

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

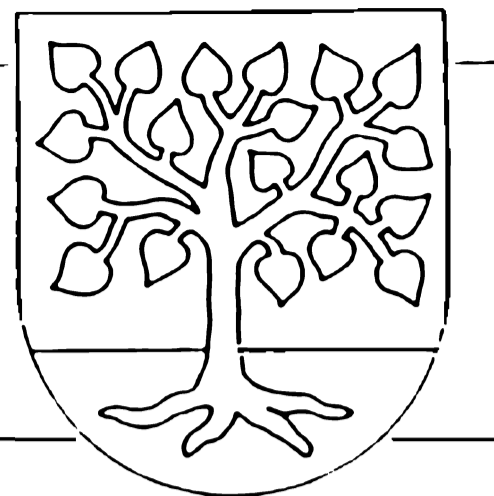
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTEN

FORUM FOR SLÆGTSHISTORIE

Gemmesider II B – fra numrene 11-20 (1995-1999).

Slægtsforskere gratulerer Ingvar Musaeus med 80 års fødselsdagen 28. marts 2003.

Som medlem af bestyrelsen for *Slægtshistorisk Forening for Viborg og Omegn* fra 1979 og formand for foreningen 1982-89 var Musaeus blandt drivkræfterne bag dannelsen i 1981 af *Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger - SSF* - medlem af dens bestyrelse siden 1981 og dens dynamiske formand 1988-93. I disse år var han den stærke eksponent for samarbejdet mellem de slægtshistoriske foreninger i alle dele af landet!

I Musaeus' "regeringstid" som formand udkom således 1. januar 1990 første nummer af *SLÆGTEN*, der dog først fra nr. 22, juli 2000 kunne udsendes som egentligt medlemsblad. Bladet blev grundlaget for udgivelsen af den række af publikationer, der stadig udsendes til gavn og glæde for landets slægtsforskere. – Både blad og publikationer udgives fortsat efter de retningslinjer, som blev lagt i hans formandstid!

ISBN 87-90331-33-8, red. og publiceret 2003 af Anton Blaabjerg og Birgit Øskov.

Bladet *SLÆGTEN* udgives af *Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger*, pt. 1. jan. og 1. juli. Red.: Anton Blaabjerg, Peter Kudsk, Ole Bech Knudsen og Birgit Øskov. Stof herfra må benyttes med kildeangivelse, hele artikler eller større dele deraf dog kun efter tilladelse.

Forord

I herværende opsamling af *Gemmesider* findes et udvalg af større og mindre artikler fra SLÆGTENS tidligere udgivelser 11-20. Helt udeladt er samtlige "småstykker", boganmeldelser og "køb-og-salg-omtaler". Artiklerne er i begrænset omfang ført ajour, og hvis de i slutningen er mærket med *AB* betyder det, at forfatteren er Anton Blaabjerg, Fredensgade 38, 8800 Viborg ☎ 86 61 04 36. E: anton_blaabjerg@post.tele.dk - *OBK* betyder, at forfatteren er Ole Bech Knudsen, Jyllands Allé 2, 3. th., 8000 Århus C. ☎ 86 11 55 47. E: obk.aarhus@mail1.stofanet.dk og *BØ* betyder, at forfatteren er Birgit Øskov, Rolighedsvej 56, 9400 Nørresundby ☎ 98 17 63 76. E: bojen@daks.dk

Indhold

Dansk Historisk Fællesråd	s. 80	Jagten på Gorm den Gamle	s. 112
Pligtaflevering	s. 82	- af Kristian Lauritsen	
Om Nordsjællands sl. Forening	s. 88	Lauritz Detlevsen Møller	s. 117
Gamle gravsten	s. 88	- af Hans H. Worsøe	
- af Marianne Bro-Jørgensen		Uffe Ellemann-Jensen - af OBK	s. 121
Læsø – slægtsforskning	s. 92	Spaniolerbørn	s. 129
- af Kurt Dahl		- af Poul Dam	
Henius – Jadekatten - af AB	s. 98	Præsident Jefferson - af AB	s. 131
"Den ny kirkebog"	s. 99	Cramer fra Viborg Tugthus - af AB	s. 132
- af Bente Klercke Rasmussen		Alle taler om os - af BØ	s. 139
DNK – et forsøg på snigløb?	s. 100	Busch – fra Sjælland? - af AB	s. 140
- af Henning Mathiesen		Valdemar Sejr - af AB	s. 144
Slægten Monrad m.v. - af AB	s. 102	Fuglsang-mordet	s. 146
Slægten Monrad m.v.	s. 110	- af Frede Storborg	
- af Rasmus Hansen		SLÆGTENS publikationer	s. 152
Grev Jefferson - af AB	s. 111		

Forsiden

Illustrationen på forsiden er hentet fra Kurt Dahls artikel *Læsø - slægtsforskning* fra SLÆGTEN 16 "Tegning af kvinder på Læsø". Heri ses artiklen side 92.

Dansk Historisk Fællesråd

Som det fremgik af artikel i SLÆGTEN 16, bør vi som arkivbrugere og slægtsforskere have stor interesse for DANSK HISTORISK FÆLLESRÅD, som er den paraplyorganisation, hvorunder SSF samarbejder med de lokalhistoriske arkiver og foreninger, SLA og DLF, og mange historiske institutioner, arkiver og foreninger til gavn og glæde for os arkivbrugere. - Tænk blot på u-undværlige håndbøger som Bauers *Calender for Aarene fra 601 til 2200 efter Christi Fødsel* (både i bogform og på diskette), *Dansegilde og mordbrand - Vejledning om retsbetjentarkiver* og storværket *Dansk kulturhistorisk Opslagsværk* i 2 bind.

Som ny formand for Fællesrådet benyttede Birgit Løgstrup lejligheden til på sidste repræsentantskabsmøde, der blev afholdt i forbindelse med SSFs årsmøde 1997, at fortælle om tilblivelsen af dette fællesorgan for historie. - Da desværre kun et fåtal af SSFs medlemsrepræsentanter fandt det naturligt at overvære DHFs velforberejede møde, skal den historiske redegørelse i Birgit Løgstrups beretning gengives her:

DHFs oprettelse

Dansk Historisk Fællesforening oprettedes i 1909. Som medlemmer blev optaget landets historiske foreninger og institutioner som arkiver, museer, biblioteker. Forslaget om Fællesforeningens oprettelse blev stillet af daværende rigsarkivar V.A. Secher på et møde i Østifternes Historisk Topografiske Selskab 16. nov. 1908 i København. Det direkte forbillede var en fællesforening af tyske historiske og oldtidsforeninger oprettet i Dresden i 1900. Men når ideen kunne slå an i Danmark, skyldtes det først og fremmest den stærke historiske bevidsthed, som bl.a. højskolebevægelsen havde skabt. Men dernæst var der omkring århundredskiftet skabt en tradition for samarbejde mellem ensartede foreninger. Der var etableret et samarbejde mellem de mange lokale foreninger inden for

henholdsvis fagbevægelse, arbejdsgiverforeninger, folkeuniversitetsforeninger etc. Gennem et fælles organ var det muligt at opnå fordele, som den enkelte forening eller institution ikke kunne klare alene.

Ved fremsættelsen af forslaget om dannelsen af en fællesforening inden for historien blev der ikke direkte henvist til den tilsvarende tyske forening (Gesamtsvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereinen). Det hed blot: "i lighed med hvad der andet steds har fundet sted." Derimod følges vedtægterne fra den tyske forening, der er bevaret i Fællesforeningens arkiv, ret nøje i de tilsvarende vedtægter for den danske fællesforening. Der er dog en afgørende forskel i formålsparagraffen. Mens den tyske forening alene sigter på at bevare historiske mindesmærker og fremme den historiske forskning, skal den danske fællesforening tillige arbejde på "oplivelse af historisk sans." Det var amtsforeningen i Ribe, der havde peget på dette væsentlige fundament for arbejde med historiske spørgsmål.

Ved det stiftende møde den 19. okt. 1909 i Kunstindustrimuseets bibliotek var der tilslutning fra 12 historiske foreninger, 11 museer eller samlinger, 7 arkiver og Generalstaben, i alt 31 indmeldelser. Geografisk var de fordelt således: 1 fra Lolland-Falster, 2 fra Bornholm, 2 fra Sjælland, 3 fra Fyn, 10 fra Jylland og 10 fra København.

Dansk Historisk Fællesforening lever i bedste velgående som Dansk Historisk Fællesråd og består nu af tre landssammenslutninger, der igen består af mange lokalforeninger: Sammenslutningen af lokalhistoriske foreninger [rettere Dansk Lokalhistorisk Forening, DLF], Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver [SLA] og Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger [SSF]. Dertil kommer 31 enkeltstående medlemmer som regel landsdækkende foreninger og 40 viden-

skabelige institutioner såsom arkiver, biblioteker, museer og universitetsinstitutter.

På denne historiske baggrund er det vigtigt at spørge, hvad skal DHF tage sig af i dag?

Formålsparagraffen siger: Støtte og styrke interessen for historie ved

- *at fremme samarbejdet mellem de tilknyttede landssammenslutninger, foreninger og institutioner*
- *at følge udviklingen på det lovmæssige og administrative område og at tage politiske initiativer til gavn for medlemmerne*
- *at afholde møder, udgive publikationer m.m.*
- *at virke som kontaktorgan overfor tilsvarende udenlandske og internationale organisationer.*

Så vidt Birgit Løgstrups beretning - resten bliver at læse i et kommende nummer af Fællesrådets tidsskrift: Fortid og Nutid.

Blandt Fællesrådets opgaver er således at følge udviklingen på områder som arkivlove og regler for copyright - på dansk: Retten til at videreformidle tekster, kort og tegninger, som andre har udført.

Af uhyre stor betydning for DHF, SSF og dermed de tilsluttede slægtshistoriske foreninger er den kontrakt, som DHF har indgået med Kort- & Matrikelstyrelsen om, at medlemskaren vederlagsfrit må publicere gennemsnitligt 10 kort årligt; udgiveren betaler selv kortets kopiering på Kort- & Matrikelstyrelsen. DHF betaler for denne tilladelse årligt 500 kr. + moms til Kort- & Matrikelstyrelsen.

Kort- & Matrikelstyrelsen besidder copyright til produkter fremstillet af både Geodætisk Institut, Generalstabens topografiske Afdeling, Generalkvartermesterstaben og Videnskabernes Selskab, hvortil kommer bl.a. søkort, så aftalen har vidtrækkende konsekvenser.

Kontrakten mellem Kort- & Matrikelstyrelsen (herefter KMS) og Dansk Historisk Fællesråd (herefter DHF) lyder:

1. Formål

Den generelle reproduktions- og udgivelses-tilladelse har til formål på en enkel form at fastlægge Dansk Historisk Fællesråd vilkår for reproduktion og udgivelse af udsnit af kort og flyvefotografier, hvortil Kort- & Matrikelstyrelsen har ophavsret.

2. Aftalens parter

Aftalen indgås mellem KMS og DHF, som paraplyorganisation for historiske foreninger og institutioner.

3. Aftalens omfang

Aftalen giver historiske foreninger og institutioner under DHF tilladelse til at reproducere og udgive udsnit af kort og flyvefotografier, hvortil KMS har ophavsretten på de i punkt 4 og 5 angivne vilkår. Udsnittene udgives som illustration i teksten i de af foreningerne og institutionerne udarbejdede og udgivne skriftlige udfærdigelser, der behandler emner af historisk art.

Tilladelsen omfatter gennemsnitlig 10 årlige gengivelser i hæfter og bøger i et format, der maksimalt må udgøre 16 x 25 cm. Oplaget for den enkelte udgivelse vil normalt være på 200 til 1000 eksemplarer.

4. Tilladelsens vilkår

Tilladelsen er givet på følgende vilkår:

1. KMS har til stadighed ophavsretten til de anvendte materialer.
2. De reproducerede udsnit skal være forsynet med følgende tekst: "Copyright Kort- & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV".
3. DHF forpligter sig til at indsende et eksemplar af den pågældende skriftlige udfærdigelse til KMS.
4. DHF betaler én samlet årlig betaling for den givne tilladelse, jvf. punkt 5.
5. DHF eller udgiver afholder selv udgifterne til indkøb af materialer, som ønskes reproduceret.
6. KMS forbeholder sig ret til en gang årligt at vurdere om udnyttelsen af tilladelsen er rimelig.

5. Betaling og betalingsbetingelser

Den samlede årlige betaling for tilladelsen udgør 500 kr. eks. moms i 1997-prisniveau.

Beløbet reguleres årligt i overensstemmelse med Finansministeriets udmelding om regulering af priser og lønninger.

Beløbet opkræves i januar måned ved fremsendelse af faktura til DHF til betaling på fakturadato.

For rettidig betaling gælder KMSs til enhver tid gældende almindelige betalingsfrist, som for tiden er løbende måned plus 30 dage.

Erlægges betalingen ikke rettidigt, tillægges renter fra sidste rettidige indbetalingsdag, og indtil betalingen sker. Rentesatsen er den til enhver tid gældende i medfør af § 5 i lovbekendtgørelse nr. 583 af 1. september 1986 om renter ved forsinket betaling mv. For tiden

svares dog kun renter fra sidste rettidige betalingsdag.

6. Overdragelse

DHF er ikke berettiget til at overdrage de rettigheder og forpligtigelser, der følger denne aftale.

7. Ikrafttrædelse

Aftalen træder i kraft, når den er underskrevet af begge parter.

8. Opsigelse

Aftalen kan opsiges fra DHFs eller KMSs side med 1/2 års varsel.

Underskrevet 9. og 16. juni 1997 af Inge Livbjerg og Birgit Løgstrup for henholdsvis KMS og DFH.

Efter at have set et helt konkret eksempel på den nytte, de slægtshistoriske foreninger har af SSFs medlemskab af DHF, fortsætter vi med praktiske forhold omkring udgivervirksomhed, nemlig:

Pligtaflevering i Danmark

Udformet af Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket. - Dansksproget indstik til folder, som blev udgivet i forbindelse med IFLA 1997 i København.

Introduktion

Pligtaflevering stammer fra Frankrig, hvor Francois I i 1537 udstedte et dekret, der pålagde landets bogtrykkere at aflevere et eksemplar af hver eneste bog, der blev fremstillet i deres trykkeri. Dette dekret er kendt som "Ordonnance de Montpellier" og er i realiteten verdens første lov om pligtaflevering.

Igennem tiderne - og i de forskellige lande - har pligtaflevering tjent forskelligartede formål: udover at forsyne kongen med et veludstyret bibliotek, har pligtaflevering også været forbundet med censur, idet det er et effektivt politisk instrument, som giver magthaverne mulighed for at kontrollere og forhindre udbredelsen af publikationer, som giver udtryk for en moralsk eller politisk holdning, der ikke deles eller accepteres af magthaverne. Også opnåelsen af ophavsretsbe-

skyttelse og registreringen heraf har været knyttet til pligtaflevering.

I dag er det primære formål med pligtaflevering at sikre en nations kulturarv, men pligtaflevering kan også ses i et bredere perspektiv: informationsfrihed. Informationsfrihed er væsentlig for et demokrati og for den enkeltes ret til fri og selvstændig meningsdannelse; uden en fri adgang til alt det, som allerede er udgivet, vil informationsfriheden være begrænset og ufuldstændig.

Registreringen af en komplet nationalbibliografi kan kun opnås, hvis nationalbiblioteket er sikker på at modtage alle de værker, der skal medtages i nationalbibliografien. Det er derfor naturligt at gøre brug af pligtaflevering for at udarbejde nationalbibliografien. De fleste lande udarbejder deres nationalbibliografi på grundlag af de værker, som pligtafleveres,

men f.eks. Holland har ingen pligtafleveringslov. Den nuværende praksis er baseret på frivillige aftaler mellem udgivere og Hollands nationalbibliotek, Koninklijke Bibliotheek.

I Danmark udarbejdes nationalbibliografien af to institutioner i fællesskab: Dansk BiblioteksCenter og Det Kongelige Bibliotek. Som pligtafleveringsinstitution modtager Det Kongelige Bibliotek pligtafleveringseksemplarer. Eftersom indsendelsen af eksemplarerne ikke foregår løbende, men derimod to gange om året, opfordres udgivere til - på frivillig basis - at indsende et eksemplar af alle nye udgivelser til Dansk BiblioteksCenter med det formål at få udgivelse registreret i nationalbibliografien med mindst mulig forsinkelse. Det materiale, som landets trykkere, i medfør af pligtafleveringsloven, indsender til Det Kongelige Bibliotek, tjener som et supplement til den frivillige indsendelse fra udgiverne.

Traditionelt har kun trykt materiale været omfattet af pligtaflevering. Som følge af, at vi lever i en tid med ændrede fremstillingsmetoder og nye medier, revideres loven om pligtaflevering, således at også ikke-trykte materialer vil være omfattet. I sommer var det Danmarks tur til at vedtage en ny lov om pligtaflevering. Denne træder i kraft pr. 1. januar 1998.

Pligtaflevering i Danmark

1927-loven

Danmark fik sin første lov om pligtaflevering i 1697. Den nugældende lov er fra 1927, men den er blevet justeret et par gange siden da. Sidste gang i 1991, da Presseloven blev ophævet og erstattet med Medieansvarsloven. Som et resultat af dette blev en paragraf vedr. bogtrykkerens pligt til at oplyse sit navn og hjemsted i enhver udgivelse, føjet til pligtafleveringsloven.

Hovedtrækkene i den nugældende lov er som følger:

- kun trykt materiale er omfattet af loven
- bogtrykkere og kunsttrykkere i Danmark skal til Det Kongelige Bibliotek og til Statsbiblioteket i Århus indsende 1 eksemplar af alt, hvad der fremstilles i deres virksomhed

(undtaget er dog skemaer, blanketter, køreplaner og nye, ikke reviderede oplag)

- indsendelse skal ske to gange om året
- 2 identiske fortegnelser over forsendelsernes indhold skal medsendes. Den ene returneres til den afleveringspligtige som kvittering for modtagelsen
- udgifter til forsendelse afholdes af pligtafleveringsinstitutionerne (Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket)
- de ekstra omkostninger forbundet med fremstillingen af de to pligtafleveringseksemplarer betales af udgiveren
- i de tilfælde, hvor eksemplarfremstillingen sker i udlandet, er det udgiveren, der - hvis værket skal distribueres i Danmark - er pligtig til at indsende pligtafleveringseksemplarerne
- overtrædelse af loven straffes med bøde
- trykkere, som tidligere har fremstillet afleveringspligtige publikationer, men i løbet af de sidste 6 måneder ikke har fremstillet afleveringspligtige publikationer, skal indsende en underskrevet erklæring herom til pligtafleveringsbibliotekerne
- det tidligere Universitetsbibliotek, nu Det Kongelige Biblioteks Universitetsafdeling, har ret til at rekvirere et gratis eksemplar hos udgiveren
- loven gælder også for Færøerne, men ikke for Grønland
- pligtafleveringsinstitutionerne har pligt til at påse, at loven bliver efterlevet
- kun færdige arbejder skal afleveres. Foreløbige udgaver er ikke afleveringspligtige

Skønt loven fastslår, at det kun er færdige arbejder, der skal afleveres, har loven været fortolket således, at trykkerne kunne aflevere eksemplarerne i *materie*. Eftersom afleveringspligten er pålagt trykkeren, og ikke alle trykkere har faciliteter til selv at sørge for indbinding, kan de ikke aflevere eksemplarerne færdiggjort til pligtafleveringsinstitutionerne. Dette er til ærgrelse for bibliotekerne, som så selv må sørge for indbindingen, og med hensyn til registreringen af publikationerne kan det somme tider være vanskeligt at

identificere og beslutte, hvorledes man skal beskrive publikationerne.

Dækket uden for pligtafleveringsloven

Spillefilm og videogrammer er omfattet af en nyere lov, som fordrer aflevering til Det danske Filmmuseum. Radio- og tv-udsendelser afleveres på frivillig basis til Statens Mediesamling ved Statsbiblioteket i Århus. En form for pligtaflevering finder kun sted, når det gælder Danmarks Radios udsendelser. I henhold til ophavsretsloven er radio- og tv-udsendelser kun tilgængelige for forskningsformål.

1997-loven

Lov om pligtaflevering af udgivne værker (lov nr. 423 af 10. juni 1997) blev endeligt vedtaget her i sommer. I årtier har en revision af loven været planlagt og brændende ønsket, men det var ikke før nu, at ønsket skulle blive realiseret. Allerede i 1960'erne henledte Det Kongelige Bibliotek opmærksomheden på det faktum, at den gældende lov ikke inkluderer de publikationer, der bliver udgivet som dupliserede publikationer, eller som på anden måde er mangfoldiggjorte uden at være bogtrykte. I 1970'erne gjaldt det de nye medier, der gik under betegnelsen audiovisuelle (AV-materialer), såsom bånd og lysbilleder. Med fremkomsten af de elektroniske medier i 1980'erne blev det mere og mere tydeligt, at loven skulle revideres.

Internettets gennembrud i begyndelsen af 1990'erne og Dybkjær-rapporten ser ud til at være katalysatorerne, som endelig sætter gang i forberedelsen til en ny og mere up-to-date lovgivning på området.

Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket formår i fællesskab at udarbejde et forslag til en ny lov om pligtaflevering. Forslaget videregives til det i 1995 af Kulturministeren nedsatte udvalg: *Udvalget om Bibliotekerne i Informationssamfundet* (UBIS) for videre vurdering og udredning. I marts 1997 fremsættes så endelig lovforslag til ny lov om pligtaflevering af udgivne værker. To måneder senere

vedtages loven, omtrent identisk med lovforslaget. Alle former for edb-programmer var oprindeligt omfattet af lovforslaget, men IT-branchen var bekymret for afleveringen af edb-programmer såsom systemprogrammer (f.eks. OS/2 og MSDOS) og værktøjsprogrammer (f.eks. tekstbehandlingsprogrammer, regneark). Konklusionen blev derfor, at sådanne programmer skulle fritages for pligtaflevering. Den nye lov træder i kraft 1. januar 1998.

Den nye lov adskiller sig fra den nugældende

- et nyt afleveringskriterium indføres:

Kriteriet for aflevering i henhold til 1927-loven var bestemt af fremstillingsmetoden: trykning. Kriteriet for aflevering i henhold til 1997-loven er, at der er tale om en udgivelse, hvilket betyder, at alle værker, som udgives, uanset hvilken fremstillingsmetode eller medium, der er valgt, skal afleveres.

Dette afleveringskriterium er valgt af to grunde. Det skulle ikke være nødvendigt at ændre lovgivningen, hver gang en ny fremstillingsmetode introduceres, og det var ønskeligt at lægge sig op af ophavsretsloven.

- nye medier skal afleveres:

Foruden trykte materialer vil den nye lov også omfatte værker, der udgives i mikroformer (f.eks. mikrofiche og mikrofilm), som lydudgivelser (f.eks. lydbøger, lydavisser, kassettebånd, grammofonplader, cd'er) og værker i blindskrift. Fotografier, film og videogrammer er også omfattet af den nye lov, og sidst men ikke mindst - digitale udgivelser, som distribueres i eksemplarform (disketter, cd-rom'er). Værker, der distribueres via netværk - især internettet - er også omfattet af den nye lov; dog skal kun statiske dokumenter afleveres. Dynamiske dokumenter er indtil videre undtaget fra loven. Et dynamisk - elektronisk - dokument forandrer sig over tid. Det kan opdateres løbende eller blot en gang om året. Opdateringen kan enten bestå i tilføjelse af data eller udskiftning af data.

Statiske - elektroniske - dokumenter er derimod karakteriseret ved ikke at forandres i sit indhold. Sådanne dokumenter og databaser er genstand for pligtaflevering, og afleveringspligten opfyldes ved, at den afleveringspligtige, fremstilleren, informerer Det Kongelige Bibliotek om, at værket er udgivet og samtidig oplyser, hvor på nettet dokumentet findes (internet-adresse - URL). Evt. adgangskode og anden relevant information, som er nødvendig for at kunne bruge værket, skal ligeledes oplyses til biblioteket. Afleveringen sker så ved, at Det Kongelige Bibliotek selv henter en kopi af dokumentet på den anførte internet-adresse.

Årsagen til, at man foreløbig har valgt ikke at inkludere såkaldte dynamiske værker, er behovet for en yderligere afklaring både med hensyn til de juridiske aspekter og de tekniske problemer, som er forbundet med indsamlingen, bevaringen og tilgængeliggørelsen af disse værktyper.

Edb-programmer af typen systemprogrammer og værktøjsprogrammer er undtaget for aflevering. Men hvis et edb-program udgør en del af et andet værk og udgives sammen med dette, vil det være omfattet af loven og skal afleveres. Multimedieprogrammer, digitaliserede bøger og opslagsværker er eksempler på værker, der fungerer sammen med et edb-program, der gør os i stand til at bruge informationen i værkerne.

Loven definerer et værk som "en afgrænset mængde af information, som må betragtes som en afsluttet og selvstændig enhed". Denne definition er vanskelig at anvende med hensyn til databaser som løbende opdateres eller værker og dokumenter som distribueres via netværk. Situationen er ganske kompleks og samtidig forudser man, at værker, som opdateres løbende, og som traditionelt udgives som fysiske eksemplarer, gradvis vil gå over til udelukkende at blive udgivet som online værker på grund af mediets store egnethed dertil.

- de afleveringspligtige er ikke længere en homogen gruppe:

I henhold til 1927-loven var den afleveringspligtige *bogtrykkeren*. Med den nye lov vil denne afleveringspligt blive udvidet, idet det er den, som *fremstiller færdige eksemplarer* til udgivelse, som vil være pligtig til at aflevere. Dvs. at den afleveringspligtige fremover kan være trykkeren, bogbinderen, cd-rom producenten, fotolaboratoriet - eller udgiveren, hvis denne også selv sørger for fremstillingen af det færdige eksemplar til udgivelse.

Implementeringen af den nye lov kræver således en omhyggelig identifikation af målgruppen, som skal informeres og kontaktes vedrørende afleveringen.

- fra distribueret til central aflevering:

De afleveringspligtige skal ikke længere indsende de to eksemplarer til to institutioner: Trykte værker (ekskl. aviser), værker i mikroform, kombinerede værker og værker i digital form, samt værker i blindskrift og fotografier skal indsendes i to eksemplarer til Det Kongelige Bibliotek. Biblioteket vil så sørge for, at det ene eksemplar videresendes til Statsbiblioteket, og når det gælder værker i blindskrift - til Danmarks Blindebibliotek.

Statsbiblioteket skal - fra de afleveringspligtige - have tilsendt to eksemplarer af aviser, og to eksemplarer af lyd- og videogramudgivelser. Statsbiblioteket sørger så for videresendelse af et eksemplar til Det Kongelige Bibliotek. Når det gælder lydbøger vil eksemplaret blive sendt til Danmarks Blindebibliotek.

Yderligere information om pligtaflevering og om indsendelse af materiale kan fås ved henvendelse til: Det Kongelige Bibliotek Danske Afdeling, Pligtaflevering, postboks 2149, 1016 København K. ☎ 33 93 01 II, lok. 403/401 eller E: pligt.da@kb.dk.

Lov nr. 423 af 10. juni 1997:

Lov om pligtaflevering af udgivne værker

Vi MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt: Folketin-

get har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

§ 1

- Stk. 1) Af værker, der udgives her i landet, skal der afleveres to eksemplarer til en pligtafleveringsinstitution, jfr. § 9, stk. 1. Pligten gælder, uanset hvilket medium, der er anvendt ved eksemplar fremstillingen.
- Stk. 2) Ved et værk forstås en afgrænset mængde af information, som må betragtes som en afsluttet og selvstændig enhed.
- Stk. 3) Et værk anses for udgivet, når eksemplarer af værket med ophavsmandens samtykke er bragt i handelen eller på anden måde spredt blandt almenheden.
- Stk. 4) Som udgivelse anses også det forhold, at der med ophavsmandens samtykke tilgår almenheden meddelelse om, at eksemplarer af værket fremstilles og distribueres på bestilling, eller at værket er tilgængeligt i en database, hvorfra brugeren kan hjemtage et eksemplar.
- Stk. 5) Som udgivelse anses endvidere eksemplarspredning blandt almenheden i medfør af bestemmelserne i kapitel 2 i lov om ophavsret.
- Stk. 6) Udgivelse her i landet omfatter tilfælde, hvor eksemplarerne er fremstillet her i landet og tilfælde, hvor eksemplarerne er fremstillet i udlandet med særlig henblik på spredning her i landet.
- Stk. 7) Værker i form af edb-programmer skal ikke afleveres, medmindre et eksemplar af et edb-program udgør en del af et værk af en anden art og udgives sammen med dette.

§ 2

- Stk. 1) Værkerne skal afleveres i den form, hvori de udgives, medmindre andet er bestemt i medfør af § 9, stk. 1.

- Stk. 2) Kan et værk kun gøres tilgængeligt ved brug af teknisk udstyr, skal den nødvendige vejledning hertil ledsage de afleverede eksemplarer. Ved udgivelser i digital form og ved udgivelser, der anvender udstyr, som ikke følger normale standarder, skal den afleveringspligtige efter påkrav fra pligtafleveringsinstitutionen aflevere den tekniske dokumentation, som er nødvendig, for at værket kan gøres tilgængeligt på et tidspunkt, hvor det anvendte tekniske udstyr ikke længere er i almindelig handel. Den afleveringspligtige kan kræve, at den tekniske dokumentation ikke gøres tilgængelig for udenforstående.

- Stk. 3) Ved udgivelse af værker i databaser, jfr. § 1, stk. 4, skal den afleveringspligtige give pligtafleveringsinstitutionen meddelelse om udgivelsen og samtidig medsende de adgangskoder og andre oplysninger, der måtte være nødvendige, for at institutionen kan få adgang til værkerne. Afleveringspligten opfyldes derved, at pligtafleveringsinstitutionen har adgang til at rekvirere eller fremstille eksemplarer af værkerne.

- Stk. 4) Nye udgaver af et værk er tillige afleveringspligtige.

§ 3

- Stk. 1) Afleveringspligten påhviler den, der fremstiller færdige eksemplarer til udgivelse.
- Stk. 2) Kan fremstilleren ikke entydigt identificeres, påhviler afleveringspligten efter påkrav fra pligtafleveringsinstitutionen udgiveren. Ved udgiveren forstås den, der foranstalter spredningen, jfr. § 1, stk. 3.
- Stk. 3) Ved udgivelser, hvor eksemplar fremstillingen er sket i udlandet, påhviler afleveringspligten udgiveren eller, hvis denne ikke er bosid-

dende her i landet, den importør, som repræsenterer udgiveren her i landet.

Såfremt udgiveren er bosiddende i udlandet, og der ikke findes en importør her i landet, påhviler afleveringspligten udgiveren.

§ 4

Stk. 1) I ethvert her i landet udgivet værk, jf. § 1, skal udgiveren anføre sit navn eller firma samt hjemsted.

§ 5

Stk. 1) Udgiveren er forpligtet til efter påkrav fra pligtafleveringsinstitutionen at give sådanne oplysninger, som er nødvendige for den korrekte registrering af værket i nationalbibliografien.

§ 6

Stk. 1) Udgifterne til fremstilling af de pligtafleverede eksemplarer afholdes af udgiveren. Ved eksemplarer, der er fremstillet i udlandet, afholdes de tilsvarende udgifter af den afleveringspligtige efter § 3, stk. 3.

Stk. 2) Udgifter til porto, fragt og lignende afholdes af pligtafleveringsinstitutionen efter kulturministerens nærmere bestemmelse.

Stk. 3) Kulturministeren fastsætter endvidere nærmere bestemmelser om tilfælde, hvor pligtafleveringsinstitutionen kan give hel eller delvis godtgørelse for produktionsomkostningerne.

§ 7

Stk. 1) Afgår den afleveringspligtige ved døden, eller kommer den pågældende under konkurs, påhviler afleveringspligten boet.

§ 8

Stk. 1) De afleverede eksemplarer opbevares på to forskellige geografiske lokaliteter efter kulturministerens nærmere bestemmelse.

Stk. 2) Eksemplarerne indgår i de modtagende institutioners samlinger og gøres tilgængelige for brugerne in-

den for rammerne af ophavsretsloven. Eksemplarer af værket i digital form må dog alene stilles til rådighed for enkeltpersoner til personligt gennemsyn eller studium på stedet ved hjælp af teknisk udstyr. Eksemplarfremstilling i digital form er ikke tilladt.

§ 9

Stk. 1) Kulturministeren fastsætter nærmere bestemmelser om afleveringsformen, herunder hvilke oplysninger, der skal ledsage det afleverede, terminer for afleveringen, og til hvilken institution aflevering skal ske.

Stk. 2) Kulturministeren fastsætter endvidere nærmere bestemmelser om bevaring og tilgængeliggørelse af det afleverede.

Stk. 3) Kulturministeren kan fastsætte bestemmelser om undtagelser fra afleveringspligten, herunder at visse typer af værker eller værker, der fremstilles i begrænset antal eksemplarer, ikke skal afleveres. Ministeren kan endvidere fastsætte bestemmelser om kassation af afleverede eksemplarer, som ikke skønnes bevaringsværdige af kulturelle eller forskningsmæssige grunde.

§ 10

Stk. 1) Overtrædelse af § 1, stk. 1, § 2 og § 4 straffes med bøde.

Stk. 2) Med bøde straffes endvidere den, der undlader at efterkomme et påkrav efter § 2, stk. 2, § 3, stk. 2 eller § 5.

Stk. 3) I forskrifter, der fastsættes i medfør af § 9, kan der fastsættes straf i form af bøde for overtrædelse af bestemmelserne i forskrifterne.

Stk. 4) Der kan pålægges selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel.

§ 11

Stk. 1) Loven træder i kraft den 1. januar 1998.

Stk. 2) Lov nr. 160 af 1. juli 1927 om pligtig
Aflevering af Tryksager til offentlige Biblioteker ophæves.

Stk. 3) I lov nr. 186 af 12. marts 1997 om
film ophæves § 13.

§ 12

Stk. 1) Loven gælder ikke for Færøerne og
Grønland

Givet på Christiansborg Slot den 10. juni 1997
Under Vor Kongelige Hånd og Segl
MARGRETHE R /Ebbe Lundgaard

Til slægtsforskerne!

Det nye er altså, at publikationer ikke længere
indsendes i 1 eksemplar til både Det Konge-
lige Bibliotek og til Statsbiblioteket i Århus,
men i 2 eksemplarer til Det Kongelige Bibli-
otek!

De arkiver, hvis personale har været ulejlige
med at finde arkivalier til udforskningen af
slægten, bør selvfølgelig også betænkes med
et eksemplar af det færdige arbejde.

Det er tillige en god ide enten at forære et
eksemplar til Frederiksberg Bibliotek, eller i
al fald at lade biblioteket vide, at arbejdet er
udgivet, idet netop dette bibliotek stort set
køber al personalhistorisk litteratur.

En god måde at få gjort opmærksom på, at
en slægtshistorisk publikation er udgivet, er at
forsyne "værket" med et ISBN-nummer. Så
bliver publikationen registreret i *Dansk Bog-
fortegnelse*; og hvis man ikke selv har husket
at aflevere til Det Kongelige Bibliotek, vil
ISBN-nummeret bevirke, at man bliver af-
krævet pligtafleveringen. - At publikationen
figurerer i *Dansk Bogfortegnelse* vil måske
tillige sikre, at de lokale biblioteker i slægtens
hjemstavn bliver opmærksomme på publika-
tionen og bestiller et eksemplar heraf!

Gratis ISBN-numre (10 eller 100 stk.) be-
stilles på adressen: Dansk Bogfortegnelse,
Standardbognummerering, Tempovej 7-11,
2750 Ballerup ☎ 44 86 77 46.

Nordsjællands Slægtshistoriske Forening

af Arne Kej, Stenhøjen 18, Hesbjerg, 3250 Gilleleje ☎ 49 71 72 32.

Foreningen er oprettet i 1992 af deltagere i et
slægtsforskningskursus i Helsingør i 1991-92.
Formålet hermed var at støtte hinanden og
andre i slægtsforskningsarbejdet. Dette gøres

bl.a. ved, at foreningen udgiver sit eget blad,
som udkommer 4 gange årligt, ved afholdelse
af medlemsmøder og foredrag samt besøg på
arkiver med relation til slægtsforskningen.

Gamle gravsten

af Marianne Bro-Jørgensen, museumsinspektør, Viborg Stiftsmuseum (som *Gravregistrering og gravminder* trykt i *Kirke og Sogn*, kirkeblad for Asmild-Tapdrup Pastorat, 1997).

Gamle dages sognekirkegård var egnens hi-
storiebog og fundament i en tid, da de fleste
fødtes, levede og døde inden for sognets ram-
mer. Det var i en tid, da gårde og ejendomme,
værksteder og butikker gik i arv i familien, og
hvor det var en selvfølge, at man havde pligt
til at sørge for slægtens gamle og døde. Plig-
ten var samtidig en anledning til en kontakt til

alle dem, der var gået forud, til at mindes de-
res fortjenester og særpræg ved indretningen
af deres sidste hvilested og gravsten.

Man kom på kirkegården ved begravelsen.
Heri deltog de fleste fra sognet, og man kom
der om søndagen, når man var til gudstjeneste
og kunne foretage den lille ugentlige inspek-

tion af familiens gravsteder, luge lidt, rive gruset og studse hække og træer.

Indretningen af de enkelte gravsteder vekslede med tiden. Før midten af forrige århundrede var de enkelte gravsteder ikke adskilt i særlige små haver, men gravkors og -sten stod opstillet ved små tuer i græsset. Senere opdeltede man kirkegården i små parceller, og hvert gravsted fik tildelt en eller flere enheder. De enkelte gravsteder blev indhegnet og beplantet særskilt og forsynet med hver sin gravsten eller -kors. I 1880'erne, da landets jernstøberier blomstrede, bestod en stor del af deres produktion af jernkors med inskription og af jerngelændere til at indhegne gravstederne.

Gode ord med på vejen

I dette århundrede blev det almindeligt at plante hække af lave planter som buksbom og taks omkring de enkelte gravsteder og at tilplante dem med forskellige prydræer og buske.

Gravmindet blev til en sten, populære var flade marmorplader på betonstøtter eller indfattet i rankeornamenteret beton. Stenhuggerne fik kronede dage, da man begyndte at lave gravminder i sandsten og granit. Det sidste kunne hugges i korsform eller steler og have indhuggede ornamentter ud over indskriften. Stenen kunne være prikhugget eller poleret og med indslebne indskrifter, og det var ikke ualmindeligt at gøre meget ud af ordlyden, fortælle om den afdødes betydning for sognet, hans eller hendes position i samfundet, og hvem der havde rejst stenen, foruden et par gode ord med på vejen fra biblen eller salmerne.

Senere i dette århundrede begyndte man at interessere sig for stenen som sin egen form, og det blev muligt at hente en af de markante sten fra ejendommens jord ind og bruge som gravsten for slægtens overhoved, eller på familiegravstedet. Indskrifterne blev nu ikke blot hugget ind, men kunne også være bronzebogstaver, anbragt på stenen.

I takt med samfundets stigende mobilitet og individualisering ændredes gravindskrifterne

fra de mere fyldige omtaler til meget nøgterne indskrifter, blot med navn og data.

Da den store afvandring fra landet begyndte efter Anden Verdenskrig, blev det sværere for familien at holde gravstederne. Mange af dem, som nu kom på kirkegården, havde ikke mere det nære forhold til de mennesker, som var begravet her, og kirkegårdens gravsten blev i egentlig forstand historie, men en historie, som kun de professionelt interesserede formåede at give liv og mening.

Når gravstedet blev nedlagt, blev gravstenen flyttet ud langs diget eller hen i et hjørne af kirkegården, hvor den stod, indtil der blev for mange af dem, og menighedsråd og graver enedes om at kassere de dårligste eller mindst kendte. Stenhuggeren tog i starten nogle af de største og genanvendte til nye gravsten, men efterhånden kunne det ikke betale sig, og så tog entreprenørerne sig af sagen, huggede gravstenene i skærver og fræsede indskriften ud. Det gik engang imellem lidt stærkt, og det med at fjerne indskriften blev ikke altid overholdt til fulde.

Gamle gravsten på havnefront

Det var netop en sag med en ikke slettet gravstens indskrift, som startede hele den officielle gravminderegistrering, som landets museer i disse år er ved at gennemføre. Der skulle hældes ekstra sten på en havnefront ved Thisted, og da det var sket, kom en af museumsinspektørerne ved museet i byen forbi og lagde mærke til, at en af stenene, som vendte op mod vejen, var resten af en sort, poleret gravsten med dele af indskriften bevaret. Hun klagede til de kirkelige myndigheder, og kirkeminister Mette Madsen gennemførte i løbet af kort tid en lov om registrering af bevaringsværdige gravminder på alle landets kirkegårde, og efter aftale med Statens Museumsnævn blev det landets museumsråd, som skulle tage vare på registreringen.

Der blev udarbejdet nogle retningslinjer, som arbejdet skulle foregå efter, og der blev lavet et skema til brug ved registreringen, så resultatet kunne blive rimeligt ensartet for hele arbejdet.

Museumsrådene landet over har valgt lidt forskellige løsninger. Nogle steder har man engageret ledige museumsfolk til at lave registreringen i hele det amt, som museumsrådet dækker. Andre steder, som i Viborg, har vi valgt at lægge registreringen ud til de enkelte museer, som inden for deres almindelige arbejdsområde har ansvaret for registreringen, og på den måde er Viborg Stiftsmuseum ansvarlig for registreringen i kommunerne Viborg, Aalestrup, Møldrup, Tjele og Hvorslev, mens Bjerringbro, Kjellerup og Karup kommuner »passes« af Blicher-egnens Museum i Thorning.

En gravminderegistrering begynder ofte med en opringning fra menighedsrådet, og museet og menighedsrådet aftaler en dag for en besigtigelse.

De fleste af de kirkegårde, vi har været på indtil nu, har ikke haft pladsproblemer, men har gerne villet have en bedre ordening på de sten, mange eller færre, som var blevet stillet til side efter nedlæggelse af gravsteder.

Derfor starter besigtigelsen ofte ved disse sten - i det såkaldte lapidarium - opbevaringssted for sten. Fra museets side medbringer vi vore skemaer, fotografiapparat og målebånd og så de retningslinjer, som vi følger ved vægningen af de enkelte gravsten.

Derfor er de bevaringsværdige

Bevaringsværdige er ifølge disse regler:

1. Alle gravminder, der er mere end 100 år gamle. Mange af de gamle støbejernskors vil komme ind under den kategori.
2. Af de gravminder, som gennem årene har været typiske for kirkegården, bør et eksemplar af hver type bevares. På Tapdrup Kirkegård har vi blandt andet valgt at pege på to gravplader støttet af betonsøjler, den ene sort, den anden hvid, hvor den sorte også har bevaret den gotiske skrift i indskriften over Andrea Nicoline Nielsen, mens den hvide har en typisk blomsterramme omkring indskriften over Karl Vilhelm Jakobsen.
3. Gravminder, hvis udsmykning er af interesse, kunst- og kulturhistorisk set. Det

kan være særlige relieffer, som der ikke er repræsentanter for i Tapdrup, men også blomsterornamenter i bronze, som Martinus Pedersens sten, eller sandblæste blomsterranker og roser, som på Johannes Rasmussen Saabyes gravsten.

4. Gravminder med gamle slægts- og stednavne. Her er det særlig vigtigt at foretage registreringen i samarbejde med mennesker med godt lokalkendskab. I Tapdrup udvalgte vi i fællesskab gravsteder som Chr. Nielsen Ibh, Jens P. Klaris og Laust Jensen Gades gravsten, samt de tre gravsten for familien Pokitko.
5. Gravminder med særlig fyldige inskriptioner (levnedsløb, salmer, bibelcitater). Her var der mange eksempler i Tapdrup, som spændte lige fra citater fra biblen, som Chr Nielsen Ibh, Martinus Pedersen og Johannes Rasmussen Saabyes gravsten til hele sætninger, som fortalte om et liv i samvær med sognet, som førstelærer Niels Overgaard Jensens, der er rejst af Tapdrup sogns beboere i taknemmelighed for 39 års virke, eller [landbrugsminister Anders Nielsen (1862-1914)s forældre] husmand Niels Johansen og hans kones gravsten, der slutter »De levede Livet i Arbejd og Opofrelse. Deres Død blev en Udløsning i Hengivelse og Fred.«
6. Kunstnerisk udførte sten. Her rummer de færreste kirkegårde helt særlige stykker, udført af anerkendte kunstnere, men stenen for Chr. Christensen Bak på Tapdrup Kirkegård er i hvert fald et smukt eksempel på et harmonisk opbygget gravminde med en smuk jugendlignende dekoration.
7. Minder over egnens eller landets fortjenstfulde mænd og kvinder. Igen er det et af de punkter, hvor samarbejdet mellem de lokale og det registrerende museum er helt nødvendigt, selv om vi ikke havde brug for det til at skille [ovennævnte] Anders Niensens familiegravsted ud, og heller ikke det smukke kors over korpo-

ral C.M.C Bak, faldet i første verdenskrig i Frankrig i New Zealandsk tjeneste. Men malerinde Mathilde Thalbitzer kom netop med, fordi vi havde mulighed for at trække på lokalt kendskab.

Provstesyn afgørende

Når den indledende runde er overstået, og de bevaringsværdige gravminder er udpeget, går museets medarbejdere i gang med at udfylde skemaer på de enkelte gravsten eller gravsteder, fotografere dem og måle dem op. Den del af arbejdet er grunden til, at vi foretrækker at foretage registreringen i de mildere af årets måneder, hvor det er muligt at stå udendørs og skrive og fotografere, uden at alt bliver vådt eller fryser til is.

Skemaer bliver renskrevet og fotografier fremkaldt, og de renskrevne ark bliver kopieret med et sæt til museets arkiv og et sæt til menighedsrådet til videresendelse til provsten. Ved et efterfølgende provstesyn bestemmer synet derefter, hvilke sten der skal endeligt registreres som bevaringsværdige og føres til protokols som sådanne. Disse sten skal herefter i princippet bevares på kirkegården for fremtiden. Er der uenighed om museets forslag til registrering, kan synet selv foretage yderligere registrering eller vælge at stryge nogle af forslagene. I det sidste tilfælde har museets sagkyndige mulighed for at anke afgørelsen til kirkeministeriet.

Endelig ligger det i lovens bestemmelser, at der skal foretages en ajourføring af registreringen, af hensyn til nye markante gravsten, hundredeårsreglen og andre forhold. Det har vi i Tapdrup forsøgt at tage højde for ved ikke bare at foreslå en bevaring af de sten, som

måske ellers ville være blevet kasseret, men også give forslag til hvilke af de »fungerende« gravsten og gravsteder, som til sin tid vil være bevaringsværdige.

Gravstenene fortæller historie, kort eller langt, men de er meget ofte de mest håndgribelige minder om mennesker, som engang levede og havde betydning for deres kreds, og derfor er de nok værd at værne om.

Efterskrift

Så vidt Marianne Bro-Jørgensen. - Selv om der i artiklen henvises til lokale eksempler, kan de generelle retningslinjer for bevarelse af gravminder på vore kirkegårde let udledes. Og bevaring af gravminder har jo stor interesse for os som slægtsforskere!

I det forløbne år har der været avisskriverier vedr. bevaring/kassation af gravminder fra mindst 2 af Viborg-områdets kirkegårde, så spørgsmålet kan let afføde diskussioner.

Som det fremgår, har det ikke været målet med Mette Madsens lov at bevare alle gravsten - men derimod at sikre bevaring af *udvalgte* sten, både atypiske og typiske sten (flotte og dyre/simple og billige) samt sten over atypiske og fremtrædende personer.

I den forbindelse er det for både slægtshistorisk og lokalhistorisk interesserede kredse af stor vigtighed at fastholde museumsfolkene på reglen, se ovenfor i punkt 4. og 7., om *samarbejde med mennesker med godt lokalkendskab*, når gravsten indstilles til bevaring over for provstesynet. - Enkelte steder kan menighedsråd måske bestå af tilflyttere uden det grundige lokalkendskab.

AB

Læsø - slægtsforskning!

af Kurt Dahl, Offerlunden 23C, 9230 Svenstrup ☎ 98 38 11 09. E: dahl@home2.gvdnet.dk

Navne

Slægtsforskere med Læsø som arbejdsområde har stiftet bekendtskab med en noget anderledes måde at navngive på end andre steder i landet. Dog med få undtagelser.

På Læsø findes der selvfølgelig også de mere ordinære måder, f.eks. at Kirsten Pedersdatter er datter af en mand ved navn Peder, og ligeledes at Elias Lauridsen er søn af en mand ved navn Laurids.

På samme måde finder man, som andre steder i landet, Else Sørensdatter Langstræde, hvor navnet fortæller om en tilknytning til en lokalitet, her Langstræde i Byrum Sogn. Her kan også nævnes navnet Hyldebusk, der er en lokalitet, men også et navn, der kommer til at gå igen gennem flere generationer, startende med Poul Andersen ved Hyldebusken, hans datter Maren Poulsdatter Hyldebusk, der får en uægte søn Niels Hyldebusk, hvis børn også bruger navnet. Poul Pedersen Gadholt, hvis navn fortæller, at han kommer fra Gadholt i Understed Sogn på fastlandet. Jens Lauridsen Smed og Peder Lauridsen Bødker, hvis navne fortæller om deres daglige virke. Osv.

Disse måder at bruge navnene på er meget almindelige, måske med den undtagelse, at man på Læsø har brugt det i en mere udstrakt grad end andre steder.

Den mere utraditionelle måde at navngive på ses ved et navn som Poul Lauridsen Melchiorson. Her er der to navne, der hver især er afledt af et mandnavn.

Men først vil jeg stille spørgsmålet: Hvorfor havde nogle Læsøboere så mange navne, og har de altid haft det?

I bogen *Diplomatarium Vibergense, Viborg bys og stifts historie år 1200-1559* (46.4) findes der mange navne på menige Læsøfolk tilbage i 14- og 1500-tallet. Alle navne består kun af to dele med undtagelse af de steder, hvor de bliver relateret til en lokalitet på øen. Når vi kommer længere frem i historien, i 16- og 1700-tallet og senere, kommer den anden

type navne, med tre - eller få gange - flere dele, hvor man bliver opkaldt som ovenfor nævnt efter personer og ikke efter lokaliteter.

I samme tidsrum var det meget almindeligt, at øens bedrestillede familier, bl.a. skipperne, fik en stor gravsten med inskription til både mand og kone. Mange af disse sten findes på Vesterø og Byrum kirkegårde (se den senere omtale).

Den utraditionelle navngivning er for mig at se monumenter for levende personer, i lighed med samtidens monumenter over de døde, som findes på øens kirkegårde. - Men om det forholder sig sådan, det må der eksperter til for at svare på.

Tilbage til Poul Lauridsen Melchiorson - Det første spørgsmål, der naturligt melder sig må være, er han søn af en mand ved navn Laurids eller en mand ved navn Melchior? - Poul Lauridsen Melchiorson er født, før kirkebøgerne blev indført.

I en sådan situation ville det være rart at have et klart defineret regelsæt, der fortalte, om det er den ene eller den anden, der er faderen. Men sådan et regelsæt findes ikke!

Efter sigende er navnet sammensat på den måde, at det første navn kommer fra morfaderen (Lauridsen) og det andet fra faderen (Melchiorson). Det ligner en regel. Hvis det er en regel, er det en med mange undtagelser.

Denne Poul Lauridsen Melchiorson er en af mine formodede aner, som jeg er i færd med at sætte i de rette familiemæssige sammenhænge. Min teori er, at han enten er søn af en mand ved navn Melchior Poulsen eller en mand ved navn Laurids Melchiorson. Umiddelbart virker det, som om han er den ældste søn af Melchior Poulsen, idet han hedder Poul, og når jeg samtidig ved, at Melchior Poulsens kone hed Anne Lauridsdatter. Så langt så godt - absolut ikke noget bevis, men stadig en arbejdst teori.

Med hensyn til Laurids Melchiorsons kone ved jeg kun, at hun hed Kirsten. Det giver

heller ikke noget svar, og på den anden side forkaster det heller ikke teorien med opkald også fra mødrene side. For at komme videre tog jeg derfor fat på Poul Lauridsen Melchiorsens formodede brødre, det var jo muligt, at jeg kunne komme videre ad den vej.

De formodede brødre var Jens og Laurids Lauridsen Melchiorsen. De optrådte ofte som faddere ved hinandens dåbshandlinger, hvad man ser indenfor familien. Men jeg har stadig ikke fundet noget endegyldigt bevis på disse sammenhænge.

For at vende tilbage til den betragtning, at Poul Lauridsen Melchiorsen navnemæssigt kunne være ældste søn af Melchior Poulsen, så må man med lige så megen ret kunne sige, at Laurids Lauridsen Melchiorsen kunne være ældste søn af Laurids Melchiorsen.

Men et er sikkert, alle teoriene holder ikke i længden.

Jeg arbejder ligeledes med den teori, at Poul Lauridsen Melchiorsen havde en søn, der hedder Melchior Poulsen! Denne Melchior Poulsen er med sikkerhed min tip-6-oldefar.

Det lyder jo besnærende, at han skulle være opkaldt efter sin farfar, men med den "Læsøske" navneskik betragter jeg det som mere usikkert end andre steder, så jeg fortsætter min søgning efter beviser der enten af- eller bekræfter mine teorier. Denne Poul Lauridsen Melchiorsen er kun en af mange, der har et navn, der er sammensat på denne måde. Senere i denne artikel kommer f.eks. navne som Else Bjørnsdatter Nielsdatter og Anne Larsdatter Poulsdatter.

Men jeg vil først give et andet eksempel på de spændende arbejdsforhold som Læsøslægtsforskere arbejder under.

Her handler det om en af Melchior Poulsens sønner, min egen tip-5-oldefar - Christen Melchiorsen Cortsen. Her er familierelationen fastslået i skiftet efter Melchior Poulsen. Jeg kender ikke navnet på Christen Melchiorsen Cortsens mor, men ved skiftet efter Melchior Poulsen er Christen ikke nævnt med navnet Cortsen, hvad hans søskende heller ikke er. I andre sammenhænge forholder det sig på samme måde.

Senere nævnes han flere gange med Cortsen-navnet, bl.a. på et epitafium, som han skænkede 1758 til Byrum Kirke (det hænger stadig i kirken), som et minde om hans 2 koner Margrethe Mortensdatter Brems og Anne Sørensdatter Kirk.

Cortsen-navnet kan være fra hans mor, som jeg ikke kender navnet på, men jeg tror mere på, at det kommer fra hans stedmor! Melchior Poulsen blev nemlig gift igen, efter at hans første kone døde (1704, da Christen var ca. 18 år). Melchior Poulsens anden kone hed Else Sørensdatter Cortsen, datter af Søren Jensen Cortsen.

Da det er senere i livet, at Christen Melchiorsen tager Cortsen-navnet i brug, er ovennævnte teori meget sandsynlig. Det har dermed givet yderligere en "navneskik" for Læsø: Navneopkald fra stedmoderens familie. Begge familier var velansete på øen, hvilket kunne give personen endnu mere anseelse ved at bruge begge navne.

Christen Melchiorsen Cortsen blev som før nævnt gift 2 gange. Med Margrethe Mortensdatter Brems fik han en søn, der hed Melchior Christensen Cortsen (min tip-4-oldefar) som tydeligvis har fået sine navne efter sin far, og sådan forholdt det sig også med Melchior Christensen Cortsen, han fik en søn, der hed Christen Melchiorsen Cortsen!

Traditionen med at navngive børn ud fra tidligere generationer havde Læsøboerne også, men det logiske findes ikke. Jeg startede med at skrive, at det ofte var efter morfaderen, men den holder ikke.

I min egen anerække finder jeg også følgende navne: Jørgen Børum, Lars Strøm, Anne Larsdatter og Niels Thorsen. Meget almindelige navne. Men - de har samme forældre: Poul Sørensen og Else Bjørnsdatter Nielsdatter! Dvs. at de rettelig hedder Poulsen og Poulsdatter. Jørgen Børum Poulsen, Niels Thorsen Poulsen osv. Men hvorfor hedder de 4 søskende så, som de gør?

Poul Sørensens mor hed Anne Larsdatter. Else Bjørnsdatter Nielsdatters far hed Niels Jensen Krog Thorsen, mest kaldet Niels Thorsen, hendes mor hed Anne Hansdatter Strøm,

men ingen af moderens brødre hed Lars Strøm, så det navn er måske kommet fra en fætter!

Den sidste, Jørgen Børum, som for øvrigt er den ældste og født godt 1 år, før forældrene blev gift - hans navn ved jeg ikke, hvor stammer fra. Børum-navnet (ikke at forveksle med byen Byrum) er kendt fra flere Læsø-beboere, dels som et navn, der er gået fra generation til generation, og dels som det oprindeligt var tænkt - at knytte en person til en lokalitet.

Fælles for disse fire søskende er, at de ofte nævnes uden den sidste del af deres navn. Det, at en person ikke nævnes med alle navne, er noget, man kan støde på i mange områder i hele landet. Men der er en væsentlig forskel, om det er Anne Larsdatter Poulsdatter, der nævnes uden det sidste, eller f.eks. Anne Hansdatter Strøm. Ved den førstnævnte kommer man til at lede efter en far, der skulle hedde Lars, men som i virkeligheden hedder Poul.

Som et yderligere eksempel, vil jeg nævne 3 af Jørgen Børuns børn, Else Bjørnsdatter Jørgensdatter, Maren Bjørnsdatter Jørgensdatter (relationen til Bjørn har jeg aldrig fundet, hverken for Jørgen Børuns mor eller hans døtre) og Christen Melchiorson Jørgensen.

For at føje et yderligere kuriosum til denne gren af min anetavle, så blev de 4 søskendes farmor senere gift med deres morfar! (Men det var heldigvis i en alder, hvor de ikke længere kunne få børn. - Tænk, hvilke navne der var kommet ud af det!)

Ovennævnte giver et lille billede af, hvad man kan komme ud for af navnekonstellationer på Læsø. Med udgangspunkt i min egen anetavle kunne jeg komme med mange lignende eksempler, ligesom andre slægtsforskere kunne fremvise en tilsvarende navnemystik. Jeg vil blot slutte af med et enkelt eksempel mere.

Den førømtalte Niels Jensen Krog Thorsen er søn af Jens Nielsen Krog og Anne Madsdatter. Han har samtidig 2 halvsøskende, Jens Thorsen og Kirsten Andersdatter Thorsdatter.

Ved folketællingen 1787 står Kirsten kun nævnt med sit fornavn, Jens står som Jens Thorsen, og Niels Jensen Krog er ikke nævnt med Thorsen-navnet. Ved folketællingen 1801 står de som Kirsten Andersdatter, Jens Thorsen og Niels Thorsen. Det giver et godt billede af den opmærksomhed, man skal rette mod, om hele navnet er nævnt.

Men hvor kommer Thorsen-navnet fra? Ved Anne Madsdatters begravelse 1799 står hun som Anne Thorsdatter. Navnet Thorsen kommer fra Anne Madsdatters far, Mads Thorsen. Her er et eksempel på, at børnene havde fået en del af navnet fra morfaderen. Men når man så endelig finder et navn, der kommer fra morfaderen, er det ikke afledt af hans fornavn.

Som det ses, findes der mange måder at give navn på. Den eneste faste regel på Læsø synes at være: At de fik et navn!

Steder

Når man slægtsforsker, er det også rart at vide, hvordan ens forfædre levede. På Læsø findes der mange muligheder for at støde på fortiden. Efterfølgende tager jeg på en kort rundtur på øen set med en slægtsforskers øjne.

Har man sagt Læsø, har man også sagt Læsødragten. Dragten, som Læsøkvinderne igennem tiderne har brugt til festlige lejligheder. Efter forlydender er der tale om en gave fra dronning Margrethe I, som gav Læsøkvinderne denne beklædningstradition. Årsagen var, at dronningen var ombord på et skib, der strandede ud for Læsø og blev reddet i land af stedets modige beboere. Et udvalg af disse dragter og tilbehør hertil kan i dag ses på Museumsgården.

Tegning af kvinder på Læsø - med en karakteristisk Læsø-gård med tangtag i baggrunden.
Tegnet 1884 af historiemaleren F.C. Lund.

Når man ser Museumsgården, ser man samtidig de flotte tangtage, som er specielle for Læsø, en tradition, der rækker mange år tilbage i tiden. Hvordan tangtagene tager sig ud, kan ikke beskrives, det skal ses. Bygningerne har et helt specielt udseende.

Når man sidder inde i Museumsgården, som er en firelænget lukket gård med en gammel brønd, og lader blikket køre fra længe til længe og ser den frodighed, der er i tangtagene, samtidig med at man lader tankerne gå tilbage til tidligere generationer, hvor man har fået en viden ved at forske i slægterne og deres gang, så må man være så tæt på øens sjæl, som det kan lade sig gøre. Hvis man vil tættere på, skal man gå ind i selve Museumsgården og se, hvordan forholdene var tidligere. Se de små stuer med typiske Læsø-møbler, f. eks. skabe med initialer, slagbænke, amagerhylder, alkover, hvor de har tilbragt nætterne, køkkenet, hvor gryderne hænger på kroge med plads til bålet nedenunder, ved siden af et rum, hvor de har hensat deres fornødenheder, der skulle gemmes. Stalden: her går man, ligesom ude i gården, på toppede sten, ikke brosten, men ganske almindelige store sten, de små båse, høloftet og gammelt staltilbehør.

Museumsgården - den skal opleves. På vej ud møder man en gammel stubmølle, som også er med til at give stedet karakter.

Kirkerne - mange vil her sige, at dem er der ikke noget specielt ved, men det er vel nok det eneste sted, hvor man kan stå og betragte sine tip-6- eller tip-7-oldeforældres gravsten! Det er måske en underdrivelse at kalde det en gravsten, der er snarere tale om et monument, som jeg tidligere har nævnt. Tidens tand har desværre gjort de fleste meget utydelige, men hver en sten er udførligt beskrevet af Arne Juul Jacobsen i *Museumsforeningens årsskrift* 1988. Stenene eller monumenterne står ved Byrum og i Vesterø kirker. Ved Byrum Kirke står de fleste som en udendørs mur, og i Vesterø Kirke er de indsat i væggene inde i kirken. Enkelte er placeret på jorden i forbindelse med andre gravsten fra nedlagte grave.

Læsø har også en lang historie, der er knyttet til søen. En historie på godt og ondt. Mange har mistet livet for at opretholde sin eksistens, andre gange skabte det glæde, når der var rigtig gang i fiskeriet og skudehandlen. I Vesterø findes der et søfartsmuseum med udstilling af mange interessante effekter fra Læsøes søhistorie. Foruden dette "landmuseum" har Læsø også et sejlende museum - FN 161 "Ellen", som også er hjemmehørende i Vesterø.

Det var en hurtig tur rundt på øen - om steder og historie, der er nyttig for slægtsforskere. Er du slægtsforsker med Læsø som område, kan jeg opfordre dig til at besøge øen og

selv opleve de mange spændende ting, der findes.

Arkivalier

Efterfølgende har jeg lavet en liste over nogle arkivalier, der har relation til Læsø. Den skal ikke ses som en fuldkommen liste, men som et hjælpemiddel til hvad og hvor man kan søge slægtshistoriske oplysninger om øens befolkning gennem tiderne. Jeg har valgt ikke at nævne arkivalier på landsarkivet i Viborg, da de er beskrevet på bedste måde af landsarkivet selv.

Esbjerg Fiskeri- og Søfartsmuseum, Tarp-hagevej, 6710 Esbjerg V. ☎ 76 12 20 00.

Der findes iflg. museet selv ikke mange arkivalier om Læsø. Men jeg ved fra en anden Læsøforsker, at det er et sted, man ikke umiddelbart tænker på. Der findes bl.a. en protokol fra et forlis i 1862, hvor 4 Læsøfolk omkom. Ellers kan nævnes en bjærgning i 1902 og en fordelingsliste i forbindelse med søfart fra 1924.

Bangsbo Museum & Arkiv, Dr. Margrethes-vej 6, 9900 Frederikshavn ☎ 98 42 31 11.

Her findes både kirkebøger op til 1891 og folketællinger 1787-1860. Endvidere findes "oversatte" (fra gotisk til nudansk) tingbøger og skifteekstrakter. Tingbøgerne (1685-1695) er "oversat" af Arne Juul Jacobsen, og de kan udover at lånes på læsesalen også købes på museet.

De før nævnte skifteekstrakter er "oversat" og bearbejdet af Jens E. Caspersen og kan ligeledes købes samme sted. Der er 3 bind, dækkende perioden fra 1692 (et enkelt skifte) - ellers 1706-1898.

Jeg har til begge serier, tingbøgerne og skifteekstrakterne, udarbejdet alfabetiske registre. Disse registre kan rekvireres på 1 stk. diskette, pris 50 kr. (hos undertegnede).

Bangsbo Museum udgiver hvert år en brochure med forskellige publikationer, der har relation til slægtsforskning. For Læsøs vedkommende kan nævnes: kirkebøgerne, som er "oversat" af Arne Juul Jacobsen - Vesterø

Sogns kirkebøger 1646-1805 og Byrum-Hals sognes kirkebøger 1720-1805, bogen *Kvaser og kvasefart fra Læsø*, og andre interessante ting, også fra andre sogne. Brochuren kan rekvireres på museet.

Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum, Museumsgade 2, 9800 Hjørring ☎ 98 92 06 77.

På arkivet findes der kirkebøger og folketællinger for Læsø. Herudover findes der bl.a. postmester T.M. Sørensens optegnelser fra *Vendsyssel Tidende* over beboere, der er født før 1924. Disse optegnelser begrænser sig ikke kun til Læsø, men omfatter en stor del af de vendsysselske sogne.

Fra perioden 1873 til 1970 er der en stor samling af avisartikler fra samme avis.

Læsø Museum, Gl. Østerby Skole, 9940 Læsø ☎ 98 49 80 45.

Her findes der selvfølgelig et utal af muligheder for slægtsforskere med Læsø som arbejdsområde. Jeg vil blot nævne enkelte. Bl.a. originale arkivalier fra 1762, hvor man lavede en indsamling til støtte for øens forsvar. Avisartikler, der omhandler øen. Kirkebøger, folketællinger, "oversatte" skifter, kop- og kvægskattelister, anetavler udarbejdet af forskellige slægtsforskere osv. - Kort og godt et sandt Eldorado for slægtsforskere.

Der er skrevet meget om Læsø i diverse bøger, jeg vil her nævne to af mange, som jeg har set i Museumsgårdens butik. Det ene er Arne Espegaard's *Liv og sprog på svundne tiders Læsø* i 2 bind, der bl.a. fortæller om Læsødialekter (2. del er en ordbog) og om livet på Læsø.

Den anden er en skønlitterær bog af Vagn Predbjørn Jensen, der hedder *Løv som vinden jager*. Bogen omhandler dagliglivets besværligheder i 1600-tallet, hvor først skovene blev fældet p.g.a. saltsydningen og derefter sandflugtens hærgen over store dele af øen. Vidste man ikke bedre, skulle man tro, at forfatteren havde levet på den tid. Man fornemmer virkelig livets gang på øen.

Vil man søge mere Læsølitteratur, kan jeg henvise til bibliotekerne landet over. Har det pågældende bibliotek ikke de bøger, man søger, er det muligt at skaffe dem hjem fra andre biblioteker. Få biblioteket til at udskrive en liste med de muligheder, der findes.

Aalborg Stadsarkiv, Arkivstræde 1, Postboks 1353, 9100 Aalborg ☎ 99 31 42 20.

Arkivet har folketællinger og kirkebøgerne op til 1891 for alle tre sogne. Desuden findes de før omtalte skifteekstrakter, registret til tingbøgerne (se Bangsbo Museum & Arkiv). - Registret til skifteekstrakterne bliver også snart tilgængeligt.

Kort- og Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV ☎ 35 87 50 50.

Her findes mange spændende arkivalier, bl.a. kort i mange variationer, matrikuleringer osv. Blandt de mange ting, vil jeg specielt nævne sogneprotokollerne, der blev udarbejdet ved 1844-matrikuleringen. Det er et materiale, der giver oplysninger om hvert eneste matrikelnummer, ejere, bebyggelse osv.

Men - der er et par ting i denne forbindelse, der tæller i negativ retning. Dels den lange afstand til København (en jydes synspunkt) og dels priserne på kopier, som absolut ikke er publikumsvenlige.

Det ville være dejligt, hvis der - f.eks. med en bevilling fra Kulturministeriet (tipsmidler) - kunne bekostes en mikrofotografering af de før omtalte sogneprotokoller på samme måde, som vi kender fra kirkebøger og folketællinger.

Arkivalier i hele landet

De arkivalier, jeg har beskrevet, kan bruges, når man søger målrettet efter Læsøfolk. Men der findes oplysninger om Læsø i mange andre forbindelser. Her tænker jeg bl.a. på den opdagelse, jeg selv gjorde på et tidspunkt. Jeg arbejdede da med nogle af mine aner i Øster Hornum Sogn, (Hornum Herred, Aalborg Amt), og følgende tekst dukkede op:

4 december (2. søndag i advent) 1729 blev Peder Pedersen Gay af Læsø og Anne Pedersdatter af Molbjerg copuleret. Der var forud lyst 3 gange for parret.

I samme kirkebog år 1751, en trolovelse mellem Monsieur Jens Jensen Strandby og Jomfru Ingeborg Andersdatter Byrum.

Med tanker på Læsøboernes forbindelse til havet er det ikke svært at forestille sig lignende uventede oplysninger i mange kystbyer, enten på baggrund af samhandel eller forlis.

Er der nogen, der støder på sådanne oplysninger, må I gerne sende en kort beskrivelse af det fundne til mig. Jeg vil samle materialet og på et eller andet tidspunkt, afhængig af stoffets mængde, give det videre til bl.a. Læsø Museum og andre, der er interesseret.

Læsølitteratur

Ud over den i artiklen nævnte litteratur kan følgende anføres (med tilføjelse af bibliotekernes decimalklasse-betegnelse):

- Bjarne Stoklund: Arbejde og kønsroller på Læsø. (46.4)
- Kay Johansen: Læsøs historie til ca. 1750. (46.4)
- H. Grüner Nielsen: Læsøfolk i gamle dage. (39.4)
- Bjarne Stoklund: Tømmerskuderne fra Læsø. (65.0964)
- Lars Hess Bing: Beskrivelse af Læsø, 1802 + -06, genudg. 1977. (46.4)
- Arne Stoklund: Kvaser og kvasefart fra Læsø. (65.904)
- Bjarne Stoklund: Læsøgården på Frilandsmuseet. Nationalmuseet 1962.
- Signe Møllergaard: Distriktslægen og læsøboerne. En medicinsk topografi. Landbohistorisk Selskab i samarbejde med Læsø Museum 1992.

Af artikler i *Vendsysselske Årbøger* (46.4) kan disse nævnes - med tilføjelse af årgang:

- Bosættelse og bebyggelse på Læsø. 1980.
- Sagen om Anne Nielsdatter fra Læsø. 1992.
- Aftægtsfolk på Læsø. 1994.

Henius - Jadekatten

Sohngårdsholm er en af de mange herregårde, som er blevet opslugt af voksende byer. I dette tilfælde Aalborg.

Den statelige hovedbygning i nyrenæssance fra 1886 er bevaret og indrettet til kontor, mens hele pladsen med avlsgårdens stalde, mødding og gårdsplads er bebygget.

Sohngårdsholm var en ladegård under Aalborghus Slot, og dengang hed den Filsted Ladegård. Den blev revet ned i årene 1627-29, da Wallensteins tropper havde besat Jylland som følge af Trediveårskrigen.

1664 solgte kronen ladegården med 97½ tdr. hartkorn fri hovedgårdsjord og 1.196½ tdr. hartkorn bøndergods til proviantskriveren ved Københavns Slot, Hans Hansen. - Ved en højesteretsdom af 4. februar 1678 erhvervede regeringsråd Nicolai Brüggermann retten til gården, som han straks solgte til Johannes Sohn.

1688 betalte Sohn 600 rd. for bevilling til, at gården måtte hedde Sohngårdsholm og nyde sædegårdsprivilegier, så længe dens tilliggende mindst var 200 tdr. hartkorn bøndergods. - Efter Sohns død 1691 overtog arvingerne herregården, og i de næste hundrede år var den i familiehandler.

1786 blev kammerherre Theodor Adeler ejer af Sohngårdsholm. Han fik 1798 tilladelse til at frasælge bøndergodset uden at tabe hovedgårdsfriheden. 1804 solgte han gården ud af slægten, og i de følgende år kom den meget i handlen.

Sohngårdsholm fik en ny storhedstid i 1885, da direktør Isidor Henius købte den. Den nye ejer var en af de betydeligste industrifyrster i landet, men er nok ganske ukendt i forhold til folkekære skikkelser som Brøndum og Harald Jensen.

Isidor Henius (1820-1901) skabte den moderne spritfabrikation i Danmark. - Da han var 26 år gammel, oprettede han Aalborg Privilegerede Sirup- og Spritfabrik og påbegyndte 15. januar 1846 fremstillingen af Aalborg

Taffel Akvavit. Det var ham, der fandt ud af at fjerne fuselen (ildelugtende og ildesmagende olier) fra spritten, så snapsen blev en kultiveret drik.

Da Aktieselskabet De Danske Spritfabrikker blev oprettet 1881, solgte Henius sin fabrik til selskabet, men virkede som direktør for selskabets fabrikker i Aalborg, Randers og Århus i fire år, indtil han købte Sohngårdsholm.

Isidor Henius lod i 1886 opføre en ny hovedbygning, og 1898 solgte han Sohngårdsholm med 275 ha, 35 tdr. hartkorn. De følgende ejere solgte jord fra, og efter at Aalborg Kommune købte den, blev udslettelsen total. Kun Isidor Henius' hovedbygning ligger tilbage.

Isidor Henius havde en søn, Max Henius, som udvandrede til Amerika og fik succes. Han købte 1911 et stykke af Rebild Bakker, danskamerikanernes første festplads. De nuværende 140 tdr. land, som tilhører Rebildselskabet, er købt for pengegaver fra amerikanske statsborgere, der støttede tanken om et sted, hvor udvandrede kunne samles og fejre Den amerikanske Uafhængighedserklæring.

Rebildfesten skulle være fejret første gang 4. juli 1912, men blev udsat på grund af landesorgen efter kong Frederik den Ottendes død.

Ideen var vokset frem siden 1906, da dansk-amerikaneren Ivar Kirkegaard fremsatte tanken, men det var Max Henius, sønnen fra Sohngårdsholm, der skabte grundlaget for Rebildfesterne.

Disse ord om Sohngårdsholm er skrevet af Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse ☎ 53 58 40 16, og trykt i DIS-Danmarks blad *Slægt & Data*, 1997:3.

Lad artiklen være en indledning til et par ord om den jødiske slægt Henius, hvis historie, udvikling eller skæbne er skildret i romanen *Jadekatten*, skrevet 1997 af stamfaderen Isidor Henius' ætling i 5 led, den provokerende forfatter Suzanne Brøgger.

Den danske gren af slægten Henius, Isidor H., 1820-1901, kom fra byen Torn i det da-

værende Vestpreussen, nu Torun i Polen. Også hans kone var af jødisk tysk/polsk slægt, og sammen fik de en del børn, hvoraf flere ved valg af ægtefæller holdt sig til jødiske slægter.

Den betydeligste af sønnerne, der som faderen er optaget i *Dansk Biografisk Leksikon*, var ovennævnte Max Henius, 1859-1935, bryggeritekniker i Chicago, som anført ledende i den dansk-amerikanske bevægelse og hovedmanden bag oprettelsen af *Det danske Udvandrerarkiv*, der først havde til huse på Sohngårdsholm, men som nu er en del af *Aalborg Stadsarkiv* med adresse i Arkivstræde ved Vor Frue Kirke.

Af Isidors yngre sønner findes ikke mindre end 3 optaget i *Kraks Blå Bog*, nemlig Erik S. Henius, 1863-1926, Emil Henius, 1868-1934, og Louis Henius, 1870-1938; de to første var grosserer, den sidste administrator på *Berlingske Tidende*.

Af næste generation fik direktør Arne Henius, død 1965, med sin ikke-jødiske kone Kate Warming, død 1980, sønnen Bent Henius, født 1920, kendt journalist og ligeledes optaget i *Kraks Blå Bog*, samt datteren Lilian Henius, født 1921. Hun blev gift 1. gang senest 1944 med pianist, senere forretningsmand Ove Preis, 1920-1969, skilt og gift 2. gang 1952 med cand.polit. Svend Brøgger, født 1926. - Lilian Henius fik i 1. ægteskab datteren Suzanne Preis/Suzanne Brøgger, født 1944. Denne velkendte forfatter, der er optaget i både *Dansk Biografisk Leksikon* og *Kraks Blå Bog* (her under giftenavnet Zerneith), har nu - bl.a. med baggrund i den ikke-jødiske mormors efterladte breve - skildret slægten Henius i den underholdende, men provokerende roman *Jadekatten*, navnet er ændret til Løvin.

AB

"Den Ny Kirkebog"

af Bente Klercke Rasmussen, cand.mag., Holbergsgade 23, 2., 8000 Århus C ☎ 86 13 92 71. E: bente.klercke@mail1.stofanet.dk

I over 350 år er der ført kirkebøger i Danmark. Siden 1645 har præsterne skullet "holde rigtig kirkebog med dag og dato for, hvor mange der fødes i sognet samt hvor mange der vies og dør".

I den mellemliggende tid er der flere gange sket forandringer i kirkebogsførelsen. I 1812 bestemte et reskript således, at kirkebøgerne nu skulle føres i to eksemplarer, og at de skulle føres på fortrykte skemaer i modsætning til før, hvor præsterne selv måtte bestemme, hvordan de indrettede deres kirkebog. I 1892 indførtes nye skemaer i hele landet med strenge bestemmelser om, at intet måtte indføres i kirkebøgerne uden efter forevisning af attester.

Disse ændringer er imidlertid små i sammenligning med de ændringer, der nu er planer om: I år 2001 skal der indføres elektronisk personregistrering i Danmark, og de gamle

håndskrevne kirkebøger bliver sendt på pension.

Formålet med at indføre den elektroniske kirkebog - kaldet *Den Ny Kirkebog* - er at forene kirkebøgernes retsgyldige og fyldestgørende oplysninger med den effektivitet og tilgængelighed, som informationsteknologien giver. Man ønsker også at fjerne nogle arbejdsgange ved, at der ikke længere skal udfyldes og indsendes blanketter til folkeregistre og andre kirkebogsførere.

Borgerens kirkebogsside

Alle personer i Danmark får deres egen kirkebogsside i *Den Ny Kirkebog*. Denne side startes, når barnet bliver født, og når barnet senere døbes eller navngives føjes oplysningerne ind på den pågældende side. Senere kan oplysninger om konfirmation, vielse og navneændring føjes til på samme side.

Kirkebogssiden følger den enkelte borger, uanset hvor i landet personen flytter hen. Hvis man skal have navneændring, eller hvis ens dåbsattest er forsvundet, er det således ikke længere nødvendigt at rejse til det sogn, hvor man er døbt eller navngivet. For fremtiden skal man blot henvende sig til kirkebogsføreren i det sogn, hvor man bor, og her kan alle ændringer foretages.

Den Ny Kirkebog skal fra starten afløse de gamle kirkebøger, og før systemet tages i brug, skal der oprettes kirkebogssider for alle nulevende personer i landet. Kirkebogssiderne vil blive oprettet på grundlag af de oplysninger, der allerede findes i CPR-registeret, men disse oplysninger er ikke blevet kontrolleret i forhold til kirkebøgerne, og en stikprøvekontrol har vist, at der findes en del fejl i dem.

Inden *Den Ny Kirkebog* tages i brug, skal oplysningerne for alle, der er under 40 år, kontrolleres, da det er disse personer, der oftest er behov for at søge eller tilføje oplysninger om i kirkebøgerne. For personer, der er over 40 år, vil oplysningerne blive kontrolleret første gang, der er en konkret sag i forbindelse med personen f.eks. en navneændring.

Sikkerhed

Den Ny Kirkebog vil komme til at ligge i en fælles database, som alle kirkebogsførere vil kunne trække på og tilføje oplysninger i. Database vil have en meget høj sikkerhed. Forbindelsen til det verdensomspændende og "offentlige" internet vil være både kontrolleret og sikker, således at dataene i *Den Ny Kirkebog*

bliver beskyttet mod, at uvedkommende personer trænger ind i dem eller påvirker dem.

Adgangen til *Den Ny Kirkebog* vil være baseret på personlige kodeord for at forhindre, at uvedkommende kan skaffe sig oplysninger. Desuden vil der være rutiner der - lige som det nu er tilfældet for CPR-registeret - sikrer, at materialet bliver destrueret i tilfælde af, at landet bliver invaderet af en fremmed magt, og der vil være rutiner, der sikrer, at materialet kan rekonstrueres, når faren er ovre.

Sønderjylland

I Sønderjylland er det som bekendt en kommunal personregisterfører, der foretager den borgerlige personregistrering, mens kirkebogsførerne kun registrerer kirkelige handlinger og tilhørsforhold til Folkekirken i kirkebøgerne. Denne ordning vil ikke blive ændret ved indførslen af *Den Ny Kirkebog*.

Den Ny Kirkebog vil - i resten af landet - ikke ændre på, at det er Folkekirken, der foretager registreringen af fødsler, vielser og dødsfald.

Slægtsforskerne og Den Ny Kirkebog

Den Ny Kirkebog vil ligesom de håndskrevne kirkebøger blive afleveret til Statens Arkiver efter bestemte regler. Udgangspunktet for afleveringen vil være de regler, der allerede i dag anvendes for CPR-registeret, hvor der hvert tiende år afleveres en komplet kopi af registeret til Statens Arkiver.

Slægtsforskernes adgang til *Den Ny Kirkebog* vil komme til at følge de regler, som Statens Arkiver har udarbejdet om adgang til elektronisk arkivmateriale.

DNK - et forsøg på et snigløb?

af Henning Mathiesen, Ringstedvej 119, Lellinge, 4600 Køge ☎ 56 66 00 77.

Bliv ikke ked af det, kære læser, hvis du ikke ved, hvad de tre bogstaver i overskriften står for. "Den Ny Kirkebog" betyder det, men man skal nærmest have ledt med forstørrelsesglas i

slægtsforskerens medier for at kunne finde omtale af denne sag.

Hvis det går, som kirkeministeren prædiker, lukkes vore gamle kirkebøger fra år 2001 for sidste gang for præstens pen, og fødsel, vielse

og død skal herefter indtastes i et centralt edb-register. Denne ændring er i realiteten at betragte som enhver anden ændring i den administrative arbejdsgang og kan dermed gennemføres af ministeren uden nogen behandling i Folketinget. Forarbejdet, der har været i gang siden 1995, er på nuværende tidspunkt langt fremme, og det ser umiddelbart ud til, at et tog er sat i gang, som ikke kan stoppes.

En repræsentant fra DNK-sekretariatet, Poul Juel Lauridsen, udtaler, at man har mærket meget lidt til protester mod projektet og opfatter dette, som om der er almindelig accept af DNK. Ikke desto mindre kan man nu se flere og flere udtale sig kritisk om projektet; disse udtalelser kommer for en stor dels vedkommende fra ministerialbogsførerne, hvem ministeren ellers havde forestillet sig skulle være mest lykkelige for DNK, eftersom det var netop denne personalegruppe, der skulle opleve en lettelse i arbejdspresset. Men da præsterne jo nu en gang befinder sig ude i sognene, må det da også være naturligt for disse, om de - som én af dem skriver - opfatter kirkebogen som *sognets bog*, som en værdifuld, historisk enhed og ikke blot som et arbejdsredskab for kontorphonale, det være sig i den centrale såvel som den decentrale administration. Det er klart, at der blandt ministerialbogsførerne kan tælles både tilhængere og modstandere af DNK, men det er værd at lægge mærke til, at ingen tilsyneladende har klaget over at skulle arbejde med de "gamle, tunge kirkebøger".

Derimod har flere modstandere blandt ministerialbogsførerne slået sig sammen om protestskrivelser, som endda kan rekvireres af andre og blot forsynes med underskrift. Efter protesterne fra ovennævnte gruppe begynder nu menighedsrådene at komme op af stolene; i januar-nummeret af *Menighedsrådenes Blad* er der fire indlæg, hvoraf nogle er fra flere menighedsråd i fællesskab. Alle udtrykker de vrede og forbløffelse over, at et så vigtigt emne ikke har været bestemt for en offentlig debat.

Årsagen til, at man i kirkeministeriet har registreret så få protester indtil nu, skal muligvis søges i, at DNK hidtil har været næsten "omvendt markedsført". Ministeren hævder (svar i bl.a. *Menighedsrådenes Blad* 10/1998), at processen med DNK hele tiden har forløbet i åbenhed. Man kan naturligvis ikke afvise, at der er foregået en dialog med (eller orientering til?) Præsteforeningen og Kordegneforeningen, som repræsenterer de mennesker, der skal arbejde i det daglige med kirkebøgerne, samt at der er udsendt en 14 sider lang orientering om brugen af det nye system til menighedsrådene. Men hvad med den almindelige borger? Hvilke chancer for orientering, endsige debat, har *han* fået? I dagspressen er emnet stort set kun behandlet positivt neutralt, formentlig på baggrund af udsendte pressemeddelelser.

Hvorfor interessere sig for en kirkebog, som først får forskningsmæssig aktualitet, når *jeg* ikke længere har gavn af den? Som slægtsforsker må jeg tænke på mine efterfølgende kolleger. Jeg mener, jeg bliver jo ikke færdig, der bliver også noget til dem at gøre. Men hvilke oplysninger bliver der tilbage i Den Nye Kirkebog efter en borgers død? Vil der f.eks. kun være navn, fødsels- og dødsdato, alt andet slettet; eller vil der kun være oplysninger om personer født den 1. og 15. i en måned? Hvordan vil det være muligt at få adgang til kirkebogens oplysninger, hvis de kun eksisterer som digitalt fnuller på små plasticskiver? I dag findes detaljerede regler for, hvilket papir og blæk, der skal anvendes til vore kirkebøger, men hvordan vil man i praksis kunne lægge tilsvarende retningslinier for et medium, hvis udvikling ingen, ikke engang Margrethe Vestagers projektudvalg, har en jordisk chance for at forudsige? Et grundlæggende krav må være, at en kirkebog skal kunne læses med det blotte øje uden brug af hjælpemidler! De to bøger, hoved- og kontrabogen, må "ingen nat opbevares under samme tag" - hvorledes klarer man denne sikkerhedsforanstaltning med en central

database? For den kan vel i sagens natur ikke findes to steder.

Det er min opfattelse, at kirkeministeren og tilhængerne af DNK er hoppet på et af tidens store modeluner uden en egentlig vurdering af, hvorvidt det virkelig er nødvendigt. Tastefebæren breder sig ud i alle kroge hjulpet på vej af "økonomiske hensyn", og snart kan vi samle os i store sukkekor, der bryder ud i jammer, når onlineforbindelsen lukker ned!

Bortset fra en neutral, måske positiv, orientering fra en cand.mag. i Århus (SLÆGTEN 18, 1998) har vi som slægtsforskere intet hørt om DNK i SLÆGTEN. Jeg tror, det er rigtigt at antage, at de fleste slægtsforskere ikke bryder sig om tanken om en elektronisk ført kirkebog. I *Slægtshistorisk Selskab for Østsjælland* tager vi klart afstand fra DNK. Men så spørger jeg bare:

Hvor står Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger, og hvad er Dansk Historisk Fællesråds holdning, når vi står overfor en så betydningsfuld og afgørende sag som at af-

skaffe et 350 år gammelt - og velfungerende - registreringssystem som sognenes kirkebøger? Skal tavsheden tolkes som samtykke? En udmelding efterlyses, og ikke mindst synes jeg, at det er *nu*, disse samlende organisationer skal vise handling. Jeg mener godt, en del af vores kontingent kan gå til et frimærke til kirkeministeriet!

Efterskrift

Kirkeministeriet lader til at stå fast på beslutningen om indførsel af DNK, idet firmaet Hewlett-Packard har vundet licitationen på det tekniske udstyr og begynder leverancer til udvalgte forsøgssogne i juli 1999.

Sognepræst Sten Vedstesens, Tingvej 3, Brøns, 6780 Skærbæk, har gennemgået hele sagsforløbet omkring DNK med udførlige belæg i ministeriets egen rapport. Interesserede kan finde det på hjemmesiden:

www.frihedsbrevet.dk – (ses dog ikke mere, 2003 red!)

Slægten Monrad, H.P. Hanssen-Nørremølle, prins Richard, grev Jefferson og Danmark

På landsarkivet i Aabenraa findes den flittige slægtsforsker Chr. Maibølls manuskript fra 1950 *Anna Maria Andresens stamtavle. H.P. Hanssens mødrene slægt*. Dette arbejde kan kombineres med S. Otto Brenners artikel fra 1970-71 *Die Herkunft der Familie Monrad*¹ og med slægtsforskeren Rasmus Hansens nye bog fra 1996 *Bønder og borgere, præster og degne samt andet godtfolk i gamle dage, oldemor Anna Marie Andresens aner på Als og fra andre egne og lande*; denne private publikation er også afleveret til arkivet i Aabenraa, er en bearbejdning/udvidelse af Maibølls manuskript med bl.a. Brenners overbevisende teorier om Monrad-slægtens ældste led i det syd

ligste Tyskland samt yderligere oplysninger om slægterne bag de fjerneste stammødre af slægterne Mangold, Hundbiss og Blarer tilbage til 1200-tallet. Sidstnævnte oplysninger stammer fra bl.a. følgende publikationer:

- J. Kindler von Knobloch: *Oberbadisches Geschlechterbuch*. Heidelberg 1898-1918.
- Aloys Schulte: *Geschichte der Grosse Ravensburger Handelsgesellschaft 1380-1530*. Stuttgart/Berlin 1923.
- Aloys Schulte: *Geschichte des mittelalterlichen Handels und Verkehrs zwischen Westdeutschland und Italien*. Leipzig 1900.

- P. Staerkle: Zur Familiengeschichte der Blarer, i *Zeitschrift für schweizische Kirchengeschichte*, 1949.
- Jakob Hugentobler: Die Burg Salenstein und ihre Besitzer, i *Thurgauer Jahrbuch*, 1940.

Slægterne Blarer, Monrad og H.P. Hanssen

Samles oplysningerne fra disse publikationer fremkommer følgende imponerende slægtslinje for den sønderjyske politiker H.P. Hanssen, f. 1862, d. 1936, der frem for nogen prægede forløbet af Sønderjylland/Nordslesvigs genforening med Danmark 1920. - Afstammingsforholdene mellem 10. og 11. samt 11. og 12. generation er kædens svageste led, som videre forskning måske kan kaste yderligere lys over.

Udgangspunktet er patricierslægten Blarer i St. Gallen og Konstanz ved Bodensøen på grænsen mellem Tyskland og Schweiz, hvor dens medlemmer var linned- eller hørkræmmere. - Slægten kan følges tilbage til:

- A1 **Ulrich Blarer**, f. før 1190, d. 1242, nævnt 1225 og -28 som medstifter af såkaldte hospitaler i Konstanz og St. Gallen. - Søn:
- A2 **Diethelm Blarer** von Guetingen, f. før 1210. - Søn:
- A3 **Gerwig Blarer**, f. før 1230, d. efter 1276, nævnt fra 1252, borger i St. Gallen, indehaver af det ansete "Ammann"-hverv. - Søn:
- A4 **Heinrich Blarer**, f. før 1255, d. efter 1315, nævnt fra 1275, borger i St. Gallen, hospitalsmester. - Søn:
- A5 **Eglolf Blarer**, f. før 1280, død 1344, nævnt fra 1302, borger i St. Gallen og Konstanz, købte godset Giersberg ved Kreuzlingen. - Søn:
- A6 **Albrecht Blarer** von Giersberg, f. før 1325, d. efter 1396, nævnt fra 1346, ejer af Giersberg. - Datter:
- A7 **Anna Blarer** von Giersberg, f. før 1365. Gift før 1385 med Lutfried Muntprat, f. før 1350, d. 1396/1404, nævnt fra 1377, borger i Konstanz, rådmand, søn af Heinrich Muntprat, f. før 1320, d. 1351/54,

borger i Konstanz, nævnt 1351 som ud-lænding (Kawerzi), sikkert fra Italien, måske fra Monteprato syd for Genua, og hustru Ursula, nævnt 1354 som enke; slægten Muntprat (Mombprat eller Mundbrad) var linned- eller hørkræmmere og vekselerere. - Søn:

- A8 **Hans Muntprat**, f. før 1385, d. 1422, nævnt fra 1406, ejer af godserne Alenklingen og Märstetten i Thurgau. Gift før 1410 med Agathe Hundbiss, f. senest 1390, d. efter 1469, datter af Frick (II.) Hundbiss, "Ammann" i Ravensburg nord for Bodensøen, og hustru Margarete Sälzlin; slægten Hundbiss' ældst kendte stamfar nævnes fra 1303 som "Ammann" i Ravensburg. - Søn:
- A9 **Konrad Muntprat**, f. før 1410, d. 1492, rådmand i Konstanz 1436-69, købte 1442 den nedre del af fæstningen Salenstein. Gift før 1440 med en datter af Heinrich v. Roggwyl i Ermatingen. - Søn:
- A10 **Jakob Muntprat**, f. senest 1440, d. tidligst 1512, bosat på Salenstein, nævnt 1465-93 som indehaver af forskellige len, rådmand i Konstanz 1489-92, rigsfoged 1494-96, borgmester 1495 og overborgmester (Altbürgermeister) 1497, foged i Eschenz 1505-08. Gift før 1465 med Amalia Mangold, f. før 1448, datter af Sebastian Mangold - vist atter søn af Konrad (III.) Mangold, borgmester i Konstanz og rigsfoged, og hustru Amalia von Rorschach; slægten Mangold stammede vist oprindeligt fra Elsass, men boede i Konstanz siden midten af 1300-tallet. - Fra datteren Anna, gift med Eberhard v. Fulach, stammer den kendte luftfartøjskonstruktør Graf Zeppelin. - En formentlig søn:
- A11 **Heinrich Muntprat/Monnerat**, f. senest 1465, d. efter 1528, prokurator/forstander i Courfaivre ved Delsberg/Delémont sydvest for Basel 1492, nævnt i Thurgau og Neustadt a.d.H. (vist mel-

lem Freiburg og Schaffhausen) 1512 og i hjembyen Konstanz 1528. Gift senest 1500 med N.N. - Efter alt at dømme var en søn:

- A12 **Jacob Monrad** (Mombrat, Mumprat)², f. omkr. 1505, d. tidligst 1578, student i Tübingen 1528, præst (sognepræst/-diakon) ca. 1538 - sandsynligvis i eller ved Stendal i Brandenburg vest for Berlin, sognepræst i Lautenthal ved Goslar - vist fra kirkens bygning 1564, nævnt der 1567-78, vist tillige provst i Seesen bispedømme (Superintendentur). - Hans ukendte hustru skal - udkommenteret - have været slægtning til Martin Luther eller snarest dennes hustru Katharina von Bohra. - Søn:
- A13 **David Monrad**, ca. 1533-1579, student (Stendalensis) i Rostock 1553, lærer i Zellerfeld 1554 og skolemester i Wildemann ved Goslar, måske præst i Ulsnæs (nu Ulsnis) ved Slesvig, diakon i Eckernförde 1567 og sidst sognepræst i Kappel (nu Kappeln) i Slesvig 1579, men død samme år. Gift senest 1566 med Anna Callenius, f. før 1550, datter af Paul Callenius, 1518-1594, sidst præst ved Sct. Lamberts kirke i Lüneburg 1570-92.- Søn:
- A14 **Johannes Monrad**, 1566-1623, student (Lünebergensis) i Rostock 1586, mag., sognepræst i Ketting på Als fra 1589, vist provst fra 1599. Gift 1590 med Anne Voget, f. omkring 1570, datter af Johannes Voget (Vaget, Prætorius), ca. 1545-1585, sognepræst i Sønderborg fra 1572. - Fra sønnen Erik M., 1607-1650, biskop i Ribe, stammede den kendte politiker, biskop D.G. Monrad³, 1811-1887. - Datter:
- A15 **Cathrine Monrad**, 1595-1651. Gift 1621 med Poul Jensen Ewald, 1594-1651, kapellan i Havnbjerg og sognepræst i Ulkebøl på Als. - Datter:

A16 **Agathe Ewald**, 1621-1702. Gift 1643 med Samuel Cruckow, 1618-1704, sogneplegn i Ulkebøl. - Søn:

A17 **Frederik Cruckow**, f. omkr. 1650, d. 1730/35, skoleholder i Ulkebøl. Gift senest 1681 med N.N., d. efter 1721. - Datter:

A18 (**Mette**) **Cathrine Cruckow**, 1684-1769. Gift 1715/16 med Poul Hieronymus Hammer, 1690-1753, sogneplegn i Ulkebøl. - Søn:

A19 **Frederik Hammer**, 1727-1804, skoleholder i Ulkebøl. Gift 1762 med Anna Jørgensdatter Nielsen, 1738-1805. - Søn:

A20 **Hans Jørgen Hammer**, 1768-1833, skoleholder og fungerende plegn i Ulkebøl. Gift 1798 med enken Maria Dorothea Berg, 1765-1846; skilt 1821/22. - Datter:

A21 **Cæcilie Cathrine Hammer**, 1802-1874. Gift 1821 med enkemand Hans Christian Andresen, 1791-1847, gårdmand i Ulkebøl By og Sogn til 1829, derpå i Snogbæk i Sottrup Sogn på Sundeved. - Datter:

A22 **Anna Marie Andresen**, 1826-1894. Gift 1849 med Christen Hanssen, 1825-1891, gårdejer i Nørremølle i Sottrup Sogn. - Søn:

A23 **Hans Peter Hanssen(-Nørremølle)**, 1862-1936, bosat i Sønderborg fra 1888 og i Aabenraa fra 1893, medlem af den preussiske landdag 1896-1908 og rigsdag 1908-19 samt derpå dansk minister 1919-20.

Slægten Monrad og prins Richard

Med den sønderjyske førerskikkelse og det fornemme bryllup 6. juni på Gråsten Slot i tankerne er det interessant, at fra præsteslægten Monrad på Als eksisterer følgende slægtslinje frem til prinsesse Benediktes mand, prins Richard, hvis mor som bekendt er svensk, men hvis borgerlige danske afstamning vist er ukendt for de fleste.

Ovennævnte A14, præsten *Johannes Monrad* i Ketting, blev efterfulgt af sønnen:

B15 *David Monrad*, 1591-1653, student i København og Rostock 1612, diakon i Havnbjerg 1614 og kapellan i Oksbøl på Als 1616, sognepræst i Ketting 1623 og provst. Gift 1. g. 1616 med Cathrina Matthiasdatter, f. omkr. 1595, d. 1631, datter af sognepræsten i Oksbøl Matthias Martini, d. 1630, og hustru Sara (Olufsdatter Schrøder?), 1560-1640. - Datter:

B16 *Anna Elisabeth (eller blot Elisabeth) Monrad*, f. 1644 (ca. 1634?), d. 1720. Gift ca. 1660 med Jørgen Marcussen, 1617-1682, residerende kapellan i Assens-Kærum fra 1645. - Søn:

B17 *David Monrad*, 1666-1746, sognepræst i Gjerpen i Norge fra 1701, provst fra 1738. Gift 2. g. 1707 med Barbara Leopolda, 1679-1730; fra parret stammer forfatteren Thomas Lange, 1829-1887⁴. - Søn:

B18 *Jørgen Herman Monrad*, 1714-1763, sognepræst i Ejdanger i Akershus Stift, provst. Gift med Catharine Stranger, 1728-1763. - Datter:

B19 *Abigael Monrad*⁵, 1757-1812. Gift 1779 med Nils Vogt (Niels Nielsen, Nils Nil- sen og fra 1779 Nils Vogt), 1755-1809, søn af Jan Nielsen, cand. theol., trælast- handler i Bragernes/Drammen, og hustru Anne Marie Cudrio. - Nils Vogt blev ek- samineret dansk jurist 1777, forligskom- missær i Kongsberg og fra 1803 soren- skriver i Nordfjord Fogderi. - Søn:

B20 *Jørgen Herman Vogt*⁶, 1784-1862, cand.jur. 1806, norsk sorenskriver i Nordfjord Fogderi 1809-12, dansk em- bedsmand i Finanskassedirektionen 1812-14, norsk finansembedsmand fra 1814, statssekretær 1822 og statsråd fra 1825 samt senere ceremonimester. Gift 2. g. 1822 med Hedvig Lovisa grevinde Frölich, 1787-1880, ægteskabet opløst 1837, datter af svensk ritmester Adolf

Fredrik greve Frölich og Hedvig Hum- melhielm. - Datter:

B21 *Ingeborg Hedvig (Hedda) Vogt*, 1825-1904, svensk hofdame. Gift 1852 med Albert Carl August Lars greve Ehren- svärd, 1821-1901, ejer af godset Tosterup i Skåne, dr.phil., kammerherre, uden- rigsminister 1885-89. - Datter:

B22 *Anna Louise Dorothea grevinde Ehren- svärd*, 1855-1930. Gift 1876 med Ludvig Vilhelm August greve Douglas, 1849-1916, ejer af godset Sternorp i Östergöt- land, udenrigsminister 1895-99. - Datter:

B23 *Hedvig Ingeborg Madeleine grevinde Douglas*, 1886-1983. Gift 1. g. 1906 med Charles Louis greve Fouché, hertug d'O- trante, 1877-1950, svensk godsejer, over- staldmester (hvis mormors mormor - via slægterne v. Stedingk, v. Haxthausen og v. Oldenburg - var en Schøller⁷ af samme slægt som søhelten Tordenskiolds mor med rod i 1500-tallets Ribe!). Hun blev skilt og gift 2. g. 1931 med professor Ivar Tengbom, 1878-1968. - Datter:

B24 *Margareta Fouché d'Otrante*, f. 1909. Gift 1934 med Gustav Albrecht Alfred Franz Friedrich Otto Emil Ernst Fürst zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg fra 1925, f. 1907, d. 1944 - forsvandt (som ritmester i den tyske hær) på østfronten i Rusland, dødsformodningsdom 1969. - Søn:

B25 *Richard Casimir Karl August Robert Konstantin Fürst zu Sayn-Wittgenstein- Berleburg* fra 1944/69, f. 1934. Gift 1968 med Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid prinsesse til Danmark, f. 1944. - Som prinsesse Benediktes mand omtales han i Danmark oftest som prins, hvad han vel også juridisk var til 1969, da faderen - som "savnet" siden 1944 - endelig blev erklæret død.

Prins Richards afstamning fra det danske kongehus

Ved besøg på Amalienborg kan Richard ikke undgå at se den franske billedhugger Salys

flotte rytterstatue midt på slotspladsen. Den forestiller Benedikte og hans fælles stamfar, den danske konge Frederik V, og viser os majestæten præget af ophøjet ro - med laurbærkrans på hovedet og kroppen draperet i romersk toga som oldtidens kejsere; virkelighedens alkoholiserede Frederik V kunne langt fra udfylde kunstnerens illusion, men det er en anden sag.

Her følger slægtslinjen⁸ fra *Frederik V konge af Danmark og Norge* fra 1746, f. 1723, d. 1766. Gift 1. g. 1743 med Louise princess of Great Britain and Ireland, 1724-1751. - Datter:

C1 *Vilhelmine Caroline prinsesse af Danmark og Norge*, 1747-1820. Gift 1764 med fætteren (mosters søn) Wilhelm Graf von Hanau fra 1760, som Wilhelm IX. Landgraf von Hessen-Kassel fra 1785 og som Wilhelm I. Kurfürst von Hessen fra 1803 (fordrevet 1806-13), f. 1743, d. 1821. Han fik et dårligt omdømme efter at have udlejet undersætter som soldater til Englands kamp mod nordamerikanernes frihedsbestræbelser og benyttet midlerne herfra til at tilfredsstille sin pragtsyge og til at underholde sine mange elskerinder. - Søn:

C2 *Wilhelm II. Kurfürst von Hessen* fra 1821, fordrevet 1831, f. 1777, d. 1847, preussisk general. Gift 2. g. 1841 (morganatisk/til venstre hånd) med den borgerlige guldsmededatter Charlotte Henriette Wilhelmine Emilie Ortlöpp, Gräfin v. Reichenbach fra 1821 og Gräfin v. Lessonitz fra 1824, f. 1791, d. 1843.; hun havde som hans elskerinde aldeles behersket ham siden 1812 og født ham 8 børn. - Søn:

C3 *Wilhelm Graf v. Reichenbach-Lessonitz*, 1824-1866, ejer af godserne Lessonitz, Bisenz, Unter-Moschtienitz i Mähren. Gift 1857 med Helene Amalie Freiin Goller v. Ravensburg, 1838-1912. - Datter:

C4 *Pauline Viktoria Caroline Amalie Wilhelmine Emilie Gräfin v. Reichenbach-Lessonitz*, 1858-1927. Gift 1880 med Al-

fred Ludwig Wilhelm Leopold Prinz zu Löwenstein-Wertheim-Freudenberg, 1855-1925, preussisk/tysk oberstløjtnant. - Datter:

C5 *Madeleine Wilhelmine Felice Ludovika Prinzessin zu Löwenstein-Wertheim-Freudenberg*, 1885-1976. Gift 1905 med Richard Hermann Gustav Fürst zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg fra 1904, f. 1882, d. 1925 (dræbt ved biluheld). - Søn:

C6 *Gustav Albrecht Alfred Franz Friedrich Otto Emil Ernst Fürst zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg* fra 1925, f. 1907, d. 1944, se ovenfor under B24.

Grev Jeffersons fyrstelige afstamning

Prinsesse Benedikte og prins Richards nye svigersøn tilhører en i Danmark ganske ukendt og i Europas historie lidet fremtrædende uradelslægt *von Pfeil und Klein-Ellguth*⁹ fra Schlesien (den sydvestlige del af det nuværende Polen); slægten mistede sine godser ved Tysklands sammenbrud mod slutningen af 2. Verdenskrig. - Men gennem kvindeled og uægtefødte mandsled stammer han fra fyrsteslægten *Anhalt-Dessau*¹⁰, hvortil også dronning Ingrid's mormors mor hørte.

Slægten *v. Pfeil und Klein-Ellguths* stamfar var ca. 1200 "Palatin von Krakau" (borgherre i det nuværende Kraków), og af hans efterkommere blev Karl Friedrich, f. 1735, d. 1807, optaget i den preussiske grevestand 1786 (sammen med en bror) som *Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth*; hans sønnesøn, den habile tegner Graf Woldemar, f. 1815, d. 1878, giftede sig imidlertid 1850 med Amélie Gräfin v. Waldersee, der i lige fædrene linje var tip-tipoldebarn af den preussiske konge Frederik den Stores berømte lærer, feltherren "der alte Dessauer"¹¹; - afstamningen er som følger:

D1 *Leopold I. Fürst von Anhalt-Dessau*¹² fra 1693, f. 1676, d. 1747, brandenburgsk/preussisk officer fra 1690'erne, feltmarskal fra 1712, rigsfeltmarskal fra 1734, erobrede 1715 i spidsen for en

preussisk-sachsisk-dansk hær Rügen og Stralsund fra den svenske konge Karl XII. - Leopold indførte 1698 jernladestokken i den preussiske hær og blev 1731 lærer for kronprinsen, den senere Frederik den Store, i hvis hær han skabte den berømte preussiske ekcersits og bl.a. vandt slaget ved Kesseldorf 1745; det var dette slag, der endeligt sikrede Preussen herredømmet over store dele af Schlesien. Han var en tapper, dygtig og erfaren kriger - deltog i 22 slag og 27 belejringer. Gift 1698 med den borgerlige Anna Louise Föse ("die Anneliese"), 1677-1745, fra 1701 Reichsgräfin, datter af apoteker og borgmester i Dessau Rudolf Föse (1646-1696) og hustru Agnes Ohme (1645-1707); faderen var søn af apoteker i Dessau Christoph Föse fra Coburg og hustru Eleonora Blandina Schulze, og moderen var datter af Johann Ohme, en fornem køb- og handelsmand i Dessau. Det ekceptionelle fyrstelige/borgerlige ægteskab resulterede i 5 sønner og 5 døtre, hvoraf ikke mindre end 4 (ikke mindst på grund af personlig dygtighed) avancerede til generalfeltmarskaller i den preussiske hær. - Den 2. søn var:

- D2 **Leopold II. Maximilian Fürst von Anhalt-Dessau** fra 1747, f. 1700, d. 1751, preussisk generalfeltmarskal. Gift 1737 med slægtingen Gisela Agnes Prinzessin von Anhalt-Köthen, 1722-1751. - 1. søn:
- D3 **Leopold III. Friedrich Franz Fürst von Anhalt-Dessau** fra 1751, arvede dele af Anhalt-Zerbst 1797, som Leopold I Herzog von Anhalt-Dessau fra 1806, f. 1740, d. 1817. Han ("Vater Franz") understøttede kulturen i landet. - Gift 1767 i Berlin med kusinen Luise Henriette Wilhelmine Prinzessin von Preussen und Markgräfin von Brandenburg-Schwedt, 1750-1811, datterdatter af "der alte Dessauer". - Leopold fik med den borgerlige Johanne Ele-

onore Hof(f)meyer, 1739-1816, (senere gift v. Neitschütz) sønnen:

- D4 **Franz Anton Johann Georg Graf v. Waldersee** fra 1786, f. 1763, d. 1823, preussisk kammerassessor og domæneråd i Breslau (nu Wroclaw) fra 1784, tilknyttet faderens hof i Dessau fra 1790 - sidst som overhofmester for halvbroderens søn, den unge hertug Leopold IV., kunstnerisk interesseret og litterært begavet. Gift 1787 med sit næstsøskendebarn Luise Karoline Kasimire Sophie Gräfin v. Anhalt, 1767-1842, datter af preussisk general Albrecht Graf v. Anhalt (1735-1802) og hustru (gift 1764) Sophie Luise Henriette v. Wedel (1750-1773); svigerfaderen, Graf Albrecht, var 5. søn af "der alte Dessauer"s ældste søn, Wilhelm Gustav Erbprinz von Anhalt-Dessau, 1699-1737, preussisk generalløjtnant, og dennes hustru (gift morganatisk 1726), bryggerdatteren fra Dessau Johanne Sophie Herre, 1706-1795, Reichsgräfin von Anhalt fra 1749. - 1. søn:
- D5 **Franz Heinrich Georg Graf v. Waldersee**, 1791-1873, preussisk general, militærgouvernør i Berlin og Posen. - Gift 1823 med Bertha v. Hünerbein, 1799-1859, datter af Georg Heinrich (Freiherr?) v. Hünerbein og Ulrike v. Knobelsdorff. - Blandt deres børn sønnen Alfred Graf v. Waldersee, 1832-1904, generalfeltmarskal, 1900 øverstbefalende for de europæiske magters tropper, der skulle nedkæmpe Boxeropstanden i Kina (gift med den amerikanskfødte enke efter den fra den danske Treårskrig 1848-50 kendte oprører, "Prinsen af Nør", bror til hertugen af Augustenborg), og datteren:
- D6 **Amélie Gräfin v. Waldersee**, 1828-1911. Gift 1850 med Friedrich WOLDEMAR Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth, 1815-1878, ejer af bl.a. godset Pleischwitz ved Breslau (nu Wroclaw), preussisk kammerherre, søn af Friedrich Ludwig Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth på godset

Wildschütz i Schlesien og hustru Emilie Gräfin v. Reichenbach. - 2. søn:

D7 **Friedrich Wilhelm Woldemar ALBRECHT Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth**, 1860-1942, tysk generalløjtnant. Gift 1889 med Auguste v. Zastrow, 1872-1938, datter af tysk major Arthur v. Zastrow på godset Palzig og hustru Bernhardine Gräfin v. Schmettow. - 3. søn:

D8 **Hans-Arthur Friedrich Ludwig Jeschke Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth**, 1901-1944 (faldt i Litauen), dr.phil., landbrugskandidat, forretningsfører, kaptajn af reserven i et infanteriregiment. Gift 1927 med Ursula v. Tiedemann, f. 1903, levede 1976 i München, datter af generalmajor Rüdiger v. Tiedemann og hustru Emy Fretwell. - 1. søn:

D9 **Friedrich-August Rüdiger Albrecht Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth**, f. 1930, generalfuldmægtig i champagnefirmaet Kupferberg & Co. i Mainz. Gift 1955 med Astrid Andres, f. 1930, dr.phil., datter af direktør Fritz Andres og hustru Else Biersack. - 2. søn:

D10 **Jefferson Friedrich Volker Benjamin Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth**, f. 1967, finansrådgiver i Paris. Gift 1998 med Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte Prinzessin zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg, f. 1970, datter af B25, se ovenfor.

Anhalt-Dessau og prinsesse Benedikte

Brudgommen, der altså på mindst 2 forskellige måder stammer fra den berømte krigskar, "der alte Dessauer", stammer - som typisk tysk adelig - fra mange officerer i den preussisk/tyske hær; og både for ham og bruden gælder det, at deres farfar faldt i 2. Verdenskrig. Brudeparret har tillige en fælles stamfar: En sønnesøn af "der alte Dessauer"!

Nævnte D3, **Leopold III. Herzog von Anhalt-Dessau**¹³, havde den ægtefødte søn:

E4 **Friedrich Erbprinz von Anhalt-Dessau**, f. 1769, d. 1814, preussisk generalmajor.

Gift 1792 med Christiane Amalie Prinzessin von Hessen-Homburg, 1774-1846.

- Sø:

E5 **Leopold II. Friedrich Herzog von Anhalt-Dessau** fra 1817, arvede Anhalt-Köthen 1853 og Anhalt-Bernburg 1863, derpå Herzog von Anhalt, f. 1794, d. 1871. Gift 1818 med Friederiche Luise Wilhelmine Prinzessin von Preussen, 1796-1850. - Datter:

E6 **Maria Anna Prinzessin von Anhalt**, 1837-1906. Gift 1854 med FRIEDRICH KARL Nikolaus Prinz von Preussen, 1828-1885, preussisk/tysk generalfeltmarskal - en dygtig officer, der deltog i krigene mod Danmark 1848 (slaget ved Slesvig) og 1864 (ledede belejringen af Dybbøl). - Datter:

E7 **Luise Margarete Alexandra Victoria Agnes Prinzessin von Preussen**, 1860-1917. Gift 1879 med Arthur William Patrick Albert prince of Great Britain and Ireland, duke of Connaught and Strathearn, earl of Sussex fra 1874, f. 1850, d. 1942, feltmarskal, kongens personlige adjutant og en tid generalguvernør i Canada. - Datter:

E8 **Margaret Victoria Augusta Charlotte Nora princess of Great Britain and Ireland**, 1882-1920. Gift 1905 med Oskar Fredrik Wilhelm Olaf GUSTAF VI ADOLF konnung av Sverige fra 1950, f. 1882, d. 1973. - Datter:

E9 **Ingrid Victoria Sofia Louise Margareta Prinsesse av Sverige**, f. 1910. - Gift 1935 med Christian FREDERIK IX Franz Michael Carl Valdemar Georg konge af Danmark fra 1947, f. 1899, d. 1972. - Datter:

E10 **Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid prinsesse til Danmark**, f. 1944. Gift 1968 med Richard Casimir Karl August Robert Konstantin Fürst zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg, f. 1934, se B25. - Datter:

E11 **Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte Prinzessin zu Sayn-Wittgenstein-Berle-**

burg, f. 1970. Gift 1998 med Jefferson Friedrich Volker Benjamin Graf v. Pfeil und Klein-Ellguth, f. 1967, se D10; gommen er altså på samme generation som sin svigermor.

Jefferson stammer fra mindst 2 danske prinsesser!

Via sin afstamning fra "der alte Dessauer" har "kongehusets nye svigersøn" også dansk blod i årene.

Den mindst dobbelte afstamning fra "der alte Dessauer" giver nemlig en mindst 4-dobbelt afstamning fra den nordiske unionskonge Christian/Christiern I konge af Danmark og Norge fra 1448/49 og konge af Sverige 1457-64, f. 1426, d. 1481. Gift 1449 med Dorothea Prinzessin von Brandenburg, 1431-1495. - Afstamningen går nemlig gennem begge sønnerne, kongerne Hans og Frederik I.

Stammoderen til den første slægtslinje, kong Hans' datter Elisabeth, sluttede sig (som broderen kong Christian II) til reformatoren Luthers lære, mens hendes mand, kurfyrst Joachim, fastholdt den katolske tro - og det på en så voldsom måde, at hun for at frelse livet måtte flygte fra ham!

Stammoderen til den anden slægtslinje, Christian III's datter Anna (faster til Christian IV), var en dygtig økonom, huskedes længe som "die Mutter Anna" og bevarede hele livet forbindelsen med Danmark, brevvekslede med

flere danske adelsdamer, og hendes mange bevarede breve og skrivelser er vigtige kilder til tidens historie; hendes mand var sin tids førende protestantiske tyske fyrste.

Afstammingsforholdet¹⁴ ses på næste side!

Noter:

- 1 Genealogie [tidsskrift]. Bd. X, Berlin 1970-71, s. 369 ff.
- 2 100 danske præsteslægter. En slægtshaandbog opstillet i uddrag af stamtavler. Ved Paul Nedergaard. 1954.
- 3 Kaj Monrad og Finn H. Blædel: D.G. Monrad og hans 32 aner, i *Personalthistorisk Tidsskrift*, 16-2, 1974, s. 95.
- 4 Carl Langholz: Anetavler for berømte danskere. I. saml.: Digtere og forfattere. 1989, s. 144.
- 5 14.-15. (og 13.) generation ifølge Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen: *Candidati og examinati juris 1736-1936* ..., bd. 4, 1958, s. 347.
- 6 15.-20. (og 14.) generation ifølge v. Huecks anetavle for børn af prins Richard og prinsesse Benedikte i *Genealogisches Handbuch des Adels, Fürstliche Häuser*, Bd. IX. Verlag C. Starcke, 1971, s. 491 ff.
- 7 Wilhelm v. Antoniewitsch: *Danske Patricierslægter*, bd. 2, 1979, s. 166, og kilde 4, s. 17-20 og 388.
- 8 Kilde 6 samt *Salmonsens konversations Leksikon*, 2. udg., 1915-30.
- 9 *Genealogisches Handbuch der gräflichen Häuser*, Band VIII (*Genealogisches Handbuch des Adels*, Band 63). Glücksburg 1976. - Venligst fremskaffet af Kristian Lauritsen, Herning.
- 10 kilde 6.
- 11 *Europäische Stammtafeln, Neue Folge*, hrsgb. von Detlev Schwennicke. Band III, Teilband 2: *Nichtstandesgemässe und Illegitime Nachkommen der regierenden Häuser Europas*. Marburg 1983. Tafel 232 og 234. - Venligst fremskaffet af Kr. Lauritsen, Herning. - Suppleret med *Livre d'Or des Souverains*, v. H.R. Hiort-Lorenzen. 1908, s. 847.
- 12 *Deutsche Geschichte in Ahnentafeln*. Von Dr. Heinrich Banniza v. Bazan und Dr. Richard Müller, Bd. I, Berlin 1939/40.
- 13 kilde 6.
- 14 kilde 12.

Afstamning fra de to sønner af *Christiern/Christian I* ser således ud:

1. *Hans konge af Danmark* og fra 1481, *konge af Norge* fra 1481/83, *konge af Sverige* 1483/97-1501, f. 1455, d. 1513. Gift 1478 med Christine Prinzessin von Sachsen, 1461-1521. - Datter:
2. *Elisabeth prinsesse af Danmark og Norge*, 1485-1555. Gift 1502 med Joachim I. (Nestor) Kurfürst von Brandenburg, f. 1484, d. 1535. - Datter:
3. *Margarte Prinzessin von Brandenburg*, f. 1511, d. efter 1577. Gift 2. g. 1534 med Johann II. Fürst von Anhalt, f. 1504, d. 1551. - Søn:
4. *Joachim Ernst Fürst von Anhalt* (forenede 1570 alle dele), f. 1536, d. 1586. Gift 1560 med Agnes Gräfin zu Barby und Mühligen, f. 1540, d. 1569. - Søn:
5. *Johann Georg I. Fürst von Anhalt* fra 1586 og *Fürst von Anhalt-Dessau* fra 1603, f. 1567, d. 1618. Gift 2. g. 1595 med slægtingen Dorothea Pfalzgräfin von Simmern. - Søn:
6. *Johann Kasimir Fürst von Anhalt-Dessau* fra 1618, f. 1596, d. 1660. Gift 1. g. 1623 med Agnes Landgräfin von Hessen-Kassel, 1606-1650. - Søn:
7. *Johan Georg II. Fürst von Anhalt-Dessau* fra 1660, f. 1627, d. 1693, brandenburgsk generalfeltmarskal. Gift 1659 med Henriette Katherine Gräfin von Nassau-Dillenburg, princesse d'Orange, 1637-1708. - Søn:
8. *Leopold I. Fürst von Anhalt-Dessau* fra 1693, f. 1676, d. 1747, "der alte Dessauer", se ovenfor som D1.
1. *Friedrich/Frederik I Herzog von Schleswig-Holstein* fra 1482, *konge af Danmark og Norge* fra 1523/24, f. 1471, d. 1533. Gift 1. g. 1502 med Anna Prinzessin von Brandenburg, 1487-1514. - Søn:
2. *Christian III Herzog von Schleswig-Holstein* fra 1533, *konge af Danmark og Norge* fra 1534/36, f. 1503, d. 1559. Gift 1525 med Dorothea Herzogin von Sachsen-Lauenburg, 1511-1571. - Datter:
3. *Anna prinsesse af Danmark og Norge*, 1532-1585. Gift 1548 med August I. Herzog von Sachsen, Kurfürst von Sachsen fra 1553, f. 1526, d. 1586. - Datter:
4. *Elisabeth Prinzessin von Sachsen*, 1552-1590. Gift 1570 med Johann Kasimir Pfalzgraf von Simmern, 1543-1592. - Datter:
5. *Dorothea Pfalzgräfin von Simmern*, 1581-1631. Gift 1595 med slægtingen, enke-mand Johann Georg I. Fürst von Anhalt-/Anhalt-Dessau, 1567-1618. - Søn:

Grev Jefferson er altså (på mindst 4 måder) 17. generation efter den nordiske unionskonge Christiern/Christian I af den oldenborgske greveslægt, der 1448 kom til magten, fordi han gennem kvindeled stammede fra Erik (V) Klipping; og gennem dennes farfar, Valdemar (II) Sej, kan slægtslinjen som bekendt følges tilbage til Gorm den Gamle.

AB

Slægten Monrad, H.P. Hanssen m.v.

af nu afdøde Rasmus Hansen.

Et par kommentarer/rettelser til Anton Blaabjergs artikel side 39-42 i SLÆGTEN nr. 18.

Da det - såvidt jeg ved - er første gang, oplysningerne om Monrad-slægtens herkomst

fra Konstanz og Schweiz er trykt på dansk, og eftersom man risikerer, at data herfra kan blive brugt af andre, synes det mig rigtigst at gøre opmærksom på en ellers ikke væsentlig fejl. Under slægtled A10 nævnes, at Amalie Mangolds far hed Sebastian Mangold. Imid-

lertid kalder både J. Kindler Knobloch og Alois Schulte i deres "Stamntafeln" for familierne Muntprat og Mangold (som S. Otto Brenner har skrevet - forkert - af efter) Amalies far for *Konrad* Mangold, hvilket altså må være det rigtige.

Grev Jefferson - og hans danske afstamning

Et par eksemplarer af SLÆGTEN nr. 18 blev i september sendt til Hendes kgl. Højhed Prinsesse Benediktes adresse på Amalienborg. Og snart efter havde datteren Alexandra videre-

bragt det ene eksemplar til svigerfaderen, Friedrich August Graf von Pfeil, der straks sendte redaktøren det venlige takkebrev, hvis indledning gengives her.

Familienverband der Grafen von Pfeil und Klein-Ellguth

Der Vorsitzende

Friedrich August Graf von Pfeil

Bahnstr. 44, D 55128 Mainz

Tel. 06131 363791 Fax 35046

E-Mail: pfeilvf@mr.de

Mainz, 10. Oktober 1998

Herrn

Anton Blaabjerg

Slægten, Forum for Slægtshistorie

Fredensgade 38

Dk 8800 Viborg

Sehr geehrter Herr Blaabjerg,

heute erhielt ich von meiner Schwiegertochter, Prinzessin Alexandra, Ihren Bericht über die Abstammung von Jefferson vom dänischen Königshaus. Das hat mich natürlich sehr interessiert, weil ich mich mit der gleichen Thematik schon befaßt hatte und kurze Stammbäume im Nachrichtenblatt unserer Familie Ende vergangenen Jahres veröffentlicht hatte, wenn auch nicht so schön wie Sie es gebracht haben.

Greven benytter som formand for slægtsforeningen for *die Grafen von Pfeil und Klein-Ellguth* naturligvis brevpapir med slægtens våben, de krydslagte bjørnelabber. Brevet indeholder bl.a. en artikel fra det blad, som grev Friedrich Augusts slægtsforening ud

giver. Og heri kaster han lys over afstammingsmæssige forhold omkring slægtens ældst påviselige led i 11-1200-tallets Schlesien. Her vises det, at slægtens gamle fornavne er slaviske/polske, så slægten er altså oprindeligt hjemmehørende i området og ikke - som så

mange andre adelige slægter i området - en indvandret tysk slægt.

I SLÆGTEN nr. 18 blev det påvist, at grev Jefferson på mindst 4 måder er 17. generation efter den nordiske unionskonge Christiern/Christian I gennem døtre af både kong Hans og Christian III. - Grev Friedrich August henleder i brevet opmærksomheden på endnu en afstamning (dobbelte via et fætter-kusine-ægteskab) fra det danske kongehus, hvorefter Christiern/Christian I nu forekommer mindst 6 steder på grev Jeffersons anetavle; og gennem denne afstamning er grev Jefferson blot 16. generation efter den nævnte "danske" unionskonge.

Den nypåviste dobbelte slægtslinje udgår fra kong Christian III's søn (betegnet med generationsangivelse fra Chr. I):

3. **"Hertug Hans den Yngre"/Johann Herzog von Schleswig-Holstein-Sonderburg** fra 1564, f. 1545, d. 1622. Gift 2. gang 1588 med Agnes Hedwig Prinzessin von Anhalt, 1573-1616. - Datter:
4. **Eleonore Sophie Prinzessin von Schleswig-Holstein-Sonderburg**, 1603-1675. Gift 1624 med fætteren (egl. halvfætter, mors halvbrors søn) Christian II. Fürst von Anhalt-Bernburg, f. 1599, d. 1656. - Søn:
5. **Viktor Amadeus Fürst von Anhalt-Bernburg** fra 1656, f. 1634, d. 1718. Gift 1667 med Elisabeth Pfalzgräfin am Rhein zu Zweibrücken, 1642-1677. - Søn:
6. **Karl Friedrich Fürst von Anhalt-Bernburg** fra 1718, f. 1668, d. 1721. Gift 1692 med kusinen (fasters datter) Sophie Al-

bertine Gräfin zu Solms-Sonnenwalde, 1672-1708, datter af Georg Friedrich Graf zu Solms-Sonnenwalde og Anna Sophie Prinzessin von Anhalt-Bernburg. - Datter:

7. **Friedrike Henriette Prinzessin von Anhalt-Bernburg**, 1702-1723. Gift 1721 med slægtingen Leopold Fürst von Anhalt-Köthen fra 1715, f. 1694, d. 1728. - Datter:
8. **Gisela AGNES Prinzessin von Anhalt-Köthen**, 1722-1751. Gift 1737 med 1737 med slægtingen Leopold II. Maximilian Fürst von Anhalt-Dessau fra 1747, f. 1700, d. 1751.

Dette par er anført under betegnelsen D2 i SLÆGTEN nr. 18 som tip-5-oldeforældre til grev Jefferson.

De fleste af disse slægter omtales i *Europäische Stammtafeln, Neue Folge. Herausgegeben von Detlev Schwennicke: Bd. I: Die deutschen Staaten, die Stammehertzege, die weltlichen Kurfürsten, die kaiserlichen, königlichen und grossherzoglichen Familien*. Marburg 1980. Solms-slægten i "forgængerer", *Europäische Stammtafeln, Stammtafeln zur Geschichte der Europäischen Staaten, Bd. V. Von Frank Baron Freytag von Loringhoven, aus dem Nachlass herausgegeben von Detlev Schwennicke*. Marburg 1978. - Begge titler er anført i nedenstående artikel *Jagten på Gorm den Gamle og andre europæiske fyrste- og adelsslægter* i SLÆGTEN nr. 18 af Kristian Lauritsen, Herning; og han har venligst meddelt oplysninger fra disse.

AB

Jagten på Gorm den Gamle og andre europæiske fyrste- og adelsslægter

af Kristian Lauritsen, Webersvej 1, 7400 Herning ☎ 97 22 07 42.

Mange kan i deres anetavler finde forbindelser til Gorm den Gamle - som regel gennem en af kongeslægternes mange uægte linjer;

eksistensen af uægte linjer er påvist fra middelalderen og til 1800-tallet¹ og ². Fra Valdemar Sejrs tid og fremover er flere sådanne

linjer "lettere" omtalt/registreret i et lille skrift udarbejdet af Anton Blaabjerg³.

Stamtavler over følgende fra kongeslægterne udgående slægter: Sappi, Skarsholm (2 slægter), Løvenbalk, Gyldenløve/Danneskiold-Samsøe, Gyldenløve/DanneskioldLaurvig og Dannemand, findes i *Danmarks Adels Aarbog*, der er udkommet siden 1884, og i alt med sidste udgivelse 1997⁴ har bragt 785 stamtavler over 735 forskellige slægter.

Bag i hvert bind af *Danmarks Adels Aarbog* findes en fortegnelse over alle hidtil bragte fuldstændige stamtavler, så det er nemt at finde stamtavler over danske adelsslægter: Undersøg blot fortegnelsen bag i det senest udgivne bind af adelsårbogen! - De første mange års stamtavler kan dog være behæftet med fejl, men evt. rettelser og tilføjelser er ligeledes registreret i nævnte fortegnelse. - Desuden bør man undersøge, om der findes anden og nyere litteratur om den slægt, man søger. Dette kan ske ved hjælp af *Dansk Bogfortegnelse* eller *Dansk Historisk Bibliografi* - begge findes i det mindste på alle centralbiblioteker.

De danske kongeslægter er beskrevet i flere værker af både dansk og udenlandsk oprindelse. Af danske værker findes bl.a.:

- Genealogisk-historiske Tabeller over de nordiske Rigers Kongeslægter. Udgivet af J.P.F. Kønigsfeldt. 2. Udgave 1856. - Omhandler (som det eneste) alle kongeslægter og -familier fra Gorm den Gamle til Frederik VII (og Christian IX) med de fleste sidelinjer samt også nogle uægte linjer. - Enkelte sønderjyske/slesvigske hertug-linjer er udførligere behandlet i:
- Genealogiske Tabeller over den oldenborgske Stamme. Udgivet af J.P.F. Kønigsfeldt. 1840.
- Nachkommen Gorms des Alten I.-XVI. Generation, von S. Otto Brenner. 1963, 2. Ausgabe (reprint), Dansk Historisk Haandbogsforlag, Lyngby 1978. - Gorms efterkommere i 16 generationer (til 13-1400-tallet),

især danske og tyske efterkommere i fyrstelige og adelige slægter; noteapparat og kildehenvisninger til de enkelte personer.

- Hans Majestæt Kong Christian X og hans Slægtninge, af Albert Fabritius. København 1937. - Konsangvinitetstavle omfattende kongens aner i 5 generationer og deres samtlige efterkommere.
- Hendes Majestæt Dronning Margrethe II og Hendes Slægt, af Knud Højrup. Albertslund 1996. - Ligeledes en konsangvinitetstavle for dronningens aner i 5 generationer og samtlige deres efterkommere.

Vedrørende europæiske fyrstelige og adelige slægter findes specielt to store sammenhængende værker.

1975-1978 udgav Wilhelm Karl Prinz von Isenburg og Frank Baron Freytag von Loringhoven henholdsvis 2 og 3 bind stamtavler over europæiske fyrste- og adelsfamilier:

- Europäische Stammtafeln, Stammtafeln zur Geschichte der europäischen Staaten, Band I (1975), Band II (1976), Band III (1976), Band IV (1975) og Band V (1978).

Værket blev påbegyndt 1936, udkom i flere ændrede udgaver, sidst ovennævnte. - Hvert bind indeholder mellem 144 og 198 sider stamtavler, enkelte slægter over flere sider, altså et væld af stamtavler. Der er litteraturhenvisninger i hvert bind, men stamtavlerne er for det meste baseret på litteratur fra 1800-tallet og begyndelsen af dette århundrede. Sammen med litteraturhenvisningerne er der ret omfattende rettelser og tilføjelser til stamtavlerne.

Stamtavler over tyske fyrste- og adelsfamilier kræver nok en lille kommentar: Før 1806 hed Tyskland egentlig Det hellige Tysk-Romerske Rige og omfattede Tyskland, Østrig, Ungarn, Tjekkoslaviet (Böhmen og Mähren), det nordlige Jugoslavien, det nordlige Italien, Belgien, Nederlandene (Holland) og Luxemburg. Det Tysk-Romerske Rige var inddelt i fyrstendømmer, grevskaber og andre mere

eller mindre selvstændige områder. Formelt stod fyrsten eller greven i lensforhold til kejseren. Fyrsternes embede var arveligt, og hvis slægten uddøde, gik området (som regel) i arv gennem den sidste (arve)datter til hendes ægtefælles slægt, der så fortsatte som fyrstendømmets regerende slægt. Det er især disse regerende slægter, som er behandlet i stamtavlemer.

Specielt bind I og IIs stamtavler er sammensat efter "embeder" som regerende fyrster, så flere forskellige slægter beskrives sammenhængende. F.eks. omfatter markgreverne/senere kurfyrsterne af Brandenburg først huset Askanien (markgrever 1134-1317), slægterne Wittelsbach (1324-1365), Luxemburg (1373-1415) og Hohenzollern (1415-1918). - Nogle slægter findes derfor flere steder i bindene, f.eks. Luxemburgerne (egentlig hertugerne af Limburg), der først var grever af Luxemburg 1214-1451 (Bind III, tavle 106-107), markgrever/kurfyrster af Brandenburg 1373-1415 (Bind I, tavle 60), tyske konger og tysk-romerske kejsere 1308-1437 (Bind I, tavle 6).

Isenburg og Loringhovens 5 bind er siden suppleret med et nyt værk på i alt "16 Band"/19 bind med samme slags stamtavler:

- Europäische Stammtafeln, Neue Folge. Herausgegeben von Detlev Schwennicke:
- Band I: Die deutschen Staaten, die Stammherzoge, die weltlichen Kurfürsten, die kaiserlichen, königlichen und grossherzoglichen Familien. Marburg 1980.
- Band II: Die ausserdeutschen Staaten, die regierenden Häuser der übrigen Staaten Europas. Marburg 1984.
- Band III, Teilband 1: Herzogs- und Grafenhäuser des Heiligen Römischen Reiches, andere europäische Fürstenhäuser. Marburg 1984.
- Band III, Teilband 2: Nichtstandesgemässe und Illegitime Nachkommen der regierenden Häuser Europas. Marburg 1983.

- Band III, Teilband 3: Andere grosse europäische Familien, Illegitime Nachkommen spanischer und portugiesischer Könighäuser. Marburg 1985.
- Band III, Teilband 4: Das Feudale Frankreich und sein Einfluss auf die Welt des Mittelalters. Marburg 1989.
- Band IV: Standesherrliche Häuser I. Marburg 1981.
- Band V: Standesherrliche Häuser II. Marburg 1988.
- Band VI: Familien des alten Lotharingen I. Marburg 1978.
- Band VII: Familien des alten Lotharingen II. Marburg 1979.
- Band VIII: West-, Mittel- und Nordeuropäische Familien. Marburg 1980.
- Band IX: Familien des Früh- und Hochkapitalismus. Marburg 1987.
- Band X: Pairs de France und ihre Familien. Marburg 1986.
- Band XI: Familien vom Mittel- und Oberrhein und aus Burgund. Marburg 1986.
- Band XII: Schwaben. Marburg 1992.
- Band XIII: Les Familles Féodale de France I. Marburg 1990.
- Band XIV: Les Familles Féodale de France II. Marburg 1991.
- Band XV: La Bourgogne au Moyen Age. Marburg 1993.
- Band XVI: Bayern und Franken. Marburg 1995.

De 19 bind indeholder ligeledes hver mellem 150 og 200 sider med stamtavler opdelt efter geografiske områder i Europa.

Sidstnævnte værk erstatter desværre ikke førstnævnte, idet mange stamtavler kun forekommer i det ældre værk; men selvfølgelig overstiger de 19 binds indhold af stamtavler langt første værks antal.

Med undtagelse af bind I indeholder hvert bind omfattende litteraturhenvisninger. Heraf fremgår det, at stamtavlerne er baseret på den nyeste viden om de enkelte slægter, og at mange af tavlernes indhold er udarbejdet og

vurderet af universitetsprofessorer fra forskellige steder i Europa.

I modsætning til det ældre værk er slægterne (med enkelte undtagelser) behandlet samlet, uanset hvilke fyrstendømmer/grevskaber slægten måtte have besiddet. Derfor er de danske kongeslægter omhandlet to steder, nemlig med de ældste linjer i bind II, tavle 98-101, og bind I, tavle 84-94, som en sidegren til den oldenborgske greveslægt.

Man skal være opmærksom på nogle meget kedelige fejl i bind I:

Tavle 45 omhandler hertugerne og kurfyrsterne af Sachsen. Hertug Moritz Wilhelm af Sachsen-Weitz (1664-1718) er nævnt uden børn, men havde 5 børn, hvoraf Dorothea Wilhelmine er ane til mange europæiske fyrster. I tavle 46 er "glemt" en datter af hertug Ernst August af Sachsen-Weimar-Eisenach (1688-1748), nemlig Ernestine Auguste, der også er ane til mange europæiske fyrster. I tavle 50 er også "glemt" en datter af hertug Franz af Sachsen-Saalfeld (1750-1806), nemlig Viktoria, der i sit andet ægteskab med hertug Edward af Kent blev mor til dronning Victoria af England.

I tavle 84 er den danske konge Christian I (1425-1481) blevet gift med prinsesse Christine af Sachsen, som rettelig var gift med sønnen Hans. Christian I var som bekendt gift med Christoffer af Bayerns enke, markgrevinde Dorothea af Brandenburg.

I tavle 87 er omtalt en sidegren af det danske kongehus, Augustenborgerne. Denne gren uddøde i mandslinjen 1931, hvilket det ældre værk har med i tavlerne, mens det nyere værk ikke har dette forhold med.

I tavle 105 er omtalt landgreverne af Hessen-Darmstadt med bl.a. landgreve Ernst Ludwig (1667-1739). Han er imidlertid ikke far, men bedstefar til de nævnte 5 børn, idet en hel generation med bl.a. sønnen Ludwig VIII (1691-1768) er "glemt". Ludwig VIII er nemlig far til de nævnte 5 børn, og han er for-

mentlig den person som forekommer flest gange på europæiske fyrstelige anetavler, idet begge hans sønner, Ludwig IX og Georg Wilhelm, hver især leverede flere døtre til mange fyrstehuse.

I tavle 115 omtales greverne af Nassau-Dillenburg, hvor grev Adolf (1362-1420) ingen børn har, idet hans datter Jutta er gjort til datter af broderen Engelbert I.

Bind II indeholder desværre tilsvarende "unøjagtigheder".

Derfor må oplysninger fra det nyeste værks bind I og II desværre kontrolleres i det ældste 5-bindsværk eller andre kilder!

Bind XV og XVI indeholder et meget omfattende samlet register over personerne i samtlige stamtavler. - Men personerne fra stamtavlerne i bind XII er glemt (!!!) i registeret, både i bind XV og XVI.

Begge ovennævnte værker findes på Det kongelige Bibliotek.

Oplysninger om ikke-regerende adelige tyske slægter (og dem er der mange af!) søges i den tyske adelsårbog, som i sin nuværende form er udkommet siden 1953: *Genealogisches Handbuch des Adels*, der igen er opdelt i 4 delrækker: Fürstliche Häuser, Gräfliche Häuser, Freiherrliche Häuser og Adelige Häuser.

Værket udkommer med 2-3 bind om året, og er nu kommet til ca. bind 115. Indtil ca. 1990 indeholdt hvert bind i delrækkerne en liste over alle slægter, som tilhørte delrækken (f.eks. slægter med grevetitel). Der findes så mange slægter i hver af delrækkerne, at hvert bind kun indeholder et udvalg af slægterne, og da blot på samme måde som den danske adelsårbogs præsenslister med en fortegnelse over de nulevende medlemmer. Den tyske adelsårbog indeholder ikke begrebet stamtavle som i den danske, men kun hvad de kalder for "Stammreihe". Denne omfatter slægtslinjerne mellem slægtens først kendte person og de nulevende medlemmer. Så hvis

man arbejder med en person af en uddød sidelinje, er vedkommende ikke med i "Stammreihe".

Desuden findes i mange bind en anetavle med 64 eller 128 aner til en nulevende person i bindet; således indeholder bind 50 (1971) en anetavle for børnene af prins Richard og prinsesse Benedikte⁵.

Fra ca. 1990 indeholder hvert bind, uanset delrække, en fortegnelse over alle slægter, som er behandlet udførligt (med Stammreihe etc.), hvilket gør det lettere at finde ud af, om en slægt er behandlet eller ej.

Forgængerer for den nuværende udgave af den tyske adelsårbog hed (*Gothaisches Genealogisches Taschenbuch* og udkom fra 1825 til 1942, ligeledes inddelt i de samme 4 delrækker som nævnt ovenfor. Dog hed bindet med fyrsterne *Gothaischer Hofkalender*⁶. Jeg kender ikke tilstrækkeligt til indholdet af dem, men de få, jeg har set, er opbygget efter samme princip som *Genealogisches Handbuch des Adels*.

Af andre værker med relation til adelige og fyrstelige (igen især tyske) slægter findes bl.a. følgende:

- Ahnentafeln berühmter Deutscher, herausgegeben von der Stiftung Zentralstelle für deutsche Personen- und Familiengeschichte in Leipzig (Schriftleiter Peter von Gebhardt und Johs. Hohlfeld), Band 1 (1929-32), Band 2, Neue Folge (1932-1935), Band 3 (1937), Band 4 (1936-1938), Band 5 (1939-1943). - Anetavler (forskelligt omfang) for kendte tyskere, bl.a. mange fyrstelige og adelige personer.
- Stephan Kekule von Stradonitz: Ahnentafel-Atlas. Ahnentafeln zu 32 Ahnen der Regenten Europas und ihrer Gemahlinnen. Berlin 1898-1904. - Anetavler for alle Europas regerende konger og fyrster.
- Erich Brandenburg: Die Nachkommen Karls des Grossen. Faksimile-Nachdruck von 1935. (Band 10: Caroli Magni Progeni-

es, i serien *Genealogie und Landesgeschichte*, Publikation der Zentralstelle für deutsche Personen- und Familiengeschichte, herausgegeben von Heinz F. Friedrichs). Frankfurt am Main 1964. - Karl den Stores efterkommere i 14 generationer, opdelt i sikre efterkommere og formodede efterkommere. - Værket er siden korrigeret/suppleret af flg. 2 udgivelser:

- Eduard Hlawitschka: Die Vorfahren Karls des Grossen (artikel i værket: *Karl der Grosse, Lebenswerk und Nachleben*, Band I: Persönlichkeit und Geschichte, herausgegeben von Helmut Beumann), 2. Auflage. Düsseldorf 1966, og
- Karl Ferdinand Werner: Die Nachkommen Karls des Grossen bis um das Jahr 1000 (1.-8. Generation) (artikel i værket: *Karl der Grosse, Lebenswerk und Nachleben*, Band IV: Das Nachleben, hrsgb. von Wolfgang Braunfels und Percy Ernst Schramm), 1. Auflage Düsseldorf 1967.
- Freiherr Axel Albrecht von Maltzahn: Die 4096 Ahnen seiner Majestät des deutschen Kaisers König v. Preussen Wilhelm II. Berlin 1911. - Hovedtavle og 42 supplerende tavler for den sidste tyske kejser. Ikke alle slægter kendes så langt tilbage.
- Wilhelm Karl Prinz von Isenburg: Die Ahnen der deutschen Kaiser, Könige und ihrer Gemahlinnen. Görlitz 1932. - 121 anetavler til 63 aner (om muligt) for alle tyske konger og kejsere fra Otto III. (980-1002) til Wilhelm II. (1859-1941) med ægtefæller.
- Cécile et José Douchamps: Les Quartiers d'Ascendance du Roi des Belges. Deux siècles d'Histoire de l'Europe. Wépion 1994. - Anetavle til 255 aner for kong Baudouin af Belgien (1930-1993).

Indeholder ovennævnte forskellige bogværker ikke den eftersøgte slægt, kan man skrive til arkiver eller biblioteker i f.eks. Tyskland. Man bør vælge et arkiv eller bibliotek i den egn, hvor slægten hører til eller har sin oprindelse. Det hjælper ikke meget at skrive til

et lille sognebibliotek, da dette ikke indeholder den nødvendige litteratur; vælg snarere et bibliotek i en større by.

Mine erfaringer med specielt tyske biblioteker er meget forskellige. Lige fra ligegyldighed (intet svar) til overstrømmende imødekommenhed med mange kopier af slægtsbøger. - Det skal nævnes, at der langt fra findes speciallitteratur om alle adels- og fyrsteslægter. Fælles for de arkiver og biblioteker, der svarer, er, at det koster penge - ofte både for tid til undersøgelse og for kopier (f.eks. 15 DM for 3 fotokopier).

Endelig skal internet nævnes. Her findes forskellige adresser, hvor adelig og fyrstelig genealogi er nævnt. Jeg vil ikke her nævne dem alle, men brug én af søgefunktionerne og skriv "Royal genealogy", og der viser sig en del muligheder. Vær forsigtig med kvaliteten af de viste anetavler eller slægtstavler - oftest uden litteraturhenvisninger, og enkelte indeholder helt udokumenterede slægtsforbindelser til det gamle Romerrige.

En enkelt skal dog fremhæves, nemlig professor H. Stoyan ved det tyske universitet i Erlangen. Han har forestået et arbejde med oprettelse af stamtavler over alle Europas fyrste- og grevehuse (ikke bare de tyske) - med mulighed for spring mellem de forskellige slægter via vielserne. For hver enkelt person kan man klikke sig til kildeangivelser, der ofte er en eller flere af ovennævnte værker. Adressen til hovedmenuen: <http://www8.informatik.uni-erlangen.de/html/WW-person-Engl.html>.

Noter:

- 1 Danmarks Adels Aarbog 1957-58. København 1957. Afsnit II, side 3ff (slægten Dannemand).
- 2 Bo Bramsen: Ferdinand og Caroline. København 1985. Side 120ff (Prins Ferdinand af Danmarks børn med madam Marie Clausen).
- 3 Valdemar Sejr og nutiden. Slægtsforskning og Danmarks-historie. Af Anton Blaabjerg. Slægtshistorisk Forening for Viborg og Omegn, 1992.
- 4 Danmarks Adels Aarbog 1994-1996. Odense 1997.
- 5 Genealogisches Handbuch des Adels, Fürstliche Häuser IX. 1971 (Band 50 der Gesamtreihe). Side 491-505.
- 6 Gothahåndbøger i Det Kongelige Bibliotek (i serien: *Det Kongelige Biblioteks Specialhjælpenidder 1*), udarbejdet af Hans Edvard Christensen. 2. oplag. København 1979.

Lauritz Detlefsen Møller - efterslægt og herkomst

af Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34 A, 6200 Aabenraa ☎ 74 62 08 92. E: worsoea@image.dk

Lørdag den 9. december 1702 døde regimentsskriver Lauritz Detlefsen Møller i Dallerup mellem Silkeborg og Århus. Der er bevaret et stort skifte efter ham, og da han også har oprettet skiftekontrakter med flere af sine børn, ved vi god besked om hans ægteskaber og efterkommere i første led. Han var gift tre gange, og da hans anden kone var datter af slotspræsten i Skanderborg, Jørgen Hansen Seidelin, er han biograferet i *Den Seidelinske Slægtsbog*.

Mogens Seidelin kender imidlertid ikke hans herkomst, og da der også er fundet flere oplysninger om hans karriere, har jeg ment det naturligt at samle det sammen, som på nuværende tidspunkt vides om ham, så meget

mere som han i dag har adskillige efterkommere, for hvem det vil være interessant at vide mere om ham.

Der er ikke fundet oplysninger, som angiver hans fødselsår, men efter det øvrige foreliggende er han formentlig født i sidste halvdel af 1640'erne. Som nævnt ovenfor var han gift tre gange. Første gang 1679, hvor det af Sjællandske Registre (Danske Kancellis kopibog vedr. Sjælland mv.) fremgår, at regimentsauditør Lauritz Detlefsen Møller 15. februar 1679 fik tilladelse til vielse uden trolovelse og lysning. Bruden var Lisabeth Davidsdatter von der Heide, født mellem 1653 og -56 i Helsingør som datter af David von der Heide og Karen Pedersdatter, og død før

15. juli 1687, da Lauritz Detlefsen Møller denne dato oprettede en skiftekontrakt med sine 3 børn af første ægteskab: Detlev, Maren og Johanne.

Af disse døde Maren Lauritzdatter Møller allerede 1697; sønnen Detlev Lauritzen Møller blev gift 22. april 1704 i Aalborg Skt. Budolfi Kirke med Susanne Marie Weibye. Han døde som birkedommer ved Lundbæk Birk og blev begravet 13. november 1746 i Bislev, 66 år og 3 uger gl. Der kendes 6 børn, som overlevede ham: sønnerne Søren, Detlev og Povl samt døtrene Lisbeth Katrine, Johanne Marie og Ellene. Deres efterslægt er ikke undersøgt.

Det er derimod søsteren Johanne Lauritzdatter Møllers. Hun blev født ca. 1686 og gift 1706/07 med forpagter Søren Larsen, født ca. 1673 i Aalborg som søn af skipper Lauritz Sørensen Rytter og Maren Christensdatter og død i september 1723, begravet i Søvind Kirke, som ejer af øen Vorsø i Horsens Fjord. Johanne døde allerede 5 måneder senere 5. febr. 1724, 37 år gl. Ægteparret efterlod sig 8 børn, hvoraf alle undtagen den ældste søn, Holger Sørensen Reetz, senere anvendte navnet Worsøe. - Det drejer sig om sønnerne Lauritz, Detlev, Wilhelm Adolph og Frederik Christian samt døtrene Marie Elisabeth, Anne Sophie og Johanne Marie. Disse har efterladt sig en talrig efterslægt, i mandslinierne med navnet Worsøe. Blandt efterkommerne gennem kvindeled kan nævnes forfatteren Sigrid Undset, arkæologerne P.O. Brøndsted og Johannes Brøndsted, historikeren Christian Molbech, officeren Vagn Bennike, biskop Halfdan Høgsbro, slægtsforskeren pastor Gudmund Kelstrup, sangerinden Nina van Pallandt samt søstrene Drude, Pil og Ulla Dahlerup for blot at nævne nogle af de mere kendte.

Lauritz Detlefsen Møller blev gift 2. gang 1687/88 med Lisbeth Jørgensdatter Seidelin, død ca. 30 år gl. 14. marts 1698 efter sit 8. barns fødsel. For disse er der redegjort i *Den Seidelinske Slægtsbog*, men kun en enkelt linie, datteren Anne Sophie gift med sogne-

præst Laurits Olufsen Friis på Alrø, synes at kunne have efterladt sig efterkommere ud over første led. Blandt de øvrige børn skal nævnes, at en søn Peder døde i Dallerup 23. juni 1698.

Lauritz Detlefsen Møllers 3. ægteskab med Else Børgesdatter Boller, født ca. 1654, død juli 1727 og gift 2. med forpagter på Århus Mølle Hans Mønster (ca. 1655-1727), forblev barnløst.

Lauritz Detlefsen Møllers karriere begyndte, så vidt indtil nu vides, i tjeneste hos adelsmanden og officeren Eiler Holck, idet han ved udnævnelsen til amtsskriver over Kronborg Amt, en stilling han beklædte 1670-72, betegnes som Eiler Holcks tjener. Det skal her indskydes, at betegnelsen "tjener" i datidens sprogbrug betegnede en funktionær i vedkommendes tjeneste - f.eks. en skriver eller regnskabsfører.

Eiler Holck var født 1627 på Holckenhavn på Fyn, men hans far ejede godset Giedsholm i Skåne. Han deltog i Københavns forsvar 1659 og var indtil 1671 guvernør på Kronborg, derefter friherre og øverstbefalende på Fyn indtil 1675. - Om Lauritz Detlefsen Møller har fulgt Eiler Holck til Fyn, ved vi ikke, men det fremgår af hans ansøgning fra august 1680 om stillingen som regimentsskriver ved det dronningborgske rytterregiment, at han havde tjent 4 år som auditor ved armeen i Skåne og derefter som proviantskriver ved "sidste Campagne for Hamborg" og aflagt rigtigt regnskab. I tiden mellem amtsskriverposten og tjenesten ved armeen under den skånske krig, 1675-79, er der plads til yderligere tjeneste for Eiler Holck. Når den ikke anføres i ansøgningen, kan det skyldes, at Eiler Holck på dette tidspunkt ikke længere var velanset ved hoffet.

Lauritz Detlefsen Møller blev regimentsskriver og boede sine sidste 22 år forskellige steder i Midtjylland, uden at det er lykkedes at lokalisere alle hans børns fødesteder; de seneste er dog at finde i Røgen og Dallerup kirkebøger.

Som det fremgår af ovenstående, var Lauritz Detlefsen Møller involveret i de krigeriske begivenheder omkring forsøget på at genvinde Skåne for Danmark. Dette var ikke tilfældigt, og vi ved nu, at det må have været en hjertesag for ham. - Han var nemlig selv nært tilknyttet landsdelen, idet han var opvokset i Åhus på Skånes østkyst, havnebyen for Christian IV's købstad Kristianstad, hvor hans fader Detleff Møller i en årrække var i den danske konges tjeneste. Han betegnes således i december 1653 i et brev til lensmanden over Kristianstad Len Henrik Lindenov som "Kongelig Mayestæts og Cronens Tjener i Aahus". Hvornår han er tiltrådt denne stilling, vides ikke, men han synes at have været i aktivitet, bl.a. som skatteopkræver, til sin død i sommeren 1661. Fra dette tidspunkt er der bevaret et skifte efter ham på landsarkivet i Lund. - Det oplyser følgende:

17. august 1661 lod borgmestre og rådmænd i Kristianstad afholde registrering og vurdering efter salig Detleff Møller og hans sal. hustru Marine Pedersdatter, som boede og døde i Åhus. De må således begge være døde nogenlunde samtidig, hun formentlig først, da der kun er anført begravelsesomkostninger for ham i skiftet, men de nærmere omstændigheder nævnes ikke. Til stede ved skiftet var hustruens fader Peder Lauridzen grydestøber af København, og Angenete Reinholdtzdatter, sal. Detleff Møllers søster. Disse to meget værdifulde oplysninger knytter dels forbindelsen til Danmark og dels forbindelsen bagud til Detleff Møllers fader, som må have heddet Reinholdt Møller.

Som formynder udpeges indtil videre Jens Svendsen i Åhus for alle 5 børn: Lauritz Detleffsen, Hendrich Detleffsen, Markus Detleffsen, Ane Detleffsdatter og Karine Detleffsdatter. Deres alder anføres desværre ikke, men i det mindste sønnerne må have været mindreårige.

Det fremgår også, at Detleff Møller kort før sin død havde lånt en hest i Rinkeby for at fortsætte sin rejse til Malmø og Landskrona,

og at han "i sin svaghed" havde begæret, at den skulle leveres tilbage. Han har således været aktiv til det sidste, trods sygdom. Boet var ikke specielt veludstyret, men der var dog 5 sølvskeer, en del messingtøj og tin samt skriveudstyr og flere våben i "Detleffs kontor". I alt vurderedes indboet til 170 rdl. Om fast ejendom var der ikke tale, idet familien boede til leje hos Henrich Henrichsen. - Imidlertid var der også en del gæld, så der blev ikke fuld dækning til kreditorerne. Ved skiftebehandlingen afstod flere af disse dog deres anpart til børnene under forudsætning af, at de øvrige kreditorer godtog dette. Den salig mands klæder blev overladt morfaderen til børnene, hvilket antyder, at det var ham, der tog sig af dem og formentlig bragte dem tilbage til Danmark. Indtil skiftets afslutning havde den yngste datter været hos Troels Skibsbyggers hustru, så hun har været ret lille. 17. oktober 1661 afsluttedes skiftet, idet alle effekter blev fordelt som godtgørelse for tilgodehavender. Blandt disse mærkes, at Detleff Møller på magistratens vegne havde oppebåret bypenge til et beløb af 11½ daler 4 sk., at hans begravelse havde kostet 16 daler 3 mark 12 sk., og at Henrich Henrichsen havde 14 daler til gode i husleje. Hustruens begravelse nævnes ikke og må derfor formodes betalt af Detleff Møller på et tidligere tidspunkt.

For at belyse Detleff Møllers virke er bilagene til lensregnskaberne for Kristianstad Len på Rigsarkivet gennemgået for årene 1642-1659. Der er foreløbig kun fundet et af interesse, nemlig et brev fra 1. december 1653 fra lensmanden Henrik Lindenov, hvori denne bad "Eder, Ditleff Møller i Aahuss" forskafe en styrmand blandt Åhus' prammænd, som kunne sejle med en kongelig skipper til Bornholm. Da rejsen p.g.a. dårligt vejr forsinkedes, og dermed blev dyrere, blev korrespondancen vedlagt som regnskabsbilag, og det er af skipperens brev, at det, som ovenfor nævnt, fremgår, at Detleff Møller var Kongelig Majestæts og Kronens Tjener i Åhus, altså formentlig en art regnskabsbetjent eller lignende med til-

knytning til søfarten. Det er interessant, at han i 1661 stadig var i Skåne, og at hans svigerfader fra København kunne være tilstede ved skiftet, idet man må huske, at vi i 1661 befandt os i den dramatiske overgangsperiode, hvor Danmark netop havde afstået Skåne, som derpå skulle inkorporeres i det svenske samfund.

Om Detleff Møllers svigerfader Peder Lauritzen grydestøber kan oplyses, at professionsbetegnelsen grydestøber i datiden anvendtes om jern- og broncestøbere, og at det må være ham, som Lauritz Detlefsen Møllers søn af andet ægteskab blev opkaldt efter. Den ældste datter Maren blev opkaldt efter grydestøberens datter Marine, Lauritz Detlefsen Møllers moder. Peder Lauritzen er fundet nævnt som grydestøber og boende i Ulkegade i Københavns Øster Kvarter ved mandtallet 10. januar 1659 over dem, som kunne gå til volds, og skulle selv møde "med fuld geve" mellem Nørreport Bastion og Rosenborg Bastion, da svenskerne stormede natten til 11. februar s.å. Ved indkvarteringsmandtallet december 1659 betegnes han som fattig, men alligevel har han kunnet drage til Kristianstad 1½ år senere og efter al sandsynlighed tage børnebørnene med sig tilbage til Danmark.

Den foreløbige efterslægtstavle:

Reinholdt Møller, formentlig født sidst i 1500-tallet. 2 børn: A-B:

A Detleff Møller, den danske kronens tjener i Åhus, død 1661. Gift med Marine Pedersdatter, død 1661, datter af grydestøber Peder Lauritzen (nævnt i København 1659 og 1661). 5 børn: 1-5:

1 Lauritz Detlefsen Møller, regimentsskriver, død 9. dec. 1702 i Dallerup. Gift 3 gange:

- Gift 1. gang 1679 m. Lisabeth Davidsdatter von der Heide, død 1687, 3 børn: a-c:

a Maren Detlefsdatter, død som barn 1697.

b Detlev Møller, birkedommer. Gift 1704 m. Susanne Marie Weibye. Mindst 6 børn.

c Johanne Lauritzdatter Møller, f. ca.1686, død 1724. Gift ca.1707 m. Søren Larsen, ca. 1673-1723. Mindst 8 børn. - Efterslægt bl.a. Brøndsted, Dahlerup, Kelstrup og Worsøe.

- Gift 2. gang 1687/88 m. Lisbeth Jørgensdatter Seidelin, død 1698. 8 børn, se *Den Seidelinske slægtsbog* bd. 2. - Formentlig ikke nulevende efterslægt.

- Gift 3. gang m. Else Børgesdatter Boller, død 1727, uden børn, se *Den Seidelinske Slægtsbog* bd. 1.

2-5 Hendrich Detleffsen, Markus Detleffsen, Ane Detleffsdatter og Karine Detlefsdatter, alle nævnt som umyndige 1661 i Åhus, Skåne.

B Angenete Reinholdtsdatter, nævnt 1661.

I et københavnsk skifte fra 1712 omtales en Anne Sophie Agnete Reinholdtsdatter, hvis interesser varetoges af hendes halvbroder, købmand Reinholdt Lauritzen. - Hvis der er tale om den ovenfor under B nævnte Angenete Reinholdtsdatter, kan det betyde, at Reinholdt Møller er død forholdsvis tidligt, formentlig i København, og at hans enke har indgået nyt ægteskab, hvor den første søn er opkaldt efter hendes afdøde ægtefælle, som skik og brug var. Detleff Møller har således opkaldt sin ældste søn efter sin stedfader, Lauritz N.N.

Yderligere oplysninger er ikke fundet, men det er tanken at arbejde videre med sagen og evt. senere publicere en fyldigere redegørelse i *Personalhistorisk Tidsskrift*.

Uffe Ellemann-Jensen - med spansk blod i årerne?

I utrolig mange slægter findes der familieoverleveringer eller legender om tidligere slægtsleds ofte meget fine afstamning. Det kan være historier om afstamning fra bortførte adelsdamer, italienske grever eller medlemmer af kongehuset. Sætter vi ambitionsniveauet lidt ned, kan det være historier om tjenestepigen, der blev besvangret af herremanden, måske endda på selveste brudenatten, eller husmandsdatteren, der var kommet i ulykke med sønnen fra landsbyens største gård. Vi kender alle historien om, hvordan herremanden fik tjenestepigen gift med en ung fattig karl, der til gengæld fik fæstebrev på en af godsets bedste gårde, eller den om den rige gårdmand, som betalte sig fra sønnens eventyr.

Den mest kendte sag er vel eventyrdigteren H.C. Andersens påståede kongelige afstamning. "Det gør ikke noget at være født i andegården, når man kun har ligget i et svaneæg"! (Jens Jørgensen: *H.C. Andersen - en sand myte*. Forlaget Hovedland 1987. Anmeldt i *Personalthist. Tidsskrift* 1988).

Det er dog ikke alle familieoverleveringer, der drejer sig om "fin" afstamning, også andre mere eksotiske og fremmedartede forbindelser har dannet myter.

Tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen har ofte fortalt om sin afstamning fra en af Napoleons spanske soldater. Herfra skal det iltre temperament stamme, selvom det sydeuropæiske islæt efterhånden er blevet fortyndet gennem adskillige slægtled.

I sin erindringsbog fra 1996, *Din egen dag er kort* (genudgivet 1998 i indbundet billigudgave af forlaget Aschehoug og udvidet med et enkelt nyskrevet kapitel om Uffes sidste valgkamp og beslutningen om at trække sig ud af dansk politik. Pris 149 kr.), giver Uffe følgende beskrivelse af sin familieoverlevering (s. 9):

"Der kom en Soldat marcherende henad Landevejen: Een, to! Een, to! han havde sin Tornister paa Ryggen og en Sabel ved Siden..."

Det skete på Fyn, i det herrens år 1808. Soldaten var spansk, og han var ude på eventyr. Det er ganske vist.

Den spanske soldat mødte ikke en gammel heks, men en ung fynsk pige, og ud af det møde kom min tipoldemor. Soldaten var formentlig fra regimentet Asturias, der lå i kantonement omkring Assens. Vi ved det ikke, for hans navn blev aldrig kendt. Pigen, min tipoldemor, tjente på herregården Wedellsborg. Og i flere slægtled derefter talte man ikke meget om hendes "ulykke".

Min oldefars mor blev kaldt en "pige uden far". Men det hede spanske blod var kommet ind i slægten. Selv om det er blevet fortyndet en del i årenes løb, kan det stadig bruse over, og det mørke hår og de sorte øjne hos slægtens mænd viser den spanske oprindelse.

Han har haft stærke gener, den spanske soldat som lod sig forføre af min tiptipoldemor på det Fyn, hvor natten er pigernes egen.

Vi er alle sammen led i en kæde, slægtens. Og jeg har altid været mig meget bevidst om at have "fremmed blod" i årerne. Det får mig ikke til at føle mig mindre dansk. Men jeg vil gerne selv tro, at det har været med til at give mig en rummelighed og åbenhed i danskheden, som jeg selv mener er værdifuld. Og som helt sikkert har været med til at præge mine grundlæggende liberale livsholdninger.

Jeg opfatter mig selv som dansker, europæer, verdensborger. I den rækkefølge. Og med alle de sammenhænge, rækkefølgen rummer.

Min fædrene slægt, som havde sluppet det spanske blod ind, blev på egnen lidt nord for Assens. Ernærede sig som håndværkere og husmænd og småhandlende uden at udmærke sig synligt.

Såvidt Uffe Ellemann-Jensens overlevering. En sådan beretning får det altid til at krible i enhver inkarneret slægtsforsker. Det lyder meget spændende. Det må der kunne findes flere oplysninger om. Mon overleveringen passer? - Men først en kort historisk orientering:

1808. Under Napoleons-krigene. Rusland pressede Danmark til at erklære Sverige krig, og den franske marskal Bernadotte kom til Danmark med en fransk-spansk hær på 26.000 mand. De skulle sammen med danske tropper gøre landgang i Skåne.

Ved de fremmede soldaters indmarch i Rendsborg i marts blev Christian 7. så forskrækket, at han døde af et slagtilfælde. Nat-

ten mellem den 29. og 30. marts brændte Koldinghus Slot. Det var belagt med spanske tropper, og de forfrosne spaniere havde fyret så voldsomt, at der gik ild i kaminrørene.

I august fik de spanske regimente i Danmark underretning om moderlandets oprør mod Napoleon og gjorde mytteri. Generalløjtnant de la Romana bemægtigede sig fæstningen Nyborg, og henved 9.000 spaniere slap bort med de engelske skibe i Storebælt. Resten afvæbnedes af danske tropper og sendtes til Frankrig som krigsfanger. Derefter måtte invasionsplanerne opgives, og de sidste af Napoleons "hjælpetropper" forlod Danmark i begyndelsen af det følgende år 1809.

De første 6 slægtled af Uffe Ellemann-Jensens anetavle

Efter at have læst Uffe Ellemann-Jensens familieoverlevering om den spanske afstamning besluttede jeg mig for at undersøge sagen nærmere, og i det følgende bringes en komplet anetavle omfattende de første 6 slægtled med ham selv som første led. Ved at gå tilbage til tiptipoldeforældrene når vi tiden omkring 1800, og derved skulle vi opfange alle eventuelle spor efter Napoleons spanske soldater.

Ane nr. 1 *Uffe Ellemann-Jensen*, f. 1.11. 1941 i Hårby Sogn på Fyn, udenrigsminister 1982-93, formand for Venstre 1984-98.

Forældre:

Ane nr. 2-3 *Jens Peter Jensen*, f. 25.2. 1922 i Bæring, Barløse Sogn, d. 4.2.1993 på Odense Sygehus, begr. fra Skt. Knuds Kirke. Chefredaktør for dagbladet Børsen 1961-68, for Fyns Tidende 1969-75, medlem af Folketinget for Venstre 1964-73, 1975-81, 1984-87 og 1988-90, Ridder af Dannebrog. Gift 17.8.1941 i Hårby m. *Edith Ellemann Johannessen*, f. 30.12. 1916 i Bryrup i Jylland, d. 20.8.1995 i Odense, begr. fra Thomas Kingos Kirke.

Bedsteforældre:

Ane nr. 4-5 *Jens Hansen Jensen*, f. 16.2. 1876 i Eskør, Husby Sogn, d. 26.9.1965 på Assens Amtssygehus, bopæl: Skovgårde Mark, Søby Sogn på Fyn. Husmand, i en årække formand for Søby Sogns Husmandsforening. Gift 7.5.1902 i Tanderup m. *Karen Jensen*, f. 14.1.1881 i Håre, Tanderup Sogn, d. 28.7.1947 på Assens Amtssygehus, bopæl: Skovgårde Mark, Søby Sogn.

Ane nr. 6-7 *Christen Iver Johannessen* ("Johansen" i kontraminiestrialbogen), f. 3.11.1888 i Tulstrup, Ikast Sogn, d. 9.3. 1983 på Plejehjemmet Tjørnely, Hårby Sogn. Gård-ejer i Hårby Linie, sognerådsformand. Gift 25.3.1916 i Hårby m. *Olivia Ellemann*, f. 4.6.1892 i Linien, Hårby Sogn, d. 19.10.1977 på Fåborg Amtssygehus, bopæl: Linien, Hårby Sogn.

Oldeforældre:

Ane nr. 8-9 *Hans Jensen*, f. 15.2.1844 i Eskør, Husby Sogn, d. efter 1911 (boede ved folketællingen i Eskør, Husby Sogn, men ikke død i sognet før 1933, hvortil kirkebogen er afleveret til landsarkivet). Væver, frøhandler i Eskør. Gift 31.3.1869 i Kerte m. *Ane Marie*

Hansen, f. 16.12. 1841 på Kerte Mark, Kerte Sogn, d. 14.8. 1881 i Eskør, Husby Sogn. Hans Jensen gift 2. g. 10.3.1882 i Husby m. Karen Jensen, f. 5.1.1852 i Ørsted By og Sogn, d. efter 1911 (ifølge folketællingen).

Ane nr. 10-11 **Hans Jensen**, f. 27.3.1841 i Helleshule, Kerte Sogn, d. 26.12.1928 i Håre, Tanderup Sogn. Husmand og væver i Håre. Gift 6.6.1877 i Tanderup m. **Ane Marie Larsen**, f. 12.10.1846 i Kådekilde Mose, Vissenbjerg Sogn, d. 17.1.1922 i Håre, Tanderup Sogn. Hans Jensen gift 1. g. 18.12.1869 i Tanderup m. Maren Andersen, f. 15.5.1844 i Håre, Tanderup Sogn, d. 11.1.1877 i Håre, Tanderup Sogn.

Ane nr. 12-13 **Johannes Pedersen Johannessen**, f. 14.7.1858 i Tulstrup Vesterby, Ikast Sogn, d. 22.1.1940 på *De gamles Hjem*, Ikast Sogn. Husmand i Tulstrup, Ikast Sogn, senere husmand og kirkebetjent i Favrholt, Ikast Sogn. Gift 16.3.1883 i Sunds m. **Mariane Christensen**, f. 3.3.1860 i Tværmose, Sunds Sogn, d. 10.6.1930 i Favrholt, Ikast Sogn.

Ane nr. 14-15 **Jacob Ellemand**, f. 19.10. 1854 i Fuglevig Mølle, Vissenbjerg Sogn, d. 24.12.1927 i Hårby Linie, Hårby Sogn. Teglværksejer i Hårby Linie. Gift 14.10. 1882 i Brændekilde m. kusinen (fasters datter) **Marie Kirstine Stærmose**, f. 23.12. 1856 i Stærmose, Brændekilde Sogn, d. 5.4.1933 i Hårby Linie, Hårby Sogn.

Tipoldeforældre:

Ane nr. 16-17 **Jens Hansen**, f. 1809 i Sønder Åby, Husby Sogn, døbt 23.5. (ifølge konfirmationen 1824 i Husby), d. 18.6. 1878 i Eskør, Husby Sogn. Husfæster og væver i Eskør. Gift 8.11.1834 i Husby m. **Anne Findsdatter**, f. 1809 i Gribsskov, Vissenbjerg Sogn, døbt 14.5., d. 21.12. 1881 i Eskør, Husby Sogn.

Ane nr. 18-19 **Hans Nielsen**, f. 16.11. 1798 Gadstrup Mark, Nørre Åby Sogn (ifølge Balslev kirkebog), d. 19.7.1871 på Kerte Mark, Kerte Sogn. Husmand på Kerte Mark. Gift

17.11.1832 i Ørslev m. **Ane Pedersdatter**, f. 1806 i Håre, Tanderup Sogn, døbt 7.9., d. 27.4.1882 på Kerte Mark, Kerte Sogn.

Ane nr. 20-21 **Jens Nielsen**, f. 1799 i Helleshule, Kerte Sogn, hjemmedøbt 10.11., d. 20.2.1879 i Helleshule, Kerte Sogn. Bolsmand i Helleshule. Gift 15.4. 1831 i Kerte m. **Karen Pedersdatter**, f. 29.2.1812 Ørsbjerg, Kerte Sogn, d. 9.12. 1885 i Helleshule, Kerte Sogn.

Ane nr. 22-23 **Lars Christiansen**, f. 1803 i Sevadshuse, Vissenbjerg Sogn, døbt 12.6., d. 23.3.1886 på Kådekilde Mark, Vissenbjerg Sogn. Husmand på Kådekilde Mark. Gift 9.9.1831 i Veflinge m. **Maren Nielsdatter**, f. ca. 1809-10 Veflinge (ifølge folketællingerne, men dåben ikke indført i Veflinge kirkebog eller i nabosognene. Det har heller ikke været muligt at finde Maren Nielsdatters konfirmation i et meget stort antal nordfynske sogne omkring 1823-26), d. 7.9.1885 i Kådekilde, Vissenbjerg Sogn.

Ane nr. 24-25 **Peder Johannessen**, f. 17.3.1834 på Bøgild Mark, Ikast Sogn, d. 13.9.1917 i Tulstrup, Ikast Sogn. Husmand og snedker i Tulstrup. Gift 6.10.1857 i Bording m. **Inger Knudsdatter**, f. 20.3. 1834 i Brunbjerg, Bording Sogn, d. 1.1. 1892 på Sindssygeanstalten ved Århus.

Ane nr. 26-27 **Christen Iversen**, f. 21.7. 1826 i Kærgårde, Sunds Sogn, d. 7.7.1892 i Tulstrup Vestermose, Ikast Sogn. Husmand i Tværmose, Sunds Sogn, senere i Tulstrup Vestermose, Ikast Sogn. Gift 4.4. 1851 i Sunds m. **Bodild Jespersdatter**, f. 8.12.1828 i Torup, Sunds Sogn, d. 25.12. 1865 i Tværmose, Sunds Sogn. Christen Iversen gift 2.g. 13.3.1866 i Sunds m. Mette Cathrine Nielsen (døbt Mette Kirstine, men senere altid Mette Cathrine), f. 2.4.1836 i Hestlund, Bording Sogn. Hun gift 2.g. 1.8. 1893 i Gjellerup m. Peder Laursen.

Ane nr. 28-29 **Hans Jacobsen Ellemand**, f. 20.2.1832 Tommerup By og Sogn, d. 12.2.1916 Byllerup, Nørre Åby Sogn. Gårdmand i Byllerup. Gift 27.9.1854 i Vissenbjerg

m. *Sara Duch*, f. 28.4.1832 i Fuglevig Mølle, Vissenbjerg Sogn, d. 6.8. 1889 Byllerup, Nørre Åby Sogn.

Ane nr. 30-31 *Christian Hansen Stærmoes*, f. 1.2.1818 i Lille Stærmosse, Brylle Sogn, d. 19.11.1876 i Brændekilde Sogn. Gårdmand i Store Stærmosse, Brændekilde Sogn. Gift 30.10.1841 i Tommerup m. *Karen Marie Jacobsdatter*, f. 7.3.1821 Tommerup By og Sogn, d. 28.5.1899 i Store Stærmosse, Brændekilde Sogn.

Tiptipoldeforældre:

Ane nr. 32-33 *Hans Jørgensen*, f. ca. 1776, d. 1.4.1840 i Sønder Åby, Husby Sogn. Gårdmand i Sønder Åby. Gift før 1814 (sandsynligvis i Husby, men kirkebogen mangler) m. *Ellen Kirstine Jørgensdatter*, f. ca. 1783, d. 29.1.1833 i Sønder Åby, Husby Sogn.

Ane nr. 34-35 *Find Larsen*, f. ca. 1783, d. 27.3.1849 i Gribsskov, Vissenbjerg Sogn. Husmand i Gribsskov. Gift 14.11. 1801 i Rørup m. *Maren Pedersdatter*, f. ca. 1775, d. 23.1.1867 i Rold, Vissenbjerg Sogn.

Ane nr. 36-37 *Niels Offersen*, f. ca. 1763 i Rolund, Udby Sogn, d. 2.4.1845 i Kindstrup, Gelsted Sogn. Bolsmand og bødker på Gadstrup Mark, Nørre Åby Sogn. Gift 3.12.1792 i Føns-Ørslev pastorat m. *Anna Kirstine Nielsdatter*, f. ca. 1767, d. 17.2. 1841 på Gadstrup Mark, Nørre Åby Sogn.

Ane nr. 38-39 *Peder Jørgensen*, f. ca. 1744, d. 8.6.1825 i Håre, Tanderup Sogn. Gårdmand i Håre. Gift omkring 1790 (sandsynligvis i Tanderup Sogn, hvis kirkebog mangler vielser 1786-1800) m. *Karen Clausdatter*, f. ca. 1764, d. 30.3.1841 i Håre, Tanderup Sogn. Peder Jørgensen gift 1.g. 11.11.1772 Tanderup m. Ane Hansdatter, Jens Murermeisters enke af Håre.

Ane nr. 40-41 *Niels Pedersen*, f.ca. 1755, d. 11.11.1830 i Helleshule, Kerte Sogn. Bolsmand i Helleshule. Gift 5.6.1790 i Kerte m. Anders Olsens enke *Sidsel Pedersdatter* af Helleshule, f. ca. 1769, d. 19.10. 1834 i Helleshule, Kerte Sogn.

Ane nr. 42-43 *Peder Larsen*, f.ca. 1772 i Ørsbjerg, Kerte Sogn, d. 15.12.1846 i Ørsbjerg, Kerte Sogn. Gårdmand i Ørsbjerg. Gift 23.11.1801 i Kerte m. *Karen Knudsdatter*, f. ca. 1782, d. 9.5.1847 i Ørsbjerg, Kerte Sogn.

Ane nr. 44-45 *Christian Larsen*, f. ca. 1765 i Vigerslev Sogn, d. 23.1.1849 i Gammellund, Vissenbjerg Sogn. Husmand i Vissenbjerg Sogn. Gift 2.5.1799 i Vigerslev m. *Anne Kirstine Nielsdatter* (ved sønnens dåb 1803 kaldet "Sørens datter"), f. ca. 1763, d. 11.5.1834 i Thueshus, Vissenbjerg Sogn.

Ane nr. 46-47 *Niels Larsen*, f. ca. 1773 i Ørslev Sogn, d. 10.11.1849 i Møllerlækkehus, Vigerslev Sogn. Møller i Rødemølle, Vigerslev Sogn. Gift 15.11.1799 i Vigerslev m. Margrethe Pedersdatter, f. 1769 i Rødemølle, Vigerslev Sogn, døbt 24.5. 1769, d. 25.5.1848 i Møllerlækkehus, Vigerslev Sogn. Niels Larsen havde en uægte datter, ane nr. 23, Maren Nielsdatter, f. ca. 1809-10. Det fremgår bl.a. af Vigerslev Sogns afgangsliste 1831, da Maren rejste hjem til sin stedfader Rasmus Jørgensen i Forhaugestedet i Væde, Veflinge Sogn. Rasmus Jørgensen, f. ca. 1770, d. 8.1. 1844 i Forhaugestedet i Væde, Veflinge Sogn. Husmand i Forhaugestedet. Gift 7.5. 1810 i Veflinge m. *Ane Pedersdatter*. Forlover var bl.a. møller Niels Larsen i Røde Mølle. Det er ikke lykkedes at finde flere oplysninger om Ane Pedersdatter. Hverken hvor eller hvornår hun er født, eller hvor hun er død. Hun ses ikke i folketællingen 1834 i Veflinge Sogn, og ved folketællingen 1840 nævnes hendes mand Rasmus Jørgensen som enkemand. Da Rasmus Jørgensen kaldes for stedfader til Maren Nielsdatter, må Ane Pedersdatter antages at være hendes moder, men bevise det kan jeg endnu ikke.

Ane nr. 48-49 *Johannes Richardsen*, f. 1803 i Gullestrup, Herning Sogn, døbt 7.8., d. 29.11.1872 i Tulstrup, Ikast Sogn. Husmand på Bøgild Mark, Ikast Sogn. Gift 30.9.1826 i Ikast m. *Mariane Pedersdatter*, f. ca. 1800 Gjellerup Sogn, d. 5.5.1845 i Bøgildlund, Ikast Sogn, - fundet hængt i sengebåndet, be-

gravet med jordpåkastelse på kirkegården efter øvrighedens tilladelse.

Ane nr. 50-51 **Knud Pedersen**, f. ca. 1788, d. 19.4.1839 i Brunbjerggård, Bording Sogn. Gårdmand i Brunbjerggård. Gift 1.g. 11.11.1820 i Bording m. Inger Sørensdatter, f. ca. 1797, d. 16.3.1827 i Brunbjerg, Bording Sogn. Gift 2.g. 14.1.1828 i Bording m. **Anna Kirstine Nielsdatter**, f. 26.1.1793 i Øster Skjern, Skjern Sogn, d. 12.12.1868 i Tulstrup, Ikast Sogn. Hun blev gift 1.g. 1.2.1817 i Sønder Borris m. Oluf Gosvig, f. ca. 1794, d. 4.5.1827 i Bording By og Sogn. Skolelærer og kirkesanger i Bording.

Ane nr. 52-53 **Iver Christensen**, f. 1797 i Tværmose, Sunds Sogn, døbt 20.8., d. 19.8.1879 i Kærgårde, Sunds Sogn. Gårdmand i Kærgårde. Gift 8.4.1825 i Sunds m. **Kirsten Povlsdatter**, f. 1808 i Tværmose, Sunds Sogn, døbt 22.1., d. 11.2.1873 i Kærgårde, Sunds Sogn.

Ane nr. 54-55 **Jesper Christensen**, f. 1798 i Torup, Sunds Sogn, døbt 21.10., d. 2.9.1868 Torup, Sunds Sogn. Gårdmand i Torup. Gift 6.10.1824 i Gjellerup m. **Marianne Christensdatter Østergaard**, f. 1798 i Lund, Gjellerup Sogn, døbt 28.1., d. 4.1. 1871 i Torup, Sunds Sogn.

Ane nr. 56-57 **Jacob Jensen Ellemand**, f. ca. 1789 i Tommerup By og Sogn, d. 21.2. 1835 i Tommerup By og Sogn. Gårdmand i Tommerup. Gift 16.10.1813 i Brylle m. **Anne Cathrine Hansdatter**, f. ca. 1795 i Brylle By og Sogn, d. 5.11.1843 i Tommerup By og Sogn. Hun gift 2.g. 22.10.1836 i Tommerup m. Henrik Jørgensen Mosegaard, f. ca. 1794. Gårdmand i Tommerup.

Ane nr. 58-59 **Johan Henrich Duch**, f. 12.4.1809 i Korinth Kro, Brahetrolleborg Sogn, d. 13.3.1884 på Bred Mark, Vissenbjerg Sogn. Møller i Fuglevig Mølle, Vissenbjerg Sogn. Gift 23.11.1831 i Vissenbjerg m. **Mette Kirstine Hansdatter**, f. ca. 1796 i Stenstrup Sogn, d. 23.1.1860 i Fugleviglund, Vissenbjerg Sogn. Hun blev gift 1.g. med Rasmus N.N. - Johan Henrich Duch blev gift 2.g.

6.3.1861 i Vissenbjerg m. Johanne Cathrine Knudsen, f. 12.6.1834 i Skallebølle, Vissenbjerg Sogn, d. 23.7. 1905 i Liliedal, Vissenbjerg Sogn.

Ane nr. 60-61 **Hans Christian Andersen**, f. ca. 1781, d. 6.5.1832 i Stærmose, Brylle Sogn. Gårdmand i Stærmose, sognefoged og lægdsmand. Gift 2.5.1812 i huset i Stærmo-segård, Brylle Sogn, m. **Karen Jørgensdatter**, f. ca. 1787 i Trøstrup Korup Sogn, d. 19.3.1855 Nye Stærmose, Brylle Sogn.

Ane nr. 62-63 **Jacob Jensen Ellemand** og **Anne Cathrine Hansdatter**. Identiske med ane nr. 56 og 57.

Det var så de første seks generationer af Uffe Ellemann-Jensens anetavle. Og der er jo ikke meget, der tyder på spansk afstamning. Efter familieoverleveringen skal tipoldemoderen være født udenfor ægteskab, og på anetavlen er der kun en mulighed, nemlig ane nr. 23, Maren Nielsdatter, der som nævnt skal være født ca. 1809-10 i Veflinge Sogn, dog uden at det har været muligt at finde hverken hendes dåb eller konfirmation. Imidlertid anføres hun 1831 på afgangslisten fra Vigerslev Sogn som uægte datter af Niels Larsen i Rødemølle og steddatter af Rasmus Jørgensen i Forhaugestedet i Væde, Veflinge Sogn. Det lyder ikke særlig sandsynligt, at mølleren Niels Larsen, der var en gift mand med børn, skulle påtage sig faderskabet for en spansk soldats eventyr med en tjenestepige på Wedellsborg. - Niels Larsen må vitterlig være fader til Maren. - Her bliver vi nødt til at holde os til de samtidige kilders udsagn og ikke lade os rive med af senere tiders familieoverleveringer og traditioner.

Hans H. Worsøe skriver i sin nyeste udgave af *Håndbog i Slægtshistorie*, 1997, s. 22, om gode og dårlige familietraditioner, "at man skal være forsigtig og kritisk over for traditionsstoffets umiddelbare sandhedsværdi. Dette kan ikke understreges kraftigt nok. Og det skal tilføjes, at en familietradition ikke bliver sand af at blive trykt". "En spændende slægt-

stradition har ofte været inspiration til en slægtshistorisk undersøgelse. Mange er blevet skuffede, når resultatet blev negativt, og traditionen dermed afkræftet". - Kloge ord, som det er vigtigt for alle slægtsforskere at lægge sig på sinde!

Under arbejdet med Uffe Ellemann-Jensens anetavle prøvede jeg at finde slægtsbøger om afstamning fra Napoleons spanske hjælpetropper, og det lykkedes mig at finde følgende to:

Den ene er *Slægtsbog for Slægten efter Spanieren Augustin Miquelsen*, udgivet 1957 af Svend Aage Maarssøe. - Den spanske soldat kaldte sig Augustin Miquelsen, en fordansking af efternavnet, hans oprindelige spanske navn lader sig ikke mere efterforske ifølge forfatteren. Da de spanske tropper afmarcherede, holdt Augustin sig skjult i et hult træ på Wedellsborgs enemærker og fik bragt mad af sin elskede Ane Marie Nicolaisdatter, der var kammerjomfru hos grevinde Wedell på Wedellsborg. Nogen tid efter troppernes afmarch vovede Augustin sig frem, og Ane Marie havde udvirket, at han fik foretræde for greven, for hvem han kastede sig på knæ og bad om nåde, efterfulgt af en bøn om at måtte få lov at tjene greven. Hans bøn blev hørt, han blev kammertjener på Wedellsborg og gift med Ane Marie. Parret havde 1957 ca. 400 efterkommere i 6 slægtled - veldokumenteret ud fra kildematerialet.

Den anden bog er udarbejdet 1980 af Dansk Slægtsforskning i Fredericia og hedder

Slægtsbog for efterkommere efter Isidoro Panduro, tjener på Hverringe, Viby Sogn, født 1787. - Isidoro Panduro var født i Alcazar de San Juan i Ny Castilien som søn af Augustin Diaz-Panduro og hustru Dorotea Jimenez-Jimeno. Navnet Panduro betyder "tørt brød". I slægtsbogen giver Isidoros søn Hans Rudolf Panduro en meget udførlig skildring af faderen og af spaniernes ophold i Danmark. Isidoro Panduro havde ligget på lazarettet i Kerteminde siden august 1808 og kom først på højkant ved juletid 1809, da de spanske tropper havde forladt landet. Kammerherre Juel på Hverringe forbarmede sig og antog ham som tjener på godset. Isidoro, der var dragon, blev gift 1813 i Viby med Maria Hansdatter og grundlagde hermed den danske Panduro-slægt, som tæller bl.a. forfatteren Leif Panduro (1923-77). - Ligesom den forrige bog er også Panduro-slægten meget omhyggeligt dokumenteret efter kilderne.

Der findes altså slægter, som fuldt dokumenterbart kan føres tilbage til de spanske troppers besøg i Danmark under Napoleonskrigene.

Men hvad angår Uffe Ellemann-Jensens familietradition, må det nok med ret stor sandsynlighed fastslås, at den ikke holder vand. Der ruller næppe så meget som en dråbe spansk blod i Uffes årer. Tværtimod er og bliver han af et hundrede procent dansk afstamning indenfor de første seks slægtled!

OBK

Uffe Ellemann-Jensens spanske afstamning – nok en gang

I sidste nummer af SLÆGTEN bragte jeg en artikel om Uffe Ellemann-Jensens familieoverlevering om afstamning fra en spanioler, som var i Danmark under Napoleonskrigene.

Artiklen indeholdt en oversigt over Uffe Ellemann-Jensens første 63 aner, altså tilbage til

hans tiptipoldeforældre. Ifølge overleveringen skulle Uffes tiptipoldemoder have tjent på herregården Wedellsborg i Husby Sogn, og dér have haft et lille eventyr med en spansk soldat i 1808. Dette rendez-vous resulterede i

Uffes tipoldemoder, som således må være blevet født 1808/09.

Desværre er Husby Sogns kirkebog først bevaret fra 1813. Imidlertid viste en grundig undersøgelse, at ingen af Uffes tipoldemødre tilsyneladende var født i Husby Sogn, og blandt de 8 tipoldemødre var kun ane nr. 23, Maren Nielsdatter, født udenfor ægteskab. Hun blev i folketællingerne optegnet som født i Veflinge Sogn, men dåben var ikke anført i sognets kirkebog. Ved at følge hende senere i til- og afgangslisterne lykkedes det dog at konstatere, at hun var uægte datter af møller Niels Larsen i Røde Mølle, Vigerslev Sogn (Vigerslev Sogns afgangsliste 1831, da Maren rejste hjem til sin stedfader Rasmus Jørgensen i Forhaugestedet i Væde, Veflinge Sogn).

Ane nr. 23, Maren Nielsdatters fødsel

Det ærgrede mig, at det åbenbart ikke kunne lade sig gøre at finde Maren Nielsdatters dåb og dermed få den fulde sikkerhed for faderskabet. Men heldigvis er slægtsforskere et utroligt hjælpsomt folkefærd, og kort tid efter artiklens fremkomst blev jeg ringet op af Ulla Hilbert fra Brøndby, som kunne fortælle mig, at hun ved hjælp af mormonernes mikrokort over diverse danske dåbs- og vielseshandlinger havde fundet frem til, at Maren Nielsdatter var døbt i Odense Vor Frue Sogn 9. september 1809. Et opslag viste, at moderen Ane Pedersdatter, da tjenende vægtervagtimester Rasmus Rasmussen, 1. september 1809 havde født en datter, som i dåben blev kaldet Maren. Som barnefader blev udlagt Niels Larsen Møller i Røde Mølle.

Det var rart at få denne dåb på plads. Nu kunne det noteres, at alle Uffes 8 tipoldemødre ifølge kirkebøgerne var af dansk oprindelse, og familieoverleveringen lod sig altså ikke bevise eller antyde ud fra de primære kilder.

Reaktioner

Jeg modtog i januar måned en del forskellige reaktioner på artiklen. Flere kunne berette om

tilsvarende familieoverleveringer om afstamning fra Napoleons spanske hjælpetropper, men alle beretninger var karakteriseret af ikke at kunne dokumenteres ud fra det samtidige kildemateriale.

En enkelt mente, at man ikke altid kunne stole på, hvad præsterne skrev i kirkebøgerne, et synspunkt som jeg naturligvis ikke kan bestride. Men i sådanne tilfælde bevæger vi os som slægtsforskere ud på endda særdeles gyngende grund. Kirkebøgerne er de absolut primære kilder til vores slægtsundersøgelser, og hvis der ikke foreligger andre samtidige kilder, som modsiger kirkebøgernes indhold, skal der meget overbevisende og sandsynliggørende argumenter til, for at vi kan betvivle præsternes optegnelser. Hvor havner vi ellers henne? Al slægtsforskning ville komme til at bygge på ubeviste påstande. Og til denne kategori hører langt de fleste familieoverleveringer desværre. Det skal selvfølgelig ikke forhindre os i at bringe disse traditioner og legender i slægtsbøgerne, men det bør klart tilkendegives i teksten, at det drejer sig om overleveringer, som det ikke har været muligt at eftervise i kilderne.

De fleste læsere, jeg havde kontakt med, betvivlede ikke artiklens indhold, men var mere interesseret i at høre om Uffe Ellemann-Jensens reaktion. Blev han sur? Eller godtog han, at familietraditionen næppe var rigtig? - Begge læsernes spørgsmål kan besvares med et nej.

En enkelt læser havde dog fået det forkerte ben først ud af sengen. Vedkommende mente, at Maren Nielsdatters moder Ane Pedersdatter nok var en søster til møller Niels Larsens hustru Margrethe Pedersdatter, og at mølleren blot havde taget sin niece i huset, indtil hun kunne slutte sig til sin moder efter dennes ægteskab med Rasmus Jørgensen i Forhaugestedet, Veflinge Sogn. Og hvis det, at man havde sin svigerindes barn boende, skulle medføre, at man påduttedes faderskabet til barnet, så var det en farlig tilværelse.

Vedkommende læser syntes, at Uffes historie tværtimod lød overmåde sandsynlig, tiden, stedet og de facts, som forelå, taget i betragtning. Læseren var så sur over artiklens indhold, at han mente, jeg var en "besserwisser".

Ak ja! Hvad skal man sige til sådan et brev? Ikke én eneste kildehenvisning til at underbygge meningen! Heldigvis havde jeg selv allerede undersøgt hypotesen og konstateret, at møllerkonen Margrethe Pedersdatter ikke havde nogen søster ved navn Ane Pedersdatter. I modsætning til min kritiker havde jeg således kildegrundlaget i orden! Det viser endnu en gang, hvor forsigtig man skal være med familieoverleveringer. De bygger nemlig oftest på tro, ønske og overbevisning og ikke på veldokumenterede facts.

Uffes reaktion

Men hvordan reagerede Uffe Ellemann-Jensen da? Jeg korresponderede et par gange med ham, og han var naturligvis skuffet over, at det ikke var lykkedes at finde frem til spanioleren. For spansk blod var der altså i familien, det viste ikke blot det iltre blod, men også mændenes skægfarve, en blanding af sort/rødt/hvidt, som skulle være karakteristisk i Castilien.

Uffes humoristiske sans fornægtede sig heller ikke. Han havde konstateret en vældig lighed med den spanske hærfører Marquis de Romanas profil fra hans sarkofag og havde derfor altid mistænkt ham for at være forfaderen. I et af sine breve præciserede Uffe Ellemann-Jensen forøvrigt, at familieoverleveringen skulle vedrøre hans farfars bedstemor, altså enten ane nr. 17, Anne Findsdatter, født 1809, eller ane nr. 19, Ane Pedersdatter, født 1806. Da sidstnævnte er født før spaniolernes ankomst, kan sagen kun dreje sig om Anne Findsdatter.

Anne Findsdatter

Hun var som nævnt født 1809 i Gribsskov, Vissenbjerg Sogn, og døbt 14. maj. Hendes forældre var husmand Find Larsen (1776-

1849) og hustru Maren Pedersdatter (1777-1867), som var blevet gift 14. november 1801 i Rørup. De fik 9 børn med jævne mellemrum: Lars 1802, Maren 1804, Peder 1806, Anne 1809, Stine Marie 1812, Ole 1813 (d. 1816), Karen 1816, Ole 1818 og Hans 1822, alle født i Vissenbjerg Sogn. Umiddelbart er der ikke meget, der tyder på, at Anne Findsdatter skulle være et resultat af mødet med en spanioler ude på Wedellsborg i Husby Sogn.

Hendes fader Find Larsen blev født 1776 i Kræmmerhuset, Rørup Sogn, og døbt 18. februar, som søn af husmand Lauritz (Lars) Jørgensen (ca. 1743-1808) og hustru Anne Findsdatter (ca. 1753-1811).

Og hendes moder Maren Pedersdatter fødtes 1777 i Hækkebølle, Rørup Sogn, døbt 9. november, som datter af bolsmand Peder Markusen (ca. 1736-1811) og hustru Maren Andersdatter (ca. 1734-1812).

Når vi ser på navnene for Find Larsens børn, er det første barn opkaldt efter farfaderen, det næste efter mormoderen, det tredje efter morfaderen, og det fjerde, Anne Findsdatter, efter sin farmoder Anne Findsdatter. Det virker ikke sandsynligt, at Find Larsen skulle have ladet sin moder lægge navn til en eventuel uægte datter, stammende fra hans hustrus eventuelle eventyr med en spanioler.

Derimod kan det konstateres, at Anne Findsdatter (den yngre) sikkert meget tidligt blev sendt ud at tjene, og ved konfirmationen 1823 opholdt hun sig i Tommerup Sogn. Herefter træffes hun først igen ved folketællingen 1834, da hun som sypige boede hos sin moster Johanne Pedersdatter og dennes mand husmand og skrædder Lars Pedersen i Eskør, Husby Sogn. Hun benævnes som deres plejedatter!

Nær Wedellsborg

Nu er vi altså endelig nået ud tæt på Wedellsborg. I Eskør boede Anne Findsdatters moster Johanne Pedersdatter (født 1783 i Rørup Sogn). Hun var i 1820 blevet gift i Husby (Gelsted kirkebog) med den ca. 20 år ældre

enkemand Lars Pedersen. Johanne Pedersdatter fik ikke selv børn og har vel derfor ret naturligt taget sig af et af søsteren Maren Pedersdatters mange børn.

At Anne Findsdatter således i familieoverleveringen skulle omtales, som "pigen uden fader" kunne eventuelt forklares med, at hun havde været sat i pleje hos mosteren og måske ikke havde været meget hjemme i Gribsskov, Vissenbjerg Sogn. For hendes fader Find Larsen døde først 1849, da Anne var 40 år, så hun må så rigelig have kendt ham?

Her vil tilhængerne af familieoverleveringen naturligvis også fremhæve, at Anne Findsdatter var sat i pleje, fordi faderen ikke ønskede at have hende hjemme, da hun blev betragtet som en spaniolerdatter. Blot mærkeligt, at hun så er opkaldt efter Find Larsens moder, altså Annes sandsynlige farmoder!

Intet spansk blod

Nej, de samtidige kilder tier om spansk blod.

Tværtimod viser de, at Anne Findsdatter fødtes 1809 som fjerde barn i ægteskabet mellem Find Larsen og Maren Pedersdatter og i dåben opkaldt efter sin farmoder.

Vi er havnet i den klassiske situation, hvor familieoverleveringen siger ét, men kilderne noget andet. En forklaring på historiens opståen kunne som sagt være plejeforholdet hos mosteren i Husby Sogn, hvor også herregården Wedellsborg ligger. Og der havde vitterligt været en del spaniolere på herregården under Napoleonskrigene, jævnfør *Slægtsbog for Slægten efter Spanieren Augustin Miquelsen*, udgivet 1957 af Svend Aage Maarssø.

Der har været rigelig basis for familielegender og traditioner, som ved forskydninger og vandrehistorier kan have bredt sig til andre slægter.

Så Uffe Ellemann-Jensen vil sikkert hæge om sin familieoverlevering, men påvises i de samtidige kilder, kan den ikke.

OBK

Spaniolerbørn

af nu afdøde Poul Dam.

Det er naturligt, at man kan have lyst til at efterprøve en og anden romantisk familietradition, sådan som det gøres i Ole Bech Knudsens opstilling af Uffe Ellemann-Jensens anetavle i *SLÆGTEN* nr. 19. Det konkrete tilfælde kan imidlertid udvides til det generelle spørgsmål, hvorvidt traditionerne om de fynske pigers forhold til "spaniolerne" i det hele taget er stærkt overdrevne. Det er for så vidt behandlet tidligere, idet der findes en lille artikel af landsarkivar Harald Hatt om emnet: *De fynske Kirkebøger og Spaniolerne 1808*, i *Fynske Årbøger*, bd. 1, hæfte 2, 1940 (og i tilknytning hertil endnu en lille artikel af samme forfatter: *De fynske Kirkebøger og de fremmede Tropper i 1808*, i samme årbøger, bd. 2, hæfte 1, 1942). På grundlag af den i 1938 afdøde personalhistoriker Vilhelm Kra-

rup-Jensens gennemgang af kirkebøgerne fra Fyns Stift konkluderede Hatt, at der i alt kun blev født 17 børn med spanske fædre på Fyn og Langeland (at Hatt ikke fik med, at kirkebøgerne fra 6 langelandske sogne, hvoraf de 4 var blandt dem, hvor "spaniertætheden" var størst, først er bevaret fra 1813, er sært!). Hatt og hans hjemmelsmand havde kun fundet to på Langeland, men mon det kan svare til virkeligheden? Den langelandske tradition har jo været meget sejlivet, som man bl.a. kan se af F. Ahlefeldt-Laurvigs *Generalen*, bd. 2, 1928 (jeg tror meget gerne, at den spændende erindring om den eksotiske invasion voksede sig større med tiden, men at den, hvad børnene angik, skulle bygge på kun 2 tilfælde, forekommer mig helt utroligt).

Skjulte spaniolerbørn

Man må spørge, om alle børn med spanske fædre virkelig blev registreret som sådanne i kirkebøgerne. Dels synes mange børn, født eller i hvert fald avlet uden for ægteskab, i almindelighed at være blevet registreret som ægtefødte i 1800-tallets første årtier – den officielle statistiske oversigt over befolkningsforholdene i Danmark i det 19. Aarhundrede, i *Statistisk Tabelværk*, 5. rk., litra A, nr. 5. Udg. af Statens Statistiske Bureau, 1905, siger udtrykkeligt, at tallene for uægtefødte før 1840 må anses for at være for små, hvorfor man ikke vil anføre dem. Dels er det meget tænkeligt, at adskillige af de pågældende mødre har nået at indgå ægteskab i god tid inden nedkomsten, og så er børnene selvsagt registrerede som ægtefødte. Hvortil selvfølgelig kommer, at der ikke er grund til at tro, at spanierne kun "fik deres vilje" med ugifte piger. "Pater est"-reglen bør ikke forlede nogen til at anse alle gifte koner for at have været 100% tro. Det er de ikke i dag, og det har de nok aldrig været. For øvrigt er de virkelige forhold ofte blevet maskeret bevidst. Det sker såmænd også i vore dage.

Spanierne kom til Danmark i marts 1808, og hovedparten fra Fyn og Langeland tog bort med den engelske flåde i august. På Langeland strakte den spanske "invasion" sig fra 24. april til 21. august, og den omfattede fra små tusind mand i begyndelsen til ni tusind i det sidste par uger. Eventuelle spansk-forårsagede graviditeter må for størstedelens vedkommende stamme fra sommermånederne, d.v.s., at en del af dem næppe nok har været erkendt, før spanierne forlod øen. De fleste børn med spanske fædre må så være født i forårsmånederne 1809 (det er lidt ærgerligt, at Ole Bech Knudsen ikke har eftersøgt den litteratur om spaniernes Danmarksophold, der faktisk findes i beskedent omfang. Hans historiske rids er afskrift fra noget så enkelt som *Danmarkshistoriens hvornår skete det* fra 1977). Jeg tror altså, at en del "spaniolerbørn"

blev opført som ægtefødte børn i helt danske ægteskaber. Det har så meget lettere kunnet lade sig gøre, som det på de sydlige øer var meget almindeligt, at det første barn i et ægteskab kom endog meget hurtigt.

J.R. Hübertz fortæller i *Beskrivelse over Ærø. Et historisk-topographisk Forsøg*, Kbh. 1834 (genudg. 1919), at der på øen var det ganske sædvanligt, at en brud var frugtsommelig, og at det kun blev anset for en skam, hvis man måtte hente jordemoderen før brylluppet.

Selv i de åbenbart hyppige tilfælde, hvor traditionen om de spanske forfædre ikke lader sig bestyrke af kirkebøger og andet skriftligt materiale, betyder dette forhold næppe uden videre, at traditionerne kan afvises. Generne taler undertiden et meget overbevisende sprog. Kombinationen "helt sort hår og brune øjne" virker som et spansk fremtoningspræg, som optræder dominant eller i hvert fald påfaldende hyppigt i nogle slægter med en langlandsk baggrund. Der har ganske vist altid været et mørkt indslag i den syddanske befolkning, måske genetisk forklaret ved de vendiske bosættelser i middelalderen, men det har navnlig givet sig udtryk i mørkblondt hår og grå øjne. Det forekommer mig ikke muligt at ignorere den fysiske arv – hvis den ikke er spansk, må den have en anden forklaring.

Jeg kender en slægt, der har en tradition om spansk arv, og som i de tre generationer, jeg har mødt, frembyder markante eksempler på et endog meget påfaldende spansk (ja, sigøjneragtigt) fremtoningspræg. Nogle af slægtens kvinder har jeg kendt gennem et halvt århundrede, fra de var unge, til de blev gamle, og de var livet igennem lige til at sætte på scenen i anden akt af Verdis *Troubadouren* – den, der foregår i sigøjnerlejren. Det er imidlertid sådan, at den person, som skal have bragt den spanske arv ind i slægten, og som kom fra den relevante del af Langeland, efter alle kirkebogsoplysninger var af rent dansk afstamning, og – endnu mere besværligt – blandt sine kirkebogsdokumenterede forfædre

ikke havde nogen, der var født i den interessante periode fra slutningen af 1808 til midten af 1809, men et par, der var født i 1814. Hvis der virkelig har været en spanier – og som sagt: En eller anden forklaring på det spanske udseende må der være – har det været en desertør, der blev i Danmark i 1808. Af den slags var der notorisk nogle stykker, men hvor mange? Her er det en vanskelighed, at den næste folketælling først kom i 1834, og i løbet af de 26 år mellem 1808 og 1834 kan døden have hentet de fleste, ikke mindst af den slags løse fugle, som man kan tænke sig, at nogle af desertørerne udviklede sig til. De burde kunne findes i kirkebøgernes tilførsler over døde, men mon præsterne var særlig omhyggelige med at bogføre dødsfald, der ikke vedkom egentlige menigheder? Og blev en spansk stratenrøver, der ikke en gang var "rigtig" kristen, overhovedet begravet i indviet jord? Jeg kan meget vel tænke mig, at nogle af desertørerne forsvandt uden skriftlige spor.

Det hele er meget mystisk, men de pågældende slægtspræg er altså sådan, at det trodser

almindelig sund fornuft at skulle formode, at der aldrig har været nogen spanier. Hans eksistens er blot gemt i tåger.

Om "Uffe Ellemann-sagen" blot dette: Jeg synes, at man skal se nærmere på anerne 16, 17, 23 og 58, der alle er født i den relevante periode, måske navnlig på ane nr. 58.

Generelt vil jeg opfordre andre, der måtte eftersøge en spansk forfader til at være opmærksom på drenge, der blev døbt Johan. Det var et uhyre sjældent navn i landsognene på den tid og kunne være udtryk for opkald efter en Juan. Navnet forekommer således i den ovenfor omtalte slægt, og det kan ikke forklares ved noget andet opkald.

Redaktørens kommentar

Poul Dams indlæg og henvendelserne til OBK efter artiklen her i bladet viser, at SLÆGTEN lever op til sin "undertitel" *Forum for slægtshistorie*: Ved at lade sine forskningsresultater offentliggøre i bladet skabes kontakt til andre slægtsforskere med samme interesse til gensidig inspiration!

Præsident Jefferson

Den tyske grev Jefferson og den amerikanske præsident Clinton er begge opkaldt efter USAs 3. præsident (1801-09), juristen Thomas Jefferson, 1743-1826; han udformede 1776 den amerikanske Uafhængighedserklæring, regnes for grundlæggeren af Det Demokratiske Parti og betragtes af mange amerikanere som noget nær en gud. - Den nuværende præsidents fulde navn er William Jefferson Clinton.

Og begge præsidenters privatliv har rystet den amerikanske offentlighed! - DNA-analyser skal have bevist, at Thomas Jefferson havde et forhold til en af sine slavinder og var far til mindst et af hendes børn! - Det fremgår af korrespondent Klaus Justesens artikel i *Jyllands-Posten* 22.11.1998.

På Monticello, præsident Jeffersons berømte landsted et par hundrede kilometer sydvest for hovedstaden, levede hans slavinde Sally Hemings, født ca. 1773. Hun var smuk og lys - sikkert af mindst 3/4 hvid afstamning, for faderen var antagelig Jeffersons svigerfar, John Wayles, og moderen, Elizabeth Hemings, datter af en britisk kaptajn og en unavngiven afrikansk slavinde.

Sally Hemings fik 4 levedygtige børn 1790-1808, og DNA-analyser synes at godtgøre, at Jefferson var far til i al fald hendes yngste søn Eston Hemings. - Nogle har dog hævdet, at det ikke var Jefferson, men hans dattersøn Peter Carr, der var faderen.

AB

Cramer fra Viborg Tugthus

Skrædder i Underup By og Sogn ved Horsens Johan Georg Cramer, født 1771, død 1842, blev gift 1. gang 1789 i Østbirk med enken Ellen Pedersdatter, født ca. 1750-52, død 1808 i Underup, og 2. gang 1808 i Tamdrup med Anne Cathrine Pedersdatter, født ca. 1780-82, død 1831; i sine 2 ægteskaber fik han 5 børn, alle sønner, 2 i første og 3 i andet, alle født i Underup, med flg. navne: Jørgen 1793, Christian 1796, Jens Elias Borgen 1809, Peder 1811 og Niels Jørgen Thrane 1813.

Johan Georg Cramers herkomst har i årevis været eftersøgt i HVEM FORSKER HVAD; hans fornavne og tidligste opholdssted pegede på afstamning fra de såkaldte kartoffeltyskere. Det har i årevis været kendt, at han ved folketællingen 1787 var skrædderdreng i Viborg, nemlig i St. Sct. Hansgade hos Jacob Chri-

stian [rettere Christensen] Prahl, der ifølge Viborg Bys Borgerbog havde fået borgerskab 1756 som skrædder.

Cramers herkomst er nu fundet - i Viborg Tugthus! Men med kartoffeltyskerne synes han intet at have med at gøre.

Fra 1740-42 lå der i Viborg et tugthus med tilhørende "Manufacturhus", hvor fangernes arbejdskraft blev udnyttet under ledelse af faglærte håndværkere, bl.a. vævere. Tugthuset blev i 1800-tallet omdannet til sindsygehospital, det nuværende Sygehus Øst, og først omkring midten af vort århundrede blev det firefløjede anlæg i 2 etager nedrevet. - Om *Viborg Tugthus i 1700-årene, et bidrag til jysk rets- og kulturhistorie*, har den senere rigsarkiver Johan Hvidtfeldt skrevet en knap 60 sider lang og grundig artikel i *Samlinger til jysk Historie, Sprog og Litteratur*, 1950.

Tugt og Manufacturhuset
i Viborg 1816.

Da ledelsen af tugt- og manufacturhuset blev ændret 1779 og omdannet til spinderi for "Det Militaire ulden Manufactur" i København, blev der indrettet en ny fangeprotokol - den næstældste af de endnu bevarede. Og den nye protokol blev indledt med en fortegnelse over de daværende 53 fanger - og deres 6 børn,

født i tugthuset 1763-77. Og blandt disse børn var 2 halvbrødre, "Johan Georg Cramer, født i Tugthuset d. 17. Martii 1771" og "4. Maii 1780 efter Ober Directeurenes Resolusion til Skræder Professionen udkommen", samt Niels Rasmussen, født 1.2.1776, og udleveret 12.6.1784 til Chr. Hahle i Viborg, nemlig

Christen Christensen Hall, oprindelig forpagter af Vroue Præstegaard, derpå avlsmænd i Viborg med borgerskab fra 1782 til 1784, da han flyttede til Skophus i Sunds Sogn.

Brødrene var sønner af fange nr. 644, "Mariana Jensdatter", indsat i tugthuset for livstid 15.11.1756 som 21 årig for tyveri efter dom fra Skive 13.11.1756; ifølge protokollen blev hun "1798 den 28. Febr. løsladt efter Kongl. Befaling og til Sønnen udleveret". - I tugthuset ældst bevarede fangeprotokol 1763-79 ses under Mariane Jensdatter tilføjet: "1770 ladet sig besvangre af Væver Svennen Cramer og den 17. Marti 1771 fød et Drægebarn, som i Daaben blev kaldet Johan Georg Cramer. - 1775 ladet sig igjen af Væver Drængen Rasmus Nielsen besvangre og derefter 1776 in febr. fød et Drægebarn, som i Daaben er kaldet Niels."

Brødrenes fødsel og dåb kan ikke findes i nogen kirkebog, idet tugthuset 2 ældste kirkebøger, omfattende 1763-1828, er gået tabt så sent som mellem 1863 og -91!

Johan Georg Cramer den ældre

Hvem var væversvenden Cramer, som fik barn med livstidsfangen i tugthuset?

Tugthuset har mærkeligt nok egen skifteprotokol 1768 ff, og her findes skifter efter personalet - bl.a. efter "Tøj- og Raskmager Johan Georg Cramer", død "i Aftes ved 9 Slett", begyndt 20.10.1770 og sluttet på 30. dagen 19.11. - Afdøde var altså tøj- og raskmager, vævede stoffet rask eller arrask, nemlig tarveligt, let uldstof - oprindeligt fra byen Arras i Flandern, nu i Frankrig nær grænsen til Belgien sydvest for Bruxelles.

Ved skiftet oplyste "Entrepreneuren ved Tugt- og Manufactur Huuset", Thomas Chr. Lund, at "Afdøde skal være født i den Keyserlige fri Rigsstad Nordthausen, har ellers sidst, førend han hertil Byen og Manufacturet er Ankommen, arbejdet i det Hessiske privilegerede Tøj og Ulden Manufactur-Huus, og skal efter Sigende være i noget Forvandtskab med Hr. Doctor og Professor Cramer, Hof

Prædikant i Kiøbenhavn". - 6.11. svaredes der dog benægtende herpå af den forespurgte, Johan Andreas Cramer, 1723-1788, præstesøn fra Jöhstadt i Sachsen - ved Chemnitz nær den tjekkiske grænse.

Johan Georg Cramer skal altså stamme fra den tidligere fri rigsstad Nordhausen syd for Harzen mellem Kassel og Leipzig. - At han før, han kom til Viborg, havde arbejdet i Hessen passer med, at der blandt hans efterlænkaber "forefandtes 2de paa den afdøde stii-lede Passer, det ene dateret Hanau den 20de April 1769, det andet dateret Altoenae den 18de Maii dito Aar". Fra Hanau ved Frankfurt am Main var han vandret mod nord gennem Altona ved Hamborg til Danmark - vel i sommeren 1769.

Han efterlod sig blot nogle ganske få klæder, "1 gammel grøn Kiol og dito Væst" til 4 mk., "1 Par Sorte Klædes Buxer, pialtede og af ingen Værdie", "1 Par Støvler, gamle" til 1 mk. 8 sk. samt lidt mere og "1 gammel Sønderreven tydsk Salme Bog" til 4 sk., alt sammen vurderet til blot 1 rdlr. 12 sk. - Men begravelsen, som tugthuset havde bekostet, beløb sig til 20 rdlr. 3 mk. 12 sk. - bl.a. udgifter til skrædder-lavets medlemmer, der havde båret ham til graven.

Yderligere anstalter for at finde arvinger blev selvfølgelig ikke iværksat - hans endnu ufødte søn havde som uægteskabeligt barn ikke arveret efter faderen, og der var jo absolut heller ikke noget at arve!

Væversvenden blev begravet på kirkegården ved Viborg Søndre Sogns eller Sortebrødre - Kirke, hvorom præsten i kirkebogen bl.a. skrev således under 22.10.1780: "blev Raskvæver Svennen Cramer kaldet af Tugthuset jordet under Ringen og Muldspaakastelse".

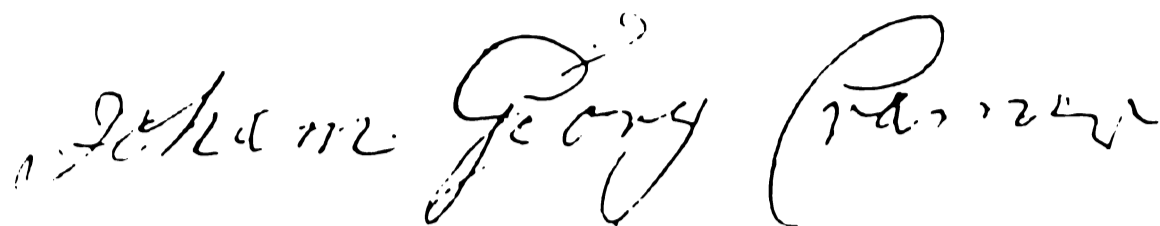
En skidt karl

Den tyske væversvend må åbenbart ikke have befundet sig godt med arbejdet i tugthuset, for efter formentlig et lille års tid forlod han uden tilladelse arbejdspladsen, men blev bragt tilbage og afhørt 28. og 29. maj 1770. - Tugthu-

sets forhørsprotokol oplyser om mange interessante forhold inden for murene!

Nævnte forhør angående "Rask væver Cramers bortgang og Hans opførsel" ses afsluttet med hans egenhændige underskrift og bekræfter indirekte, at det var ham, der var far

til Mariane Jensdatters (her også kaldet Trane) barn. - "... nock blef hand tilspurt, om hand icke hafde lagt sig efter lifsfangen, Arrestantjnden Mariane Trane, og givet hende løfte om at ville ægte hende. - Hand svarede, derom kunde hand icke sige sine tancker."

A handwritten signature in cursive script, reading "Johann Georg Cramer". The ink is dark and the handwriting is fluid and somewhat slanted to the right.

Johann Georg Cramers underskrift efter forhøret 1770.

I forhøret blev værkmeister Holm spurgt om, hvorledes Cramers opførsel ellers havde været i tugthuset. "Hvorpaa Hand svarede, i den korte tiid hand hafde kiendt Cramer, har hans opførsel været meged uanstendig og grov, saavel imod hr. Lund som andre, og [han havde] ofte været beskienket. Ja, hand har i dag været saa groft, da hr. Lund lastede hans opførsel, at ingen kunde høre lyd i det ganske Huus for Cramers Støjen, thi hand farede afsted som et afsindig Meniske..."

Mariane Jensdatter Trane

En hurtig gennemgang af forhørsprotokollen viser, at om Mariane Jensdatter Trane eller Thrane kan der her findes mange oplysninger - bl.a. i forhør 16.5.1761 og 7.4.1764.

I forbindelse med sønnen Johan Georg Cramers fødsel 1771 findes der desværre ikke forhør; men det gør der 22.9.1775 i forbindelse med hendes næste fødsel. Faderen var denne gang væverdrenge Rasmus Nielsen.

Og "Mariane Jensdatter Thrane" blev nu spurgt, "Om hun ikke havde haft med andre Mands Personer paa saadan Maade legemlig Omgængelse" - "Nej! siden Væversvænd Johan Cramer Døde, ved Hvem hun uden Egteskab i Tugthuuset avlede en Søn, der endnu lever, havde hun ei haft saa slet Omgang med nogen, saa Rasmus var alene Fader til hendes Foster."

Også 28.6.1793 nævnes "Mariane Jensdatter" i et længere forhør. Hendes søn, hvis navn ikke nævnes (men må have været Niels), tjente på Lundgaard - vel herregården i Fjends Herred - og havde af fruén dér fået noget lammeuld, som han i sommeren 1792 havde overladt moderen til at strikke sig strømper af. - Men moderen solgte i stedet ulden til tugthuset spisemester Jens Ulstrups kone, Anne Dideriche Lucasdatter Kloch. - Af forhøret fremgår det, at der var tvivl om, hvorfra Mariane havde ulden; havde hun virkelig fået ulden af sønnen, eller drejede det sig om tyvekoster fra tugthuset egen beholdning af uld?

Af tugthuset fangeprotokoller fremgår det, at Mariane Jensdatter Trane i løbet af de 31 år, hun opholdt sig der, 1756-1798, foruden de allerede nævnte 2 sønner også fik en datter, Anne Marie Helvig Christensdatter, født 23.9.1780 og døbt i Tugthuskirken dagen efter; hendes far var fange nr. 1138, Christen Christensen, idømt 30 års tugthus ved dom fra Skanderborg 5.12.1776; han opholdt sig i tugthuset fra 7.12.1776 til 23.8.1793 - løsladt efter kgl. resolution.

Anne Marie Helvig Christensdatter kom ud af tugthuset 28.9.1791 og i tjeneste hos præsten hr. Stampe i Hornum, nemlig Christopher Georg Stampe, der havde været kapellan ved Viborg Søndre Sogns Kirke samt præst

ved tugthuset til 1791, da han blev sognepræst for V. Hornum, Hyllebjerg og Flejsborg menigheder i Himmerland. Som anført blev Mariane selv først løsladt 1798 og udleveret til sønnen, nemlig Johan Georg Cramer i Underup. - "Mariane Jensdatter Thrane" døde 11.4.1811 i Underup By og Sogn, 84 år gl.

Mariane Jensdatter Tranes ungdom

Til Viborg Tugthus' fangeprotokoller findes pakker med afskrifter af de domme, der lå til grund for indsættelsen i tugthuset; fangernes nr. svarer til dommenes, så Mariane Jensdatter Thrane eller Tranes dom har - som hun i fangeprotokollen - nr. 644.

Hendes dom er en politi- eller byfogeddom fra Skive, dateret 13.11.1756. - Heri hedder det bl.a.: "Mariane Jensdatter Thrane, der som bekiendt er Barnfødt i Nyekiøbing i Mors, som her til Byen andkom ved sidste Paaske tiider [1756] og gav sig i tjeneste hos Andreas Wilman på Schivehuus, hvor hun ei længere forblev end til sidste Bartholomei dag [24.8.1756], da hun gav sig i tjeneste hos Just Nielsen Ramborg, Feldbereeder [garver, egl. hvidgarver] her i Byen, fra hannem hun Næstafvigte Søndags Natt [1. eller 7.11.1756] uden hands eller Hustrues Villie eller Vidskab bortløb, og formedelst hendes jmod hannem udviiste U-troeskab, jmedens hun tiendte hannem, hafde hand seet sig beføyet med stor møye og megen bekostning at besørge hende paagreben og indhændtet samt overleveret i stædets Øfrigheds hænder..."

Og senere "... kom først ud af hendes Forældres Huus, da hun var 19 aar gammel [1754] til Aalborg i tjeneste hos Sahlig Sørren Juuls Enke, hvor hun allene forblev fra Mortensdag og til Paaske [11.11.1754-30.3. 1755], derefter kom i tjeneste hos Sl. Sørren Wolfes Enke udi bemelte Aalborg, men forblev ei der længere end til Næstpaafølgende Pindsedags-tiider [18.5.1755], da hun derfra hemmelig bortløb til hendes Faster i Wiborg, hvor hun forblev ei længere end til næstpaafølgende Mortensdagstiider [11.11.1755], da hun derfra

ligeleedes bortløb og formedelst hun ermeldte hendes Faster hafde beviist U-troeskab og Medtaget eendeel hende tilhørende, blev hun opsøgt og paagrebet og desformedelst af hendes Fader og Faster Indsadt udi Wiborg Tugthuus, hvor hun var som Arrestant fra den tiid af, som nu er ungefæhr Eet og Et half aar siiden, indtil ved sidste Juuletiider [24.12.1755], da hun derfra udsneg sig og bortløb ved hielp af en overskiærer Svend, Toeg saa Veien til Aarhus, hvor hun kom i Arbeide hos Johan Wilding, som der forestaaer Klæde Manufactuuret, og fik da sin afsked derfra formedelst hun ikke der kunde komme til alters [folk skulle dengang altid medbringe en kvittering på, at de havde været til alters 2 gange om året, og samme dokument fungerede som en slags skudsmålsbog], og for hun frygtede for at blive kiendt af Wiborg Folk, som saa ofte kom dertil, hvorover hun toeg vejen her til Byen og, som melt er, først kom i tjeneste hos Andreas Wilmann paa Schivehuus og siiden hos Just Ramborg, da hendes sidste flugt fra ham var sidste Søndag Natt".

Hos Ramborg havde hun stjålet og derpå solgt 19 "beredte skind" og en kobber brændevinshat samt desuden nogle klæder, som hun ikke havde nået at få solgt, og som derfor var tilbageleveret. - For disse "ikke specielt drabelige misgerninger" blev hun dømt til anbringelse i tugthuset for livstid!

Det er sjældent, vi kender så mange enkeltheder omkring 1700-tallets kvinder og deres bedrifter. Intet er så skidt, at det ikke er godt for noget! - Om Marianes tragiske liv og hendes 3 børns kummerlige opvækst kan endnu flere enkeltheder end her anført fremdrages af både tugthusets arkivalier og andre arkivalier.

Marianes fædrene slægt, det jyske malerdynasti Thrane eller Trane

Mariane blev født 1734 i Nykøbing på Mors, døbt 11.12., som datter af Jens Thrane [også stavet Trane] og hustru Helvig Henrichsdatter Bech [også stavet Beck], begge af meget agtværdig familie. - Faderen var i 1730'rne

postmester i Nykøbing og samtidig køb- eller handelsmand.

Marianes fædrene slægt kan følges tilbage til farfaderen og dennes bror, kunstmalerne Rasmus Jensen Thrane, født senest 1673, død 1744, og Jens Jensen Thrane, født ca. 1666, død 1736. Den ældste og sidstnævnte af brødrene var og er den mest kendte, men dog knap så kendt som sin søn igen, Mogens Christian Thrane (1697-1764), omtalt i *Dansk biografisk Leksikon*, og hvis selvportræt (overrækkende Frederik IV en ansøgning) pryder det nyeste hæfte af *Personalthistorisk Tidsskrift*, 1998:2. Brødrene er begge - sammen med Jens' søn Mogens Christian og sønnesøn Jens Thrane (ca. 1730-1779) - behandlet i det nyeste bind af *Weilbach, Dansk Kunstnerleksikon*, bd. 8, der udkom i oktober 1998.

Under omtalen af Marianes farfar, Rasmus Thrane, der havde borgerskab i Randers fra 1698 og i Nykøbing på Mors fra 1702, og - hvis arbejder - prædikestole og albertavler - er bevaret i bl.a. 5 landsbykirker på Mors, skriver kunsthistorikerne Merete og Jens Bergild bl.a.: "Rasmus Thrane skulle være broder til Jens Thrane. Men dette er ikke bevist. Han er udlært hos Jens Thrane og malede i dennes manér, men grovere og mere håndværksmæssigt."

Denne undersøgelse af familieforholdene har nu frembragt beviser for, at ikke blot var Rasmus og Jens Thrane virkelig brødre, men deres koner var også søstre; til gengæld angives Rasmus Thrane i sine to borgerskaber at være født to forskellige steder! - henholdsvis i Stilling By og Sogn ved Skanderborg og i Drastrup i Essenbæk Sogn ved Randers, men hvad passer?

I Randers borgerskabsprotokol 18.7.1698 hedder det bl.a. "... vaar Rasmus Jensen Malersvend, fød udj Stilling ved Skanderborg, sit Borgerskab begierendis og lofvat sig her at needsette og sig af Malerkonsten ernære og ellers anden smaa boerlig Næring ..." og lovede tillige inden 14 dage at fremvise sit lærebrev. Og senere ses det tilføjet: "Dend 1.

Augustj 1698 Hafver bemelte Rasmus Jensen Trane fremviist sit lærebrev af Jens Jensen Trane d. 28. Augustj 1696 meddeelt." - Men da han 4 år senere flyttede til Nykøbing står der i justitsprotokollen 8.7.1702 bl.a. "... for Retten fremkom Rasmus Jensøn Trane, Contrefeyer, fød I Drastrup I Synderhald herret I Aars Stift, fordum borger I Randers, og begierede sit borgerskab her I byen ..."

"Mr. Rasmus Jensen Tran" blev gift 1702 i Nykøbing, trolovet 25.2. og viet 21.4., med Maren Hansdatter. Forlovere var Hans Hansen Organist og "Jens Jensen Traan" - parrets brødre (se nedenfor), hvoraf Jens stavede - navnet efter udtalen på jysk. "Rasmus Trane" døde 1744 i Nykøbing, begr. 3.7. uden aldersangivelse, men må være født senest 1673, da han vel skulle være 25 år og myndig 1698, da han fik borgerskab i Randers. Det ses, at navnet i arkivalierne ofte stavedes uden h, men dog Thrane i Nykøbing kirkebog 1736, da hans kone Maren Hansdatter døde, begr. 11.9. "med Ligprædiken", 63 år gl. - altså født ca. 1673. Ifølge byens skifteprotokol døde hun kl. 3 om morgenen 3.9. og overlevedes af manden, "Sr. Rasmus Trane" og 3 børn.

Brødre - og svogre!

Rasmus Jensen Thrane, født senest 1673, blev gift 1702 i Nykøbing med Maren Hansdatter, født ca. 1673, og Jens Jensen Thrane, født ca. 1666, blev gift 1695 i Ålum ved Randers med barnepigen på Fussingø, Ingeborg Hansdatter, ca. 1658-1737.

Sammenstilling af to Nykøbing-skifter fra 1731 og -38 beviser flere familieforhold. Skiftet 1731 efter den barnløse organist Hans Hansen Lemvig indeholder afkald eller kvittering af 10.5.1731 med oplysning om, at Rasmus Thrane i Nykøbing havde en bror Jens Thrane - begge med arvekrav i boet. Og i skiftet 1738 efter den ligeledes barnløse Malene Hansdatter Lemvig nævnes Hans og Jens Thrane i Nykb. som Malenes søstersønner og Mogens Chr. Thrane som eneste søn af Ingeborg Hansdatter. Heraf fremstår følgende sø-

skende med tilknytning til Nykøbing fra senest 1694:

- 1 Ingeborg Hansdatter, født ca. 1658, gift 1695 med Jens Thrane.
- 2 Malene/Magdalene Hansdatter Lemvig, født ca. 1661, død 1738, 77 år gl. Gift 1. gang 1694 med Peder Christensen Gullerup, ca. 1666-1722. Gift 2. gang før 1731 med Jørgen Clausen, død 1735.
- 3 Hans Hansen Lemvig, født senest omkr. 1670, død 1731 (uden aldersangivelse). Gift 1. gang 1695 i Nykøbing med Mette Madsdatter, ca. 1645-1724. Gift 2. gang 1730 med Maren Thomasdatter.
- 4 Maren Hansdatter, født ca. 1673, gift 1702 med Rasmus Thrane.

Mellem Limfjords-byerne Nykøbing og Lemvig var der i 16- og 1700-årene talrige forbindelser, og i Lemvigs ældste - på en sælsom blanding af latin og dansk førte - kirkebog ses de fleste af søskendeflokken født: Ingeborrig 1658, døbt 29.10., Magdalin 1661, døbt 2.4., tvillingerne Morten og Hans 1664, døbt 23.8., mens Maren forgæves er søgt født ca. 1673.

Forældrene var Hans Organist/Hans Dirichsøn, født 1626 i Sønderborg, død 1682 i Lemvig, begr. 8.5., organist hos adelsmændene Henrik Gyldenstjerne og Gunde Rosenkrantz til 1658, da han blev organist i Lemvig, og hustru - gift 1657/58 - Kirsten Mortensdatter, født ca. 1636, død 1680, begr. 26.4.; ved begge dødsfald siges parret at have fået 5 børn. - Ejnar Poulsens *Hardsyssels Degnehistorie*, 1931-34, har forsynet Hans med slægtsnavnet Sutou efter en sikkert fejlagtig tydning af faderens tilnavn i Hans' dødsindførsel i Lemvig kirkebog 1682.

Efter fadderne ved børnenes dåb synes Kirsten Mortensdatter at have været datter af en Morten Jensen og have haft søskende med navnene Maren, Mette og Bertel.

Rasmus Thranes børn

Han og Maren fik 4 børn - 1 døde som spæd, alle født i Nykøbing:

- 1 Hans Diderich, oftest blot kaldet Hans Trane, født 1702, døbt 16.7., død 1776, begr. 22.3., 73 år gl.; han var organist i Nykøbing og må have været barnløs. - Gift 1. gang 1722 med Else Marcusdatter, død 1766, begr. 27.10., 68 år gl.; hun var ifølge skifteprotokollen barnløs. - Gift 2. gang 1769 med enken Dorothea Elisabeth Hildesheim eller Toërman(d) fra Sct. Croix i Vestindien, død 1789, 82 år gl., senere gift 1776 med skomagermester Anders Jensen, død 1780, 29 år gl., og 1782 med enke-mand, sergent Christopher Jern, død 1798, 70 år gl.
- 2 Jens Rasmussen Trane, født 1704, døbt 29.8., se nedenfor.
- 3 Else Kirstine, født 1709, døbt 8.5., død 1710, begr. 10.10., 1½ år gl.
- 4 Else Kirstine Rasmusdatter Trane, født 1712, døbt 21.2., død efter 1780. - Gift 1738 med Laurs/Laurids Andersen Basse, død 1780 under midlertidigt ophold i "Friederichsheede" på Alheden, hvor der blev afholdt skifte efter ham. Han var barnløs og var ifølge *Viborg Bys Borgerbog* købmand i fødebyen Hobro 1751-54 og derpå bosat i Viborg. - Else Kirstines niece Mariane tjente hos hende 1755, bestjal hende og blev så af fasteren og faderen anbragt i tugthuset!

Jens Rasmussen Trane

Han blev født 1704 og døde efter 1757(?) - uvisst hvor. Han blev gift 11.5.1730 i Nykøbing (stuebryllup) med Helvig Henrichsdatter Bech/Beck, født 1710 i Boddum By og Sogn, døbt 29.7., død 1754 i Nykøbing, begr. 13.4.; om hendes slægt se nedenfor. Jens Trane/Thrane var i 1730'erne postmester i Nykøbing samt køb- og handelsmand. - Han overlevede konen og sørgede for sammen med søsteren i Viborg, at datteren Mariane kom i tugthuset 1755, men er forgæves søgt død i Nykøbing, hvorfra også de øvrige børn synes forsvundet efter 1757.

Jens Trane og Helvig fik 5 børn, alle født i Nykøbing:

1 Henrich, født 1731, døbt 12.9., død 1731, begr. 24.9.

2 Mariane, født 1734, døbt 11.12., se ovenfor.

3 Jørgen, født 1737, døbt 6.3.

4 Rasmus, født 1741, døbt 10.2., konfirm. 1757.

5 Else Marie, født 1751, døbt 2. søndag i fasten, død 1751, begr. 24.5.

Helvig Bech/Becks slægt

Hun blev født 1710 i Boddum som datter af kapellanen Henrich Thomsen Beck/Bech og hustru Anne Oles- eller Olufsdatter Krag. Og faderen hører til den slags gejstlige, som ikke umiddelbart kan slås op; men via rettelser og tilføjelser i Wibergs *Alm. dansk Præstehistorie* og Friis-Petersens studenter-samlinger tegner flg. biografi sig: Født 12.6.1659 i Odense som søn af borgeren Thomas Henriksen Beck og hustru Magdalene Christensdatter, blev fra gymnasiet i Odense indskrevet 1676 på Københavns Universitet, hvor han 1682 bestod teologisk embedseksamen. Derpå ses han nævnt 1685-88 som sogndegn i Nørup-Randbøl ved Vejle og senere som sogndegn i Smidstrup-Skærup ved Vejle. Han blev kapellan i Børglum-Furreby-Vejby 1702 og fra samme år til sin død kapellan i Boddum-Ydby-Hurup i Thy; han døde 6.3.1729 (ikke 1728) ifølge proklama indført i Viborg Landstings skøde- og panteprokol samt skiftet i herredets gejstlige skifteprotokol.

Han var gift to gange, men den første kone er ukendt. - Gift 2. gang 1705 (trolovet i Kollerup Præstegaard, viet i Hjortdal, begge dele i Vester Han Herred) med den vendsysselske præstedatter Anne Olufsdatter Krag [egl. Holmbo], født 1666, død 1730 i Nykøbing på Mors, begr. 14.12.

Han fik 7 levedygtige børn, 6 i første og 1 i andet ægteskab: Thomas (født 1685), var 1729 fæstebonde i Østrup ved Fåborg på Karen Brahes gods, Prebiørn (født 1688), uvist

hvor 1729, Michel (født ca. 1697), boede 1729 i Nykøbing på Mors, hvor han døde som hattemager 1764, Anne Margrethe, uvist hvor 1729, Abild Marie, gift før 1729 med Peder Olesen Engelstoft, sogndegn i Haderup, og Anne Magdalene, uvist hvor 1729, alle af 1. ægteskab, samt Helvig, se ovenfor.

En "mødrene" slægtslinje

Ovennævnte Anne Olufsdatter Krag (egl. Holmbo)s slægtslinje kan med ganske få opslag i let tilgængelig litteratur på landsarkivets læsesal følges 4 generationer tilbage til 1500-tallet:

1 Anders Madsen Krag, født før 1530 i Nykøbing på Mors, død efter 1580 i Aalborg, hvor han blev borger 1559, optaget i Guds Legems Lav 1560 og nævnt som rådmand 1564 og 1580. - I Nykøbing kendes slægtsnavnet Krag fra 1400-tallet, hvor Christen Krag [åbenbart født før 1450] nævnes som borger og "kongens foged", altså byfoged, sammen med Peder Krag, borger, i et dokument fra 1483-85; dokumentet kendes ifølge det såkaldte *Repertorium* over Middelalderens breve (som nr. 12.941) desværre blot fra en dårlig afskrift fra 1683, så dateringen kan ikke bestemmes nærmere end til årene 1483-85. - Kronologisk og socialt er der intet til hinder for at opfatte den senere Aalborg-rådmand Anders Madsen Krag, født før 1530, som oldebarn af enten Christen eller Peder Krag i 1400-tallets Nykøbing. - Anders' søn Jens Krag, ligeledes rådmand i Aalborg, blev forøvrigt stamfar til Jeppe Aakjærs 1. kone, forfatteren Marie Bregendahl, ifølge Carl Langholz' værk *Anetavler for berømte danskere*, 1989.

2 Oluf Andersen Krag, født før 1555, død 1625, kapellan i Volstrup-Hørby ved Sæby til 1582, sognepræst i Hjerring 1582-84 og fra 1584 i Vraa-Em-Serreslev, provst. - Gift senest 1585 med Dorthe Pedersdatter, født senest 1567, død efter 1626, sandsynligvis datter af Peder Nielsen Finde, borg-

- mester i Aalborg og stamfar til Johan Ludvig Heiberg efter Langholz' nævnte værk.
- 3 Anne Olufsdatter Krag, født senest 1608, død 1660-65. - Gift 1. gang omkr. 1625 med Jens Jensen Sallingholm/Sallingbo, født senest 1600, død 1646, sognepræst i Vraa-Em-Serreslev fra 1625, bror til Niels Jensen, nævnt 1665 i Skammergaard i Jungget Sogn i Salling.
- 4 Oluf Krag Jensen Holmbo, kaldet Oluf Krag, ca. 1626-1677, student 1646 fra Aalborg, sognepræst i Vrensted-Tise i Vendsyssel fra 1655. - Gift 2. gang 1660-62 med Helvig Laursdatter Skive, født før 1645, død 1677, søster til Ebbe Lauridsen Skive, død ca. 1683, student 1667 fra Viborg, præst i Nykøbing på Sjælland og magister, og til Knud Lauridsen Skive, stiftsskriver i Viborg.
- 5 Anne Olufsdatter Krag [egl. Holmbo], 1666-1730, se ovenfor.
- Denne slægtslinje kendes fra Carl Klitgaards *Optegnelser om vendsysselske Præstefamilier*

før ca. Aar 1700, 1945, A.H. Nielsens bog om *Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, 1879-80*, og P.C. Knudsens værk om *Aalborg Bys Historie, 1932*.

Interessant slægtsforskning?

Provokerende kan det siges, at forudsigelig slægtsforskning er kedelig! - Lange rækker af bønder, der har betalt skat til tiden - så nogenlunde, er det vanskeligt at skildre så spændende, at læseren ikke trættes - blot en gang imellem. Og er der - trods alt - interessante detaljer, så er det svært at hindre, at de ikke forsvinder i en ofte lang og omstændelig redegørelse. Det er heller ikke alt i denne beretning om "den tapre skrædder" fra Underups brogede baggrund, der er lige interessant - men var i al fald uforudsigelig!

Ud over at berette om denne baggrund er formålet med denne artikel at gøre opmærksom på en række kilder, som sikkert ikke er lige velkendte for alle slægtsforskere. AB

Alle taler om os, ingen gør noget ved os, men mange gør noget for os

Under overskriften "Historiens Strategi" havde Birgit Løgstrup og Dansk Historisk Fællesråd inviteret til temadag i Nationalmuseets festsal lørdag 14. november 1998: *Mange mennesker arbejder professionelt med historie, og endnu flere arbejder med historien uden at få løn for det. De skal tage stilling til mangfoldigheden hver dag, når der skal undervises og formidles, forskes og bevares. Det kan være svært. DHF vil gerne bidrage til, at de kan gøre status og orientere sig mod fremtiden. Temadagen skal sætte et samlet fokus på nogle af de spørgsmål, som flager løsrevne rundt: Er det korrekt, at vi lever i et historieløst samfund? Eller er det snarere et samfund, hvor der sættes fokus på fragmenter af fortiden uden samlende overblik? Er disse synspunkter proble-*

matiske? Hvilken strategi skal/kan der lægges? Hvilken målgruppe? Mål og midler?

Fra "bevarere af kulturens skatte og samlinger" var arkiv-, museums- og biblioteksverdenen repræsenteret, fra "undervisere af de nye generationer" var folkeskolen, gymnasiet og universitetet repræsenteret, og fra "brugere og interesseforeninger" var de lokalhistoriske foreninger og arkiver samt slægtsforskere repræsenteret - sidstnævnte ved undertegnede. Alle var vi blevet bedt om at tage stilling og forholde os til ovennævnte spørgsmål og give oplæg på ca. 10 minutter desangående.

Antropolog og dr.phil. Anne Knudsen gav indledningsvist et oplæg under overskriften "Hvad skal vi med historien?", og på vanlig vis fik vi her lagt nogle spændende vinkler på

Jens Trane og Helvig fik 5 børn, alle født i Nykøbing:

1 Henrich, født 1731, døbt 12.9., død 1731, begr. 24.9.

2 Mariane, født 1734, døbt 11.12., se ovenfor.

3 Jørgen, født 1737, døbt 6.3.

4 Rasmus, født 1741, døbt 10.2., konfirm. 1757.

5 Else Marie, født 1751, døbt 2. søndag i fasten, død 1751, begr. 24.5.

Helvig Bech/Becks slægt

Hun blev født 1710 i Boddum som datter af kapellanen Henrich Thomsen Beck/Bech og hustru Anne Oles- eller Olufsdatter Krag. Og faderen hører til den slags gejstlige, som ikke umiddelbart kan slås op; men via rettelser og tilføjelser i Wibergs *Alm. dansk Præstehistorie* og Friis-Petersens studenter-samlinger tegner flg. biografi sig: Født 12.6.1659 i Odense som søn af borgeren Thomas Henriksen Beck og hustru Magdalene Christensdatter, blev fra gymnasiet i Odense indskrevet 1676 på Københavns Universitet, hvor han 1682 bestod teologisk embedseksamen. Derpå ses han nævnt 1685-88 som sogne- degn i Nørup-Randbøl ved Vejle og senere som sogne- degn i Smidstrup-Skærup ved Vejle. Han blev kapellan i Børglum-Furreby-Vejby 1702 og fra samme år til sin død kapellan i Boddum-Ydby-Hurup i Thy; han døde 6.3.1729 (ikke 1728) ifølge proklama indført i Viborg Landstings skøde- og panteprokol samt skiftet i herredets gejstlige skifteproto- kol.

Han var gift to gange, men den første kone er ukendt. - Gift 2. gang 1705 (trolovet i Kollerup Præstegaard, viet i Hjortdal, begge dele i Vester Han Herred) med den vendsysselske præstedatter Anne Olufsdatter Krag [egl. Holmbo], født 1666, død 1730 i Nykøbing på Mors, begr. 14.12.

Han fik 7 levedygtige børn, 6 i første og 1 i andet ægteskab: Thomas (født 1685), var 1729 fæstebonde i Østrup ved Fåborg på Karen Brahes gods, Prebiørn (født 1688), uvist

hvor 1729, Michel (født ca. 1697), boede 1729 i Nykøbing på Mors, hvor han døde som hattemager 1764, Anne Margrethe, uvist hvor 1729, Abild Marie, gift før 1729 med Peder Olesen Engelstoft, sogne- degn i Haderup, og Anne Magdalene, uvist hvor 1729, alle af 1. ægteskab, samt Helvig, se ovenfor.

En "mødrene" slægtslinje

Ovennævnte Anne Olufsdatter Krag (egl. Holmbo)s slægtslinje kan med ganske få op- slag i let tilgængelig litteratur på landsarkivets læsesal følges 4 generationer tilbage til 1500- tallet:

1 Anders Madsen Krag, født før 1530 i Ny- købing på Mors, død efter 1580 i Aalborg, hvor han blev borger 1559, optaget i Guds Legems Lav 1560 og nævnt som rådmand 1564 og 1580. - I Nykøbing kendes slægtsnavnet Krag fra 1400-tallet, hvor Christen Krag [åbenbart født før 1450] nævnes som borger og "kongens foged", altså byfoged, sammen med Peder Krag, borger, i et dokument fra 1483-85; doku- mentet kendes ifølge det såkaldte *Reperto- rium* over Middelalderens breve (som nr. 12.941) desværre blot fra en dårlig afskrift fra 1683, så dateringen kan ikke bestem- mes nærmere end til årene 1483-85. - Kro- nologisk og socialt er der intet til hinder for at opfatte den senere Aalborg-rådmand Anders Madsen Krag, født før 1530, som oldebarn af enten Christen eller Peder Krag i 1400-tallets Nykøbing. - Anders' søn Jens Krag, ligeledes rådmand i Aalborg, blev forøvrigt stamfar til Jeppe Aakjærs 1. kone, forfatteren Marie Bregendahl, ifølge Carl Langholz' værk *Anetavler for berømte danskere*, 1989.

2 Oluf Andersen Krag, født før 1555, død 1625, kapellan i Volstrup-Hørby ved Sæby til 1582, sogne- præst i Hjerring 1582-84 og fra 1584 i Vraa-Em-Serreslev, provst. - Gift senest 1585 med Dorthe Pedersdatter, født senest 1567, død efter 1626, sandsyn- ligvis datter af Peder Nielsen Finde, borg-

mester i Aalborg og stamfar til Johan Ludvig Heiberg efter Langholz' nævnte værk.

3 Anne Olufsdatter Krag, født senest 1608, død 1660-65. - Gift 1. gang omkr. 1625 med Jens Jensen Sallingholm/Sallingbo, født senest 1600, død 1646, sognepræst i Vraa-Em-Serreslev fra 1625, bror til Niels Jensen, nævnt 1665 i Skammergaard i Jungget Sogn i Salling.

4 Oluf Krag Jensen Holmbo, kaldet Oluf Krag, ca. 1626-1677, student 1646 fra Aalborg, sognepræst i Vrensted-Tise i Vendsyssel fra 1655. - Gift 2. gang 1660-62 med Helvig Laursdatter Skive, født før 1645, død 1677, søster til Ebbe Lauridsen Skive, død ca. 1683, student 1667 fra Viborg, præst i Nykøbing på Sjælland og magister, og til Knud Lauridsen Skive, stiftsskriver i Viborg.

5 Anne Olufsdatter Krag [egl. Holmbo], 1666-1730, se ovenfor.

Denne slægtslinje kendes fra Carl Klitgaards *Optegnelser om vendsysselske Præstefamilier*

før ca. Aar 1700, 1945, A.H. Nielsens bog om *Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, 1879-80*, og P.C. Knudsens værk om *Aalborg Bys Historie, 1932*.

Interessant slægtsforskning?

Provokerende kan det siges, at forudsigelig slægtsforskning er kedelig! - Lange rækker af bønder, der har betalt skat til tiden - så nogenlunde, er det vanskeligt at skildre så spændende, at læseren ikke trættes - blot en gang imellem. Og er der - trods alt - interessante detaljer, så er det svært at hindre, at de ikke forsvinder i en ofte lang og omstændelig redegørelse. Det er heller ikke alt i denne beretning om "den tapre skrædder" fra Underups brogede baggrund, der er lige interessant - men var i al fald uforudsigelig!

Ud over at berette om denne baggrund er formålet med denne artikel at gøre opmærksom på en række kilder, som sikkert ikke er lige velkendte for alle slægtsforskere. AB

Alle taler om os, ingen gør noget ved os, men mange gør noget for os

Under overskriften "Historiens Strategi" havde Birgit Løgstrup og Dansk Historisk Fællesråd inviteret til temadag i Nationalmuseets festsal lørdag 14. november 1998: *Mange mennesker arbejder professionelt med historie, og endnu flere arbejder med historien uden at få løn for det. De skal tage stilling til mangfoldigheden hver dag, når der skal undervises og formidles, forskes og bevares. Det kan være svært. DHF vil gerne bidrage til, at de kan gøre status og orientere sig mod fremtiden. Temadagen skal sætte et samlet fokus på nogle af de spørgsmål, som flager løsrevne rundt: Er det korrekt, at vi lever i et historieløst samfund? Eller er det snarere et samfund, hvor der sættes fokus på fragmenter af fortiden uden samlende overblik? Er disse synspunkter proble-*

matiske? Hvilken strategi skal/kan der lægges? Hvilken målgruppe? Mål og midler?

Fra "bevarere af kulturens skatte og samlinger" var arkiv-, museums- og biblioteksverdenen repræsenteret, fra "undervisere af de nye generationer" var folkeskolen, gymnasiet og universitetet repræsenteret, og fra "brugere og interesseforeninger" var de lokalhistoriske foreninger og arkiver samt slægtsforskerne repræsenteret - sidstnævnte ved undertegnede. Alle var vi blevet bedt om at tage stilling og forholde os til ovennævnte spørgsmål og give oplæg på ca. 10 minutter desangående.

Antropolog og dr.phil. Anne Knudsen gav indledningsvist et oplæg under overskriften "Hvad skal vi med historien?", og på vanlig vis fik vi her lagt nogle spændende vinkler på

besvarelsen, således at der med det samme var lagt op til en meget interessant diskussion - tilhørerne og panelet imellem.

Hele den historiske verden var nemlig indbudt til at deltage aktivt i temadagen med spørgsmål, yderligere oplysninger og andre synsvinkler på "historiens strategi". Og som jeg allerede har sagt i overskriften: Alle taler om os (=slægtsforskerne), ingen gør noget ved os, men en hel masse mennesker og anstrengelser er sat ind på at gøre noget for os.

Vores side af "sagen" var programsat sidst, og derfor var det spændende at følge indlæggene dagen igennem og høre, at vi fylder meget i den danske historieverden, vi er svære at komme udenom og endelig, at vi er en meget stor gruppe frivillige brugere af historien, der godt nok ifølge mit indlæg "sætter fokus på fragmenter af fortiden uden andet samlende overblik end det rent "egoistiske", men selv finder dette forhold lidet problematisk!" Mange tiltag kan gøres for at hjælpe os på vej i

andre retninger, og vi kan tydeligt se en meget stor del, der allerede er sat i værk i de seneste år. Det var ikke helt så let at være slægtsforsker for bare 15 år siden, som det er i dag.

Det er meningen, at alle indlæggene fra dagen skal samles i en hvidbog og udsendes, således at alle med interesse for DHF og "Historiens Strategi" kan læse videre deri. Det hilser jeg særdeles velkomment, idet vi her kan få et godt redskab til at diskutere slægtsforskningen og vores brug af "fragmenter af fortiden" - på vej ind i det næste årtusinde!

Personligt vil jeg gerne til slut give udtryk for min store glæde ved at have fået opgaven om at repræsentere slægtsforskerne den dag stillet - og for min store glæde ved at være i Nationalmuseets festsal den pågældende dag og mærke "historiens vingesus". Jeg ser frem til en spændende diskussion, når hvidbogen udkommer med alle vores indlæg. (Udkom 1999: *Historiens Verden; en pamflet om Historien verden og strategi* - red!) BØ

Busch - fra Sjælland?

Siden jeg medvirkede ved fremstillingen af bogen *Bertelsen-Familien fra Østerbølle Sogn*, udgivet af Slægtsarkivet, Viborg, 1982, har jeg haft øje for oplysninger om en slægt Busk/Busch, hvis ældste led med det uhyre sjældne fornavn Damianus hørte hjemme på Sjælland i 1600-tallet.

I bogen fremsatte jeg den teori, at slægtens hidtil ældst kendte stamfar, officeren Damianus Busch, født ca. 1652 på Sjælland, var præstesøn fra Haraldsted på Midsjælland. - Denne teori er nu bekræftet!

Under arbejdet med en midsjællandsk bondeslægt dukkede et skifte efter præsteenken Gertrud Damianusdatter pludselig op blandt skifterne efter fæstebønderne under Skjoldenæsholm i godsets ekceptionelt gamle skifteprotokol 1671 ff. - Skifter efter præster og deres enker plejer ellers at findes i provstens

skifteprotokol; men enken her døde i degneboligen i Haraldsted, hvoraf herlighedsretten og dermed retten til at holde skifte må have tilhørt godset.

Skiftet 1674

26. februar 1674 blev der afholdt skifte i "Harrested" efter "sl. Gierdrud Damianjdaatter", som døde i degneboligen sst., imellem hendes efterladte børn, nemlig "Gierdrud Fredrichsdaatter" på den ene og "Damianus Fredricksen, som er sin Eegen Verge," på den anden side; overværende på Gertrud Fredrichsdatters vegne var hæderlig og vel-lærde mand, hr. "Damianus Willumsen", sognepræst for Stenmagle og Stenlille sogne. - Ved skiftet nævnes "Skifftebref Dat. d. 12. September 1660", hvorefter Gertrud Fredrichsdatter efter hendes salig far, hr. Fredrich Jensen Busk, havde arvet 60 dlr. 2 mk. 10 sk.,

som endnu stod hos moderen, og som skulle tilskrives renter for 10 år, da pengene efter skiftebrevet skulle henstå uden rente, til hun blev 16 år.

Herefter ligger det fast, at sognepræsten i Haraldsted-Allindemangle Frederik Jensen Busk, død 1660 [1659?], med sin kone Gertrud Damianusdatter, død 1674, havde 2 levedygtige børn, datteren Gertrud, født ca. 1648, og sønnen Damianus, født 1649-50, snarest født 1649 (idet han var sin egen værge i februar 1674 og derfor skulle være fyldt sit 25. år, vel egl. 24 år).

Børnene Gertrud og Damianus Busch

Sønnen Damianus Fredricksen/Damianus Busch blev officer og omtales af Hirsch i manuskriptet *Fortegnelse over danske og norske Officerer 1648-1814* (udgivet af Kildeskiftelseskabet på mikrokort, findes på Statens Arkiver) som født ca. 1652 på Sjælland, underofficer i Fynske nationale Infanteriregiment og deltog med dette i belejringen af den nordtyske by Wismar 1675, idet den danske hær under Skånske Krig 1675-79 besatte Svensk-Pommern, hvor fæstningsbyen Wismar blev taget med storm 13. december. Året efter var han blandt de 14.000 mand, som sammen med kong Christian V i sommeren 1676 gik i land syd for Helsingborg. Busch var med, da slottet i Landskrona blev erobret 2. august og senere med i felttoget mod Halmstad, hvor den svenske konge Karl XI besejrede Busch' hærkorps ved Fylle Bro syd for Halmstad, vist 17. august. Busch var ligeledes med i slaget ved Lund 4. december samme år, da den danske hær for alvor led nederlag; under felttoget i Skåne blev Busch taget til fange af svenskerne to gange.

Han blev fourer ved artilleriet til 1679, blev senere, 1684, fanebærer eller fænrik i Drabantgarden, hvor han 1685-91 var stykjunker. 29. juni 1691 blev han ansat som adjutant i Prins Frederiks Regiment og var fra 4. juni 1692 til 1702 garnisonsadjutant i København.

Ifølge Københavns indkvarteringsmandtal 1694 boede Damianus Busch dette år i Peder Hvidtfeldts Stræde i Klædebo Kvarter i daværende matr.nr. 157.

Datteren Gertrud Frederiksdatter Busch, født ca. 1648, blev gift 1674-84 med præsten Elias Sørensen Holbech, død 1697 som sognepræst for Urlev-Stenderup-Dalby ved Horsens, idet Damianus Busch, stadsadjutant eller garnisonsadjutant i København, efter kongebrev af 8. juni 1702 fik lov at modtage 2 af sin nævnte søsters døtres fædrene arv ifølge Danske Kancellis Sjællandske Registre 1702, fol.557.

Damianus Busch' kone og børn

Han blev gift senest 1684 med Sidse eller Zidse (født senest 1666), hvis efternavn og herkomst er ukendt. - Hun opholdt sig en tid hos mandens nævnte søster og svoger i Urlev, hvor hun, "Sidse, Damiani Friderichsens", både 1684 og -85 fødte døtre, begge døbt Gertrud.

Sidse/Zidse endte sine dage hos sønnen Friedrichs svigerforældre på Hersomgaard i Hersom Sogn i Himmerland, hvortil hun må være kommet senest 1735. - 29. januar 1736 eller "Dom. Septuagesima blev velædle Zidse Busches med Herrens nadvere betjent på sin Sygeseng", og 22. marts 1736 "blev velædle og nu salige madam Zidse Busches efterladte levninger hensat i Hersom Kirke" (uden aldersangivelse, men mindst 70 år gl.).

Af børn er blot de to Gertrud'er fra 1684 og -85 fundet født, og af levedygtige børn kendes blot følgende 2 eller 3:

3 Friderich Damianus (Damiani?/Damianussen) Busch, født 1686(?) i København(?), se nedenfor. Men da hans datter Karen Busch testamenterede penge til børn af provsten Damianus Dall i Dalbyneder ved Randers, må Damianus Busch nødvendigvis have haft en datter:

4 N.N. (Gertrud?) Busch, født senest 1692, død efter 1716. Gift senest 1710 med Thomas Dahl/Dall, ridefoged på Antvorskov

Kloster ved Slagelse. - Han eller konen døde vist 1726 ifølge en nu forsvunden gravsten i Slagelse Sct. Peders Kirke, se *Nationalmuseet: Danmarks Kirker*. De havde 4 sønner, hvoraf de 3 ældste blev optaget på Københavns Universitet 1731, og som 1723 var blevet indskrevet til "de Friisers legater" ifølge *Personalthist. Tidsskrift* 1924, nemlig Friderich Nicolaj, f. 1710, Damianus, f. 1712 [den senere præst i Dalbyovre], Nicolaj, f. 1714, og Thomas, f. 1716.

En datter var sikkert også:

5 Anna Damiansdatter Busch, født senest 1697. Gift senest 1715 med Niels Westphal, kgl. majestæts sejl-, flag- og kompassmager ved søetaten på Holmen i København. De havde bl.a. to sønner Oluf eller Ole, født 1715, og Frederik Christian, født 1716/17, der ligesom fætrene Dahl/Dall blev indskrevet til ovennævnte "de Friisers legater" henholdsvis 1724 og -26; begge tog teologisk embedseksamen.

Friderich Damianus Busch

Han, hvis mellemnavn vel skal tolkes Damiani eller Damianussen, angives født 1686 - måske i København - og døde 1746 på den lille herregård Korsøgaard i Simsted Sogn i Himmerland.

Han fulgte i faderens fodspor som officer og var - ifølge Hirsch' ovennævnte manuskript - fra senest 1704 ansat ved Aarhus Stifts nationale Infanteriregiment, hvor han 1705 udnævntes til fænrik/fanebærer, 1709 til løjtnant og 1716 til kaptajnløjtnant. 1719-31 var han kaptajn og chef for Sønderlyng og Gislum herreders kompagni under nævnte regiment, hvor hans senere kones bror, Christopher Rosenørn (1700-1727), fra 1718 var fænrik og fra 1719 sekondløjtnant. - Christophers farbror Poul Rosenørn (1670-1737) var ligeledes ansat ved regimentet, hvor han 1701-08 var kaptajn, 1708-13 major, 1713-20 oberstløjtnant og 1720-32 oberst og chef for regimentet.

Sammen med Poul Rosenørn må Friderich Busch have deltaget i Store nordiske Krig 1709-20, hvor Rosenørn til lands og til vands tog del i krigen under forberedelse til erobringen af Stralsund i det nordlige Tyskland, men 1717 kommanderet til Norge og 1719 med ved erobringen af Marstrand.

1731 blev Friderich Busch ansat i Drabantgarden, men 1733 forflyttet til Sydjyske nationale Infanteriregiment. - Men samme år lykkedes det for Busch at blive udnævnt til kaptajn for Fjends og Rinds herreders kompagni under Nordjyske nationale Infanteriregiment. - Ved dette regiment blev han 1736 sekondmajor og var 1738-45 premiermajor.

Friderich Busch' segl i Rigsarkivets seglsamling viser et lodret delt skjold, hvis 1. felt indeholder en harniskklædt arm med et sværd og 2. felt tre træer. - Hjelmens prydes af et par vinger. - Her efter Hirsch.

Friderich Busch blev gift 1721 på Hersomgaard med den adelige Anne Rosenørn, 1701-1758, datter af ejeren af herregårdene Hersomgaard og Korsøgaard i det sydvestlige Himmerland Christopher Rosenørn og hustru Karen de Hemmer. Busch og hustru boede 1722 på Hersomgaard i Hersom Sogn, men flyttede - vel som forpagter - senest 1723 til Korsøgaard i Simsted Sogn, hvor han forblev boede til sin død 1746.

Efterslægten

Major Busch og hans 15 år yngre adelige hustru fik vist blot 2 levedygtige børn, døtre. Ældst var Sidsel/Cecilie Busch, født 1723/30, gift 1746-50 med bonden Christen Bertelsen, 1719-1787, ejer af Rørbæk Hovgaard i Rørbæk Sogn, senere af Skravad Mølle i Roum Sogn, gårdmand i Troelstrup i Tostrup Sogn

og sidst i Bygum i Østerbølle Sogn, alt i Himmerland. - Yngst var Karen Busch, født 1727/29, død 1791 på Hersomgaard, ugift.

Efter Karen Busch' testamente fra 1785 og amtsskiftet efter hende 1791 skulle der af hendes rentepenge 5.050 rdlr. forlods udtages 2.700 rdlr. til (den formentlige fætter) præsten Damianus Dalls 6 børn, men kun 250 rdlr. til hendes retmæssige arvinger, søsteren Sidsel/Cecilie og Christen Bertelsens 5 børn, der hver kun skulle have 50 rdlr., så frøken Busch' bonde-ægteskab var sikkert ikke velset. - Da boet var gjort op, blev der dog ialt 383 rdlr. til Karen Busch' søstersøn Christen Christensen (Bertelsen) og 166 rdlr. til hver af hans 4 søstre Anne, Kirsten, Maren og Ellen. - Fra disse 5 søskende stammer masser af jyske bønder!

Præsten Frederik Busk

Ifølge Wibergs *Alm. dansk Præstehistorie* hed han Frederik Hansen Busk, var født 1602 i Rudkøbing og døde 1659 i Haraldsted, hvor han havde været præst fra 1640 og tidligere igen fra ca. 1629 havde været hører, altså lærer ved Roskilde Katedralskole, hvorfra han 1627 var blevet indskrevet på Københavns Universitet. - Konen kender Wiberg slet ikke.

Disse oplysninger kan altså korrigeres/suppleres en smule, idet han efter skiftet efter enken Gertrud Damianusdatter ikke hed Hansen, men Jensen. Og efter universitetsmatriklen blev han indskrevet 1627 fra Roskilde med det latiniserede navn "Frideric Jan. Ringkøbing", så han var oprindeligt ikke fra Rud-, men Ringkøbing.

Vello Helks værk fra 1987 om *Dansk norske studierejser* (her også fejlagtigt benævnt Hansen) fører til den teori, at han er identisk med den meget unge mand af samme navn, der kun 16 år gl., blev indskrevet ved universitetet i Leiden i Holland allerede 1618 sammen med Niels Frederiksen Busk fra Ringkøbing, født ca. 1590; sidstnævnte blev senere foged i Norge. Om denne slægt Busch har A.M. Wiesener skrevet i *Bergens Historiske*

Forenings Skrifter nr. 50, 1944, og her nævnes Niels som søn af borgmester og tolder Frederik Busch/Busk i Ringkøbing (død 1603) og hustru Lisbeth Iversdatter (død 1619), gift 2. gang med efterfølgeren Peder Pedersen. - Niels Frederiksen Busk og den 12 år yngre Frederik Jensen Busk var altså ikke halvbrødre, sidstnævnte snarest nevø af førstnævnte, men hvem var mellemlæddet mellem den ældre og yngre Frederik Busk?

Grunden til, at Frederik Jensen Busk kom fra Ringkøbing og helt til Roskilde for at gå i latinskole, kendes ikke. Efter universitetsstudierne kom han tilbage til sin gamle skole som lærer, idet han, da han 1640 af den kendte biskop Jesper Brochmand blev ordineret (*Ny kirkehistoriske Samlinger* bd. 1, 1857-59) som præst i Haraldsted, siges han at være 38 år og at have været hører i Roskilde i næsten 11 år, altså siden 1629-30.

Gertrud Damianusdatter

I Roskilde må Frederik Busk sikkert have truffet sin senere kone Gertrud Damianusdatter, født før 1630 - snarest omkr. 1620. Den kendsgerning, at hun selv lod en datter døbe Gertrud, og at denne datters formynder 1674 var præsten Damianus Willumsen [Stendorph] i Stenmagle tyder på, at sidstnævntes far, Willum/Vilhelm Damianussen [Stendorph?], sognepræst i Stenmagle-Stenlille, født ca. 1611, var bror til den antagelig lidt yngre Gertrud Damianusdatter. Også præsten i Stenmagle lod ca. 1648 en datter døbe Gertrud, senere gift med Peder Hansen Gøde, degn i Marvede. - Men endelige beviser mangler.

Det er et uløst spørgsmål, om Willum/Vilhelm Damianussen, født ca. 1611, død 1671, student 1631, kapellan fra 1639 og sognepræst fra 1649/50 i Stenmagle, virkelig hed Stendorph? - Det er ikke lykkedes at finde ham nævnt i originalt kildemateriale med tilnavnet; mon det skulle være fødestedet Stenmagle, der først for børnenes vedkommende blev til efternavnet Stendorph?

Med det uhyre sjældne fornavn Damianus i tankerne kunne Gertrud Damianusdatter, født 1620-30(?), og hendes formentlige bror Willum/Vilhelm Damianussen, født ca. 1611, tænkes at være søkende til:

- 1 Laurentius D., født ca. 1592, student fra Roskilde 1622.
- 2 Nicolaus D. Herslevius, født ca. 1594, student 1614, nemlig Niels D., død 1630, kappellan fra 1618 og senere sognepræst i Hvedstrup-Fløng.
- 3 Johannes D., født ca. 1610, student fra Roskilde 1632, nemlig Johan/Hans D., død 1657, sognepræst i Lyderslev-Frøslev fra 1640, slotspræst i Kbh. 1643, mag. 1643 og sognepræst i Herlufmagle fra 1651.

Af disse var i al fald Niels Damianussen søn af Damianus Albretsen, vel født omkr. 1565 i eller ved Roskilde, død 1632 efter 42 år som sognepræst i Herslev-Gevninge få kilometer vest for Roskilde. Efter Nationalmuseet: *Danmarks Kirker* fandtes i Herslev Kirke 1758 et senere forsvundet epitafium med latinsk indskrift over "Damianus Alberti Roes-

childensis" og dennes 2 koner; begge ægteskaber havde været 10 år og begge resulteret i 6 børn. Konerne var Sophie Nielsdatter, præstedatter fra Fuglede [datter af Niels Hansen Grubbe, død 1587, præst i St. og Lille Fuglede], og Gertrud Corneliusdatter, en borgerdatter fra København.

Efter denne teori lod præstekonen i Haraldsted, Gertrud Damianusdatter, og broderen, præsten Willum/Vilhelm Damianussen i Stenmagle, begge en datter kalde Gertrud efter bedstemoderen i Herslev!

Damianus Albret- eller Albertsen nævnes flere gange i de trykte årgange af *Kancelliets Brevbøger* 1596-1631, sidst i anledning af præstegårdens brand. - Både 1618, -22 og -31 fik han løfte om at få sønner optaget på Sorø Akademi, så hans yngste sønner må være født i begyndelsen af 1620'erne. Kronologien forhindrer altså ikke, at Gertrud Damianusdatter, født omkr. 1620 eller lidt senere, kan have været datter af præsten i Herslev - selv om denne blev præst (og vel også gift 1. gang) allerede 1590.

AB

Valdemar Sejr - en kommentar

Efter 750-året for Jyske Lov udgav Slægtshistorisk Forening for Viborg og Omegn ved årskiftet 1991/92 hæftet *Valdemar Sejr og nutiden. Slægtsforskning og Danmarkshistorie* med slægtsforbindelser mellem middelalderkongen og en række af nutidens kendte og ukendte mennesker, for dermed at gøre middelalderen mere vedkommende.

Hæftet er forlængst udsolgt, og overskuddet tilfaldt bladet SLÆGTEN. Projektet "Valdemar Sejr" viste, at der blandt slægtsforskere er et marked for mindre publikationer til en fornuftig pris. - Dermed kan man sige, at "Valdemar Sejr blev far" til den udgivervirksom-

hed, som siden har været knyttet til bladet - indledt med temahæftet *Slægtsforskere: Lad os hige og søge i bøgerne*, en hilsen til slægtsforskerekribenten mv. Hans H. Worsøe på 60 årsdagen 1992.

Senere har Flemming Aa. Winther i Krons- hagen ved Kiel venligst gjort opmærksom på, at en oplysning i den i "Valdemar Sejr" aftrykte egenhændige anetavle af Jørgen Pors, 1649, ikke synes at stå til troende.

Jørgen Pors skrev (her moderniseret), at "min morfar var salig Jørgen Harbou til Hvolris", og "min mormor var salig fru Else Munk, som var Niels Munk udi Gjessinggaard og fru Anne Kruses datter."

Denne oplysning står også i Munk-stamtavlen i *Danmarks Adels Aarbog* 1905, men 1906 blev der trykt en rettelse, hvori Else Munk slettes som datter af Niels Munk og Anne Kruse. Og det er alvorligt, for det er netop via Else Munks mor Anne Kruse, at hovedparten af hæftets nulevende personer stammer fra Valdemar Sejr! Derfor har jeg set på sagen igen, men spørgsmålet er - desværre/heldigvis - mere kompliceret end som så.

Adelsårbogens Munk-stamtavle fra 1905 meddeler - drilagtigt nok - på siderne 305 og 308, at Else Munk, gift med Jørgen Harbou, dels var datter af Niels Munk til Gjessinggaard (og hustru Birgitte Christoffersdatter Kruse) og dels af Jens Munk (og hustru Anne Kruse); de sidste nævnes tillige som forældre til Birgitte (Berete/Birete) Munk, gift 1. gang med Niels Harbou til [Lille] Restrup, død 1560, [bror til Jørgen Harbou]. - Men Else Munk kan jo ikke have haft 2 hold forældre, selv om disses slægtsnavne i begge tilfælde var Munk og Kruse. Og 1906 slettes altså Else Munks afstamning fra Gjessinggaard, og det fastslås, at hun (og søsteren = svigerinden Birgitte) var datter af Jens Munk og Anne Kruse - der nævnes hverken beviser eller parrets bopæl, blot at de blev begravet i Viborg Domkirke 1528 og -34.

Det lyder sandsynligt, at brødrene Jørgen og Niels Harbou (begge parthavere i [Lille] Restrup i Hvam Sogn ved Aalestrup efter faderen Christen Harbou og morfaderen Niels Clementsen, kong Hans' ildelidte rigsråd mv.) giftede sig med 2 søstre, og Niels Harbous kone Birgitte Munk var -"klippefast" efter parrets gravsten i Hvam Kirke - datter af en Munk og en Kruse!

Hvis nævnte Jens Munk, død 1528, var identisk med Jens Nielsen Munk, nævnt 1492-1504 som parthaver i/medejer af Restrup, ville brødrene Harbous ægteskaber med "søstre" Munk have været "fornuftige dispositioner"! - Men adelsårbogen gør *ikke* Jens Munk, død 1528, og Jens Nielsen Munk, død

efter 1504, til samme person. - Dette spørgsmål er dog også uden betydning i forbindelse med "Valdemar Sejr".

Jørgen Harbou havde, foruden datteren Margrethe (født senest 1570-75, gift 1595-98 med Niels Pors, mor til ovennævnte Jørgen Pors og stammor til størsteparten af slægtslinjerne i Valdemar Sejr-hæftet) bl.a. datteren Gissel (født i 1560'erne), der efter *Kancelliets Brevbøger* 1591 var blevet gift med Iver Mund til Merringgaard, men havde efter giftermålet vist sig at være gravid med en anden, hvorfor Iver havde returneret hende til faderen! - Hendes meget sjældne fornavn peger på (bekræfter/beviser?) afstamningen via slægterne Kruse og Reventlow fra Podebusk/Putbus og Valdemar Sejr.

Vi kan så vælge at fæste lid til:

1 Oplysningen fra Jørgen Pors' anetavle fra 1649 om, at hans forlængst afdøde mormor Else Munk var datter af Niels Munk til Gjessinggaard og Anne (iflg. adelsårbogen Birgitte Christoffersdatter) Kruse.

2 Adelsårbogen 1905-06s oplysning om, at Else Munk var datter af Jens Munk og Anne Kruse.

Eller vælge følgende mulighed:

3 Anse Margrethe (og Gissel) for at være datter (døtre) af Jørgen Harbous påståede tidligere ægteskab med Dorthe Christoffersdatter Kruse.

Ifølge bl.a. adelsårbogens Kruse-stamtavle 1900 var Margrethe Harbou efter 1 søns datterdatters datter, efter 2 datterdatters datter og efter 3 sønne datters datter af Enevold Kruse til Ballegaard ved Mariager, død 1497 under krigen mod Sverige, og hustru Kirsten Ovesdatter (Reventlow), hvis mor var Gissel (Gisela) Henningsdatter Podebusk. - Men altså: Vær omhyggelig med adelsårbogen, se efter alle rettelser og tilføjelser - prøv stamtavlernes kildegrundlag. I Valdemar Sejr-hæftet siges fabrikant Mads Eg Damgaard at være død 1991 - han lever stadig, men broderen Aage døde 1991.

AB

Fuglsang-mordet

af Frede Storborg, Arnakvej 8, 8270 Højbjerg ☎ 86 72 52 53.

I slægtshistorie og lokalhistorie støder man ofte på mere eller mindre fantastiske overleveringer, knyttet til navngivne eller unavngivne personer. For slægtsforskeren er det en interessant opgave at efterforske sådanne beretninger. I nogle tilfælde viser det sig, at historien slet ikke kan verificeres, men at den snarere kan modbevises, mens det i andre tilfælde viser sig, at der er noget om snakken. Som slægtsforsker skal man anstændigvis kun viderebringe en sådan historie, hvis den kan verificeres. I modsat fald må man skrive, at der kun er tale om en mundtlig overlevering, der ikke er sand. I sidste nummer af SLÆGTEN behandler Ole Bech Knudsen netop en sådan mundtlig overlevering, nemlig Uffe Ellemann-Jensens påståede spanske aner.

I min barndom i 1950'erne i Vejrumbro, en landsby 10 km øst for Viborg, hørte jeg min nu afdøde far, smedemester Aage Sørensen, fortælle en historie om, at en gårdmand på egnen engang var blevet skudt af sin søn med et jagtgevær. Sønnen var derpå roet ud på Vejrum Sø og havde skudt sig selv. Min far var flyttet til Vejrumbro i 1942 og havde hørt historien af nogle af de ældre mennesker i byen. Han mente, at mordet havde fundet sted omkring 50 år tidligere, altså omkring 1890. Dengang blev en smedje kaldt "Den sorte Avis", fordi man her fik nyheder at vide. Smedjen var et slags samlingssted i landsbyen, hvor landmændene snakkede, mens de ventede på, at smeden fik skoet deres heste eller repareret deres landbrugsredskaber.

Da jeg mange år senere var begyndt at arbejde med slægtsforskning og havde lært at jonglere med kirkebøger og folketællinger, fik jeg lyst til at efterforske den gamle overlevering for at undersøge, om det var en gammel skrøne, eller om der var noget om snakken. Det viste sig, at mordet havde fundet sted omkring 30 år tidligere end påstået, nemlig søn-

dag den 19. september 1858. I kirkebogen for Vejrum Sogn (Sønderlyng Herred, Viborg Amt) stod anført følgende under "Døde Mandkjøn":

Død den 19.9.1858, begravet den 24.9.1858, Niels Laursen, Gaardmand af Storefuglsang i Vejrum Sogn, født i Lunddorf, død i Vejrum, 60 år. Skudt af sin egen Søn.

Død den 19.9.1858, begravet den 23.9.1858 på Vejrum Hede. Peder Nielsen, Søn af Gaardmand Niels Laursen i Store Fuglsang, født og død sammesteds, 36 år. Fadermorder og Selvmorder.

Der var altså substans i den gamle beretning, selv om der var gået næsten 75 år, fra den fandt sted, til min far havde hørt den, da han var flyttet til sognet. På Statens Avisarkiv i Århus fandt jeg *Viborg Stiftstidende* for dagen efter mordet, nemlig mandag den 20. september 1858. Her stod følgende:

En af de meest skrækkelige Misgjerninger: Et Fadermord og tillige et Dobbeltmord har igaar Morges fundet Sted i Fuglsang i Veirum Sogn, Sønderlyng Herred, omtr. 1½ Miil herfra Byen, idet Gaardmand Niels Laursen er bleven skudt af en af hans Sønner, en Karl på 36 Aar, som dernæst har skudt sig selv. De nærmere omstændigheder herved fortælles saaledes: Sønnen, der det meste af Natten havde været ude paa Sviir, Noget han var meget forfalden til og tillige ondskabsfuld, kom først hjem henimod Morgenstunden og gav da sin Harme Luft over at Faderen havde solgt en Hund. Paa Opfordring af Moderen, at han skulde gaae ud og lægge sig i sin Seng, fjernede han sig; men et Par Timer efter, da Husets Folk vare komne paa Benene og Faderen gaaet ud i Gaarden, overfaldt Sønnen ham her og bibragte ham et Slag i Hovedet med en Øxe. Konen og to voxne Døttre kom nu til og hindrede Sønnen fra at fortsætte med at slaae Faderen; men derpaa sprang den unaturlige

stille hen, når han var ædru. Når han derimod havde drukket brændevin - hvad han ofte gjorde - blev han meget aggressiv og brugte en farlig mund mod sine forældre.

Som anført i kirkebogen blev faderen Niels Laursen nogle dage senere begravet på Vejrum Kirkegård, mens sønnen Peder Nielsen dagen før faderens begravelse blev begravet på Vejrum Hede (de dengang lyngklædte arealer nord for Vejrum By - i dag hedder det officielt Vejrum Nørremark). På den tid måtte selvmordere ikke begraves i indviet jord. Ofte blev de dog begravet i kirkegårdsdiget for at være så tæt på kirkegården som muligt. Dette blev først ændret 1867, da selvmordere fik lov til at blive begravet i indviet jord. Da Peder Nielsen foruden at være selvmorder også var fadermorder, blev han ikke begravet i kirkegårdsdiget, men blev begravet i det, der kaldes "et trebundet skel", dvs. hvor tre sogne støder sammen. Skammen over hans ugerninger var så stor, at der skulle tre sogne til at bære den! Der står ikke anført nogen steder, hvor på Vejrum Hede han blev begravet. Enten har det været, hvor Vejrum Sogn støder til Tapdrup og Rødding sogne, eller hvor Vejrum Sogn støder til Rødding og Viskum sogne, sandsynligvis det første. Ifølge beretningen, som min far fortalte mig, blev han begravet om natten, og det gevær, som han havde forøvet ugerningerne med, fik han med i graven. Hans bror havde imidlertid syntes, at det var synd, at et godt gevær skulle ligge i jorden til ingen verdens nytte, og han skulle så have gravet det op igen.

Ved yderligere efterforskning i kirkebøger, folketællingslister, skifteprotokoller, lægdsruller og brandforsikringsprotokoller har jeg prøvet at stykke et mere udførligt billede sammen af den hårdt ramte familie.

Peder Nielsens forældre

Ane nr. 2-3: *Niels Laursen*, f. 1798 i Lunddorf, Viskum Sogn, døbt 29.4. i Viskum Kirke, d. 19.9.1858 på St. Fuglsang, Vejrum Sogn, begr. 24.9. fra Vejrum Kirke, gift 30.11.1821 i Vejrum Kirke med *Birthe Pe-*

dersdatter, f. 1802 på St. Fuglsang, Vejrum Sogn, døbt 21.7. i hjemmet, fremstillet 15.8. i Vejrum Kirke, d. 2.6. 1861 på St. Fuglsang, Vejrum Sogn, begr. 8.6. fra Vejrum Kirke.

Bedsteforældre

Ane nr. 4-5: *Lauritz Nielsen*, f. 1762 i Lunddorf, Viskum Sogn, døbt 18.7. i Viskum Kirke, d. 1.12.1846 i Lunddorf, Viskum Sogn, begr. 12.12. fra Viskum Kirke, gift 20.11.1793 i Tapdrup Kirke med *Mette Marie Pederdatter*, f. 1773 i Thisted, Tapdrup Sogn, døbt 1.8. i Tapdrup Kirke, d. 9.7.1854 i Lunddorf, Viskum Sogn, begr. 17.7. fra Viskum Kirke.

Ane nr. 6-7: *Peder Jensen*, f. 1759 på St. Fuglsang, Vejrum Sogn, døbt i Vejrum Kirke, d. 26.6.1840 på St. Fuglsang, Vejrum Sogn, begr. 5.7. fra Vejrum Kirke, gift med *Maren Pedersdatter*, f. ca. 1764, d. 1.5.1814 på St. Fuglsang, Vejrum Sogn, begr. 8.5. fra Vejrum Kirke.

Oldeforældre

Ane nr. 8-9: *Niels Pedersen* og *Maren Laustdatter*, f. ca. 1733.

Ane nr. 10-11: *Peder Mollerup Pedersen* gift 10.9.1766 i Tapdrup Kirke med *Anne Sørens datter*.

Ane nr. 12-13: *Jens Pedersen* f. ca. 1719 og *Birthe Nielsdatter* f. ca. 1727.

Som det ses ovenfor, er Peder Nielsens far, Niels Laursen, født i Lunddorf i nabosognet Viskum Sogn, hvor hans forældre var fæstebønder. Ved konfirmationen 1814 fik han bedømmelsen *God Kundskab og en skikkelig Person*, og ifølge lægdsrullen for 1816 målte han ved sessionen 67½" (171 cm). Efter den tids målestok var det en pæn højde, idet gennemsnitshøjden ved session dengang var ca. 64" (162 cm). Han blev omtalt som "Tienlig til Garder", men trak frinummer. 1821 giftede han sig med Birthe Pedersdatter, der var datter af ejeren af gården Store Fuglsang.

Peder Nielsens mor, Birthe Pedersdatter, var født på gården Store Fuglsang et par km. fra

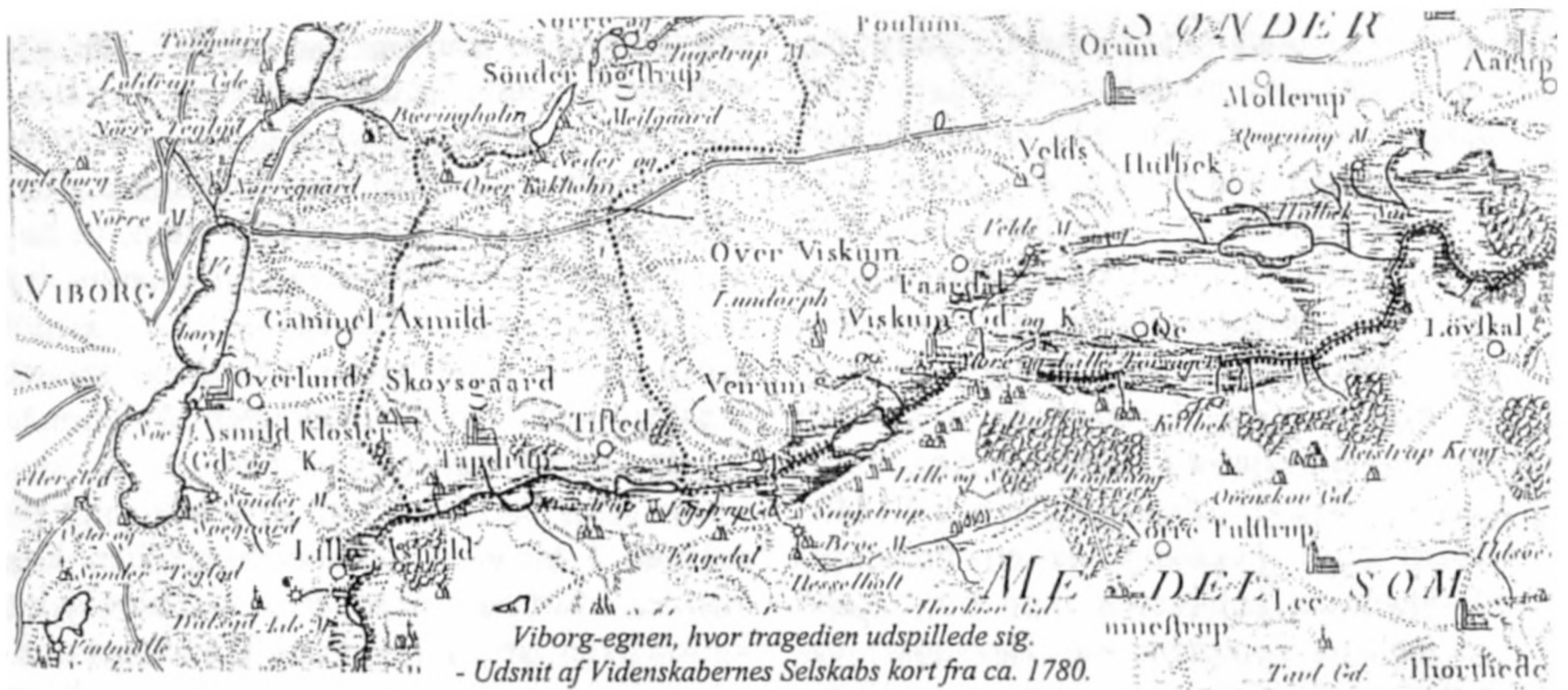
Vejrumbro i retning mod Løvskal. Hendes far, Peder Jensen, var oprindelig fæstebonde under Viskum Hovedgård, men 1812 købte han gården af justitsråd Juul til Viskum og blev selvejer. Peder Jensens far, Jens Pedersen havde også haft gården i fæste. Birthe Pedersdatter mistede 1814 som 12-årig sin mor, men hendes far, Peder Jensen, giftede sig ikke igen. 1825, hvor han var blevet 66 år, solgte han gården til sin svigersøn, Niels Laursen. Peder Jensen blev boende på gården til sin død 1840.

Gården Store Fuglsang var en firelænget gård. Stuehuset beliggende mod nord (mod vejen mellem Vejrumbro og Thorsager) var indrettet til beboelse og vognport og var 12 fag langt og 8 3/4 alen dybt, dvs. ca. 20 m x 5 1/2 m. Det havde tre skorstene og var inddelt i stuer, kamre, et køkken og et bryggers. Der var to bilæggekakkelovne af jern, en bageovn af ler og en indmuret kobberkedel. Det østre hus var stald og foderlo, og det var 8 fag langt og 7 3/4 alen dybt. Det søndre hus var hestestald, fåresti og foderlo, og det var 9 fag langt og 8 1/4 alen dybt. Det vestre hus var kornlade og tærskelo, og det var 10 fag langt og 8 1/4 alen dybt. Alle bygningerne var med stråtag og klinede vægge. Stuehuset var dårligt vedligeholdet, mens de øvrige længer var godt vedligeholdet. - De nuværende bygninger er fra 1873 ifølge årstal på bygningerne.

Peder Nielsen blev født 1822 som den førstefødte af ægteparrets 10 børn. Ved konfirmationen 1838 fik han prædikatet *God i kundskab og opførsel*. De fleste andre fik dog *Meget god i kundskab og opførsel*. På sessionen 1845 var han 62 3/4" høj (159 cm), hvilket var lidt under gennemsnitshøjden på den tid. Ifølge lægdsrullen var hans fjerde og femte tå på ven-

stre fod kroget, men om han var halt, står der intet om. Til trods for de misdannede tæer blev han vurderet som tjenstdygtig, og 1846 blev han indkaldt som soldat i forstærkningen. Han udeblev i første omgang og blev idømt en bøde på 1 rigsdaler. Moderens oplysninger fra politiforhøret om, at han 1848-51 var i krigstjeneste (den sønderjyske treårskrig) passer åbenbart ikke. Ved folketællingen 1850 boede han da også på Store Fuglsang.

Efter hans død blev hans ejendele solgt på auktion. I bilag til auktionsprotokollen kan man se, hvad han ejede, hvad det blev solgt for, og hvem det blev solgt til. Foruden et chatol er der noget tøj (to huer, et halsbind, en frakke, et par bukser, en trøje, tre par støvler og fire par træsko), lidt værktøj (bl.a. en økse - sikkert den han slog faderen med), en båndkniv, fire høvle, fire save, to knibtænger), en oddersaks, et fiskegarn og en bøsse. At han skulle have fået sit gevær med i graven, og at broderen skulle have gravet det op igen, er altså tvivlsomt - med mindre han har haft to geværer. Alt i alt var det et ret beskedent bo, han efterlod sig. Fra de godt 14 rigsdaler, der kom ind ved auktionen, blev der ifølge skiftet fratrukket udgifter til en ligkiste (4 rigsdaler), en regning fra kromanden på Vejrumbrohuus (2 rigsdaler 8 skilling) samt diverse salærer og udgifter til auktion og skifte. Til fordeling mellem hans mor og søskende blev der kun godt 3 rigsdaler. Af skiftet kan man altså se, at han havde fået kredit, når han havde drukket på Vejrumbro Kro. Alt i alt tegner der sig et billede af en drikfældig ungkarl, der gik lidt for sig selv, gik på jagt og fiskede og lavede lidt snedkerarbejde, når han ikke arbejdede med forældrenes landbrug.

Peder Nielsens 2 år yngre broder Lauritz voksede ikke op hos sine forældre, men i Lunddorf hos sin farfader, Lauritz Nielsen, som han også var opkaldt efter. Årsagen til, at han ikke boede hos sine forældre, kendes ikke, men måske var der ikke behov for to sønner på gården. I folketællingerne 1834 og 1840 (da han var henholdsvis 10 år og 16 år) boede han i Lunddorf, men 1845 var han tilbage på Store Fuglsang. 1850, 1855 og 1860 var han igen i Lunddorf. Da han døde ugift 1881, 57 år gammel, var han daglejer hos Søren Brask i Vejrum. Ligesom Peder Nielsen havde han krogede tær på venstre fod og fjerde tå var overliggende. På sessionen 1845 var han 64" (163 cm), altså lidt højere end broderen. Han blev taget til trainkusk (en, der kører forsyninger til tropperne), og han blev indkaldt 1848.

Efter Niels Laursen død ansøgte enken Birthe Pedersdatter om tilladelse til at sidde i uskiftet bo, hvad der også blev hende bevilget. Sammen med tilladelsen er en oversigt over gården. Den bestod af 40 tdr. land agerjord, 40 tdr. land hede og 15 tdr. land eng- og hedejord. Der blev dyrket rug, byg, havre, kartofler og boghvede samt hø. Agerjorden var sandet med lerunderlag, heden var tjenlig til opdyrkning, der fandtes mergel på ejendommen, og der var desuden et godt tørveskær.

Birthe Pedersdatter døde imidlertid allerede 1861, 3 år efter sin husbond. Efter hendes død solgte arvingerne såvel gård som ind- og udbo

og besætning på auktion. Også her er bilagene til auktionsprotokollen bevaret. Gården blev budt op i 3775 rigsdaler til Jens Pedersen Østergaard fra Galten. Ved auktionen over indbo og besætning var der over 200 numre, som i alt indbragte godt 824 rigsdaler. Til auktionen kom der folk fra nær og fjern; her var det ikke kun folk fra sognet og nabosognene, men også længere borte fra. Gårdens dyrehold bestod ved auktionen af 2 heste, 3 køer, 2 kvier, 1 kalv, 1 vædder, 13 får, 6 høns, 1 hane og 1 hund.

Børn og børnebørn af Niels Laursen og Birthe Pedersdatter

- 1 **Peder Nielsen**, f. 5.6.1822 i Vejrum, d. 19.9.1858 i Vejrum, 36 år, ugift.
- 2 **Lauritz Nielsen**, f. 24.4.1824 i Vejrum, d. 10.8.1881 i Vejrum, 57 år, ugift.
- 3 **Jens Christian Nielsen**, f. 21.3.1826 i Vejrum, d. 14.4.1834 i Vejrum, 8 år.
- 4 **Maren Nielsdatter**, f. 24.12.1828 i Vejrum, d. 14.1.1906 i Tapdrup, 77 år. Gift 1. gang 7.11.1856 i Vejrum med **Mads Christian Andersen** f. 16.11.1824 i Vindum, d. 21.2.1874 i Vejrum. Gift 2. gang 28.12.1877 i Vejrum med **Niels Christian Pedersen**, f. 28.4.1820 i Rødding, d. 8.6.1898 i Tapdrup.

Børn af 1. ægteskab (2. ægteskab var barnløst):

- a **Anders Madsen** f. 4.4.1856 i Vejrum.

- b *Niels Madsen* f. 1.1.1861 i Vejrum.
- c *Ane Birgitte Madsen* f. 5.10.1863 i Vejrum.
- d *Kirsten Marie Madsen* f. 2.2.1868 i Vejrum, d. 13.11.1946 i Sig, Thorstrup Sogn, Ribe amt.
- 5 *Mette Marie Nielsdatter* f. 21.2.1831 i Vejrum, d. 16.3.1865 i Mammen, 34 år. Gift 28.5.1861 i Vejrum med *Christen Iversen*, f. 21.6.1826 i Vinkel, d. 10.4.1911 i Mammen.
- Børn:
- a *Niels Peder Iversen*, f. 9.3.1862 i Mammen, d. 16.5.1886 i Mammen, ugift.
- 6 *Ane Marie Nielsdatter*, f. 1.2.1834 i Vejrum, d. 4.3.1836 i Vejrum, 2 år.
- 7 *Ane Marie Nielsdatter*, f. 10.12.1836 i Vejrum, d. 9.2.1858 i Vejrum, 21 år, ugift.
- 8 *Jensine Christine Nielsdatter*, f. 7.4. 1840 i Vejrum, d. 27.8.1868 i Vejrum. Gift 9.6.1862 i Mammen med *Niels Christian Andersen*, f. 24.6.1840 i Tapdrup, d. 31.3.1878 i Vejrum (død ved hængning p.g.a. *chronisk Alkoholismus og slette finansielle Forhold*).
- Børn:
- a *Anders Andersen Nielsen* f. 1.9.1862 i Mammen, d. 9.12.1864 i Vejrum.
- b *Ane Birgitte Nielsen* f. 5.11.1865 i Vejrum, d. 23.1.1867 i Vejrum.
- c *Anders Nielsen* f. 31.3.1868 i Vejrum.
- 9 *Nicoline Nielsdatter* f. 11.5.1843 i Vejrum, d. 14.9.1873 i Tapdrup, 30 år. Gift med *Frederik Ludvig Olesen* f. 26.10.1837 i Vejrum (?), d. 25.2.1887 i Tapdrup.
- Børn:
- a *Niels Frederiksen*, f. 26.9.1864 i Vejrum.
- b *Kirstine Marie Frederiksen*, f. 26.10. 1867 i Tapdrup.
- c *Oluf Andreas Frederiksen*, f. 29.11. 1869 i Tapdrup, d. 29.11.1893 i Tapdrup.
- d *Birgithe Frederiksen*, f. 21.11.1872 i Tapdrup, d. 1.5.1873 i Tapdrup.
- 10 *Laura Marie Nielsen*, f. 18.5.1846 i Vejrum, d. 8.2.1911 i Tapdrup, 64 år. Gift 23.10.1877 i Tapdrup med *Jens Peder-*

sen Klaris f. 10.3.1846, d. 12.11.1933 i Viborg. Ægteskabet var barnløst.

Peder Nielsens forældre fik - som efterslægtstavlen viser - i alt 10 børn, først tre sønner og derefter syv døtre. Normalt blev den ældste søn opkaldt efter farfaderen, mens den næstældste efter morfaderen. Den ældste datter efter farmoderen og den næstældste efter mormoderen. Her var det lige omvendt, da det var moderens forældre, der først blev kaldt op. Dette skyldtes sandsynligvis, at gården var købt af hendes forældre - måske til en favorabel pris, og at hendes far stadig boede på gården.

Af de 10 søskende var der kun fem, som blev gift, nemlig fem af pigerne. I alt fik Niels Laursen og Birthe Pedersdatter 12 børnebørn. Et af dem nr. 4d, Kirsten Marie Madsen døde så sent som 1946. Hendes gravsten står stadig på Tapdrup Kirkegård. Hun var gift med *Jochim Stich*, f. 15.1.1851 i Bramsted i Holsten, og sammen fik de 14 børn. Efterkommere med dette særprægede navn bor stadig på Viborgegnen (og desuden andre steder i Danmark samt i Norge).

Efter at jeg selv gik i gang med at efterforske familietragedien på St. Fuglsang, er jeg stødt på andre, som har behandlet samme emne:

I Johannes Mogensen: *Sejle ned ad Nørreåen*, 1992, er sagen kort omtalt, men ifølge denne bog skulle den have fundet sted 1860-61. I *Årbog fra Viborg Amt*, 1978, beretter N.P.J. Munk om sagen med hovedvægten lagt på det spøgeri, som skulle foregå på Bjørnsgaard - den gård, som Peder Nielsens yngste søster Laura Marie Nielsen kom til at bo på.

Endelig omtaler Peter Pedersen også sagen i en slægtsbog fra 1970: *Fire slægter fra egnen omkring Viborg*, men han kender den tilsyneladende kun ud fra den mundtlige overlevering. Sagen er i hvert fald noget fordrejet i forhold til politiforhøret. Han påstår også, at Peder Fuglsang, som Peder Nielsen kaldtes, var blevet begravet i en kiste, som var sammen-

tømret af fire møgkjæl! I skiftet efter Peder Nielsen er der ellers en udgift på 4 rigsdaler til en ligkiste.

Dersom nogle af SLÆGTENS læsere har yderligere oplysninger om forfædre eller efter-slægt, hører jeg gerne fra dem.

Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger (SSF)

Organisationen udgiver - som bindeled til de 36 medlemsforeninger og deres knap 5.000 medlemmer - først og fremmest bladet **SLÆGTEN - Forum for slægtshistorie**, to gange årligt, 1.1. og 1.7. - Foruden programmer fra de slægtshistoriske foreninger bringer bladet meddelelser fra SSF, referat fra årsmødet, uddrag af foredragsholdernes litteraturlister fra SSFs årlige weekendkursus samt nyttige artikler, råd og vejledninger. - Redaktør: Birte Steffensen, Teglgårdvej 36, 7451 Sunds ☎ 97 14 13 23, E: tippe@post.tele.dk - Kasserer: Ole Bech Knudsen, Jyllands Allé 2, 3. tv., 8000 Århus C ☎ 86 11 55 47. Giro: 094-5587. E: obk.aarhus@mail1.stofanet.dk

Som tillæg til **SLÆGTEN** - uden for abonnementet - er udgivet følgende særpublikationer v/ forlagsredaktør: Anton Blaabjerg, Fredensgade 38, 8800 Viborg ☎ 86 61 04 36. E: anton_blaabjerg@post.tele.dk

- 1 **Slægtsforskning - din Danmarkshistorie.** (ISBN 87-90331-26-5) 6. udg., 2002, 18 s., 10 kr.

Kortfattet introduktion til slægtsforskning. Her forklares de absolut nødvendige grundbegreber og fortælles, hvor på biblioteket bøger for slægtsforskere findes. Aktuelle adresseliste omfattende de statslige arkiver og de slægtshistoriske foreninger i og udenfor SSF.

- 2 **Slægtsforskere: Lad os hige og søge i bøgerne!** (ISBN 87-90331-27-3) 5. udg., 2002, 48 s., 25 kr.

Præsentation af godt 500 titler af den righoldige litteratur for slægtsforskere. - Temahæfte tilegnet Hans H. Worsøe på 70 årsdagen 11.11.2002.

- 3 **Sognefoged, lægdsmand og Dannebrogsmænd.** (ISBN 87-90331-25-7) 3. udg. 2002, 36 s., 25 kr.

Fortæller med udgangspunkt i den store sognefoged-forordning 1791 om denne lokale myndighedspersons arbejdsområder. Desuden oplysninger om hvervet som lægdsmand samt om Dannebrogsmændenes Hæderstegn. På instruktiv vis fortæller Birgit Øskov på 10 sider om, hvad og hvor hun har fundet brikker til historien om oldefaderen, Otto Jensen, sognefoged i Løsning og Dannebrogsmænd. - Temahæfte tilegnet SSFs daværende formand Ingvar Musaeus på 70 årsdagen 28.3.1993.

- 4 **Slægtsforskere: Lad os vedgå arv og gæld!** (ISBN 87-90331-30-3) 5. udg., 2003, 36 s., 25 kr.

Hjælpemiddel til studiet af skifter - en ordliste med forklaring på mange af skifternes gamle ord og begreber, en artikel om afholdelse af skifte, en oversigt over de myndigheder, der skiftede, og en litteraturliste. - Tilegnet SLÆGTENS tidligere kasserer Peter Kudsk på 50 årsdagen 2.3.1998.

- 5 **Sogn, herred - kirkebøgerne på Statens Arkiver.** (ISBN 87-90331-24-9) 5. udg., 2002, 72 s., 25 kr.

Find de rigtige mikrokort med kirkebogen fra det rette sogn, herred og amt! - Pastoraternes/sognenes numre og kirkebøgernes begyndelsesår. Oversigt over flere end 150 afskrifter/registre til kirkebøger m.m. - Som noget nyt fortælles på 6 sider om diverse fødselsstiftelser på grundlag af Landsarkivet i Københavns store kirkebogsregistratur og Rigs-

arkivets informationspjece om Fødselsstiftelsen.

6 **Slægtsforskere: Lad os stå vagt og værne!** (ISBN 87-09331-21-4) 3. udg., 2001, 52 s., 25 kr.

Militære emner, f.eks. lægdsruller og disses forkortelser, det militære sprog, introduktion til Forsvarets Arkiver, krigsdeltagermedaljer mv.

7 **Gemmesider – fra nr. 1-10 (1990-94).** (ISBN 87-90331-12-5) 88 s., 25 kr.

Genoptryk af "bevaringsværdige" artikler fra SLÆGTENS første numre. Temahæfte tilegnet bladets utrættelige ekspedition, Birgit Øskov, på 40 årsdagen 12.4.1999.

7b **Tyrsting Herred - Uddrag af de 552 indførsler i de bevarede tingbøger 1660-64 og 1681-83.**

Udarbejdet af Erik Brejl (ISBN 87-985050-2-5) 1995, 70 s. Udsolgt!

8 **Nutiden og Valdemar Sejr. Slægtsforskning og Danmarks historie.** Af Anton Blaabjerg. (ISBN 87-90331-13-3) 2000, 90 s., 25 kr.

55 slægtslinjer viser forbindelsen til nutidens danske befolkning – kendte og ukendte: tekstil-familien Damgaard, politiker-familien Dahlgaard, søstrene Dallerup, Poul Henningsen, Sten Hegeler og Bettina Ødum samt mange slægtsforskere!

8b **Nørvang Herred – uddrag af de 635 skifter i herredets godser 1723-1826.** Udarbejdet af Erik Brejl (ISBN 87-985050-4-1) 1995, 72 s.

Udsolgt! – Senere genoptrykt i nr. 12 *Voer og Nim samt Nørvang herreder.*

9 **Skanderborg Rytterdistrikt. Uddrag af samtlige bevarede 3.002 skifter 1680-1765.** Udarbejdet af Erik Brejl. (ISBN 87-985050-6-8) 1995, 296 s. – Udsolgt!

Referater med samtlige arvinger. Register over arveladere og ægtefæller, 6.226 navne; en liste over skifternes fordeling på sogne og lokaliteter.

10 **Litteraturfortegnelse 1980-85. Litteratur for slægtshistorisk interesserede. Personalhistorie. Lokalhistorie. Arkivvæsen.** Udarbejdet af Ingvar Musaeus. (ISBN 87-985050-8-4) 1996, 120 s., 40 kr.

Godt 1.000 bogtitler vedrørende personalhistorie lokalhistorie og arkivvæsen udgivet 1980-85.

11 **Er du i familie med bryggerne? – Slægterne bag J.C. og Carl Jacobsen på Carlsberg.** Publiceret af Birgit Øskov og Anton Blaabjerg (ISBN 87-90331-02-8) 1997, 90 s., 30 kr.

Anetavle for Carl Jacobsen, 1842-1914, tilbage til 1600-tallet og endnu længere. – 25 slægtslinjer viser forbindelser til kendte og ukendte før og nu.

12 **Voer og Nim samt Nørvang herreder. – Uddrag af samtlige bevarede 2.959 skifter i herredernes godser og hospitaler 1716-1850.** Udarbejdet af Erik Brejl. (ISBN 87-90331-05-2) 1997, 291 s., 130 kr.

Som *Skanderborg Rytterdistrikt* (nr. 9).

13 **Det står skrevet i kirkebøger, skøder, skifter, folketællinger og mange andre arkivalier.** Af Jens Peder Skou. (ISBN 87-90331-09-5) 1998, 365 s., 175 kr.

Et fornuftigt bud på, hvordan en slægtsbog kan skrives i kapitler med skildringer af slægtsudviklingen fra fortiden frem mod nutiden. – En slægtsbog fra Østjylland.

14 **Slægtsforskere: Lad os gøre noget – ved det!** (ISBN 87-90331-18-4) 2. udg., 2000, 54 s., 25 kr.